

Tusi I

Tausaga 13

Gagana Sāmoa

Gagana Sāmoa

Tausaga 13 Tusi Muamua

MĀLŌ O SĀMOA
MATĀGALUEGA O Ā'OGA TA'ALOGA MA AGANU'U

Agaga Fa'amālō

E momoli atu le fa'amālō a le Matagaluega i tusitala mo manulauti, onosa'i ma galulue fa'atasi mo le tusiga ma le tu'ufa'atasiga o lenei tusi tāua.

Tusitala:

Elaine Ufagafā Lameta

Agafili Tuitolova'a

Fa'atonu o Tusitusiga:

Agafili Tuitolova'a

© Ministry of Education, Sports and Culture, Sāmoa, 2004

Designed, edited and typeset by Egan-Reid Ltd, Auckland, as part of the Sāmoa Secondary Education Curriculum and Resources Project for:

Government of Sāmoa Ministry of Education, Sports and Culture, 2004.

Funded by the New Zealand Agency for International Development, Nga Hoe Tuputupu-mai-tawhiti.

Printed through Egan-Reid Ltd.

Managing Contractor: Auckland UniServices Limited.

ISBN 982-517-081-6

'Anotusi

Āutalaga 1	Gagana Fa'amauiina – Tala Moni	5
Āutalaga 2	Sa'ilii'liga	60
Āutalaga 3	Fa'atinoga o Lāuga	77

Āutalaga

1

Gagana Fa'amauina - Tala Moni

ĀLĀFUA MA FA'ANAUNGA IA 'AUSIA

Ālāfua

Fa'anaunaga ia 'Ausia

E tatau ona mafai e tamaiti ona:

Gagana

Ia sōloga lelei ma feso'ota'i manatu, fua fa'a'ūpuga o le gagana e talafeagai ma se 'autū, le 'aufaitau ma le 'aufaafofoga.

A'oina o Gagana

Mātau vaega tāua o galuega tusitusi ma fautuaina tusitusiga a isi tamaiti mo le fa'aleleia atili;

mata'itū o latou tomai i tusitusiga ma faitaulaulu i le au'ili'ili o a latou fa'atinoga ma fautuaga mai isi;

mālamalama ma ia iloilo ina mafua'aga o upu, alagā'upu, muāgagana, ma isi fuaitau faapena.

Faamaumauga ma fetufaaiga

Faatino ni talanoaga i se matā'upu, saunia lelei ma aumai ni lipoti o se talanoaga a se vaega;

fefinaua'i i se 'autū; fa'autagia manatu o isi a o finau atu i se tulaga olo'o talitonu i ai;

mātau ma au'ili'ili uiga loloto o tusitusiga;

mātau ma au'ili'ili uiga o fesili e su'esue ai le gagana fa'amauina, ma ia mafai ona fa'aali manatu loloto ia latou tali; ia atagia i tali le mafai ona feaofa'i mau ma va'aiga 'ese'ese i ni uiga talafeagai; ia mafai foi ona fa'aali ni manatu fou;

mālamalama i tagata 'autū o tusitusiga, o latou uiga ma mafua'aga e ala ai ona fa'apea;

atina'e lo latou tomai faatusitala i tusitusiga i le: faia o ni tapenapenaga muamua ao lei faatinoa tusitusiga ft. suesuega po o sailiiliga, talanoaga, faatalatalanoaga ma isi; tusia o ni tusitusiga muamua, talatalanoa atu i isi tamaiti po o faia'oga e uiga i tusitusiga muamua ma tusitusiga fa'ai'u, toe iloilo ma teuteu lelei tusi ma kopi faai'u, fetufaai a latou galuega ma faia'oga ma isi tamaiti o le vasega, ia faia ma tausia se faila mo tusitusiga lomua po o le faaalua o ana tusitusiga mo le 'aufaitau.

Fa'atinoga 1

Mālamalama i fa'anaunauga ma aiaiga o le 'ausia

E tūa lo outou mālamalama lelei i fa'anaunauga o āutalaga ta'itasi, ma aiaiga o lo latou 'ausia. O fa'anaunauga o fa'ata'imuuga ia o matā'upu ma galuega uma i totonu o se āutalaga. E ta'u mai e fa'anaunauga tomai ma agava'a ole'ā a'oa'oina i autalaga. O fa'anaunauga fo'i ia olo'o i le Ta'iala mo le A'oa'oina o le Gagana Sāmoa ma olo'o ta'ita'iina ai fa'asinoala o su'ega o le Tausaga 12 ma le 13. E tūa ona tou mālamalama i fa'anaunauga o āutalaga ma aiaiga po o uiga fa'aalia e iloa ai ua mafai ona outou 'ausia. O se faiga leni e fesoasoani tele i le la'ala'a i luma o lo outou taumafai.

1. Galulue i vaega ta'ito'afā.
2. Fa'alogo a'o fa'amanino e le faiā'oga fa'anaunauga ta'itasi ma aiaiga o le 'ausia
3. Talanoa le tou vaega i le uiga o fa'anaunauga ta'itasi ma aiaiga. O nisi o fa'anaunauga e tele ni aiaiga o lo latou 'ausia.
4. Fa'atumu pusa e lua olo'o avatu – mulimuli i le fa'ata'ita'iga olo'o iai. E mafai ona tu'ufa'atasi i se siata.
5. Galulue ta'ito'atasi e fa'ata'atia ni sini a le tagata lava ia mo le ausia o fa'anaunauga

O tomai ma agava'a ole'ā a'oina . . .

E tatau ona mafai e tamaiti ona:

- mātau vaega tūa o galuega tusitusi ma fautuaina tusitusiga a isi tamaiti mo le fa'aleleia atili
- mataitū o latou tomai i tusitusiga ma faitaulaulu i le au'ilili o a latou fa'atinoga ma fautuaga mai isi.

E iloa ua 'ausia pe 'ā . . .

- fa'aali mai vaega tūa o galuega tusitusi i le vase o upu 'autū, fa'amatala le 'autū ma le aufaitau, fa'ata'atia se fa'ava'a o le fa'asologa o le tusitusiga e talafeagai ma le 'autū ma le aufaitau
- au'ilili tapenaga muamua o tusitusiga ma fa'aali manatu po o ua ausia vaega fa'atulagaina ma mafua'aga
- faitau tusitusiga a se isi o le vasega, ma avatu e fautuaina ai tulaga mo le fa'aleleia atili
- fa'amatala tulaga olo'o lelei ai le malamalama i tusitusiga, tulaga e tatau ona fa'aleleia, gaoioiga ole'ā fai i ai
- toe iloilo tapenaga muamua o tusitusiga, fa'aaogā fautuaga mai isi e toe teuteu ai; ua iai ni suiga lelei

Fa'anaunauga ia 'ausia O tomāi ma agava'a ole'ā a'oīna	Aiaiga po o foliga o le 'ausia E iloa ua 'ausia pe 'ā . . .

Fa'atinoga 2

Au'ili'ili fesili o tala moni

O fesili e su'esu'e ai le Gagana Fa'amauina olo'o sa'ilia ni tulaga tāua se lua. O le tulaga **muamua**, olo'o sa'ilia po o le ā **lou iloa o le tala** po o le solo, pese, po o tala fa'atino.

O le tulaga **lonalua** olo'o sa'ilia, o le **mafai ona fa'aali o ni ou manatu i le tala**. O le itu olo'o fa'amamafaina o le mafai ona e fa'afeso'otai (application) manatu 'autū olo'o atagia i le tala i nisi tulaga o le soifuaga.

E matuā tāua lou mauafanafa i tulaga uma ia ma ia loloto lou malamalama i tala olo'o fa'aaogā i le tausaga lenei. A'o e sauniuni ai e tali fesili o le Gagana Fa'amauina e tatau lava ona e manatunatu i fesili nei:

Ua ou malamalama i le tala?

O ā ni o'u manatu i vaega tāua 'ese'ese o le tala ft. 'auga, mafua'aga o le tala, fatufatuga o le tala, tagata o le tala, nofoaga o le tala mf.?

E mafai ona ou fa'amanino ia manatu i se isi tagata?

1. Galulue i vaega ta'ito'alua.
2. Au'ili'ili fesili o le Gagana Fa'amauina olo'o avatu i itū nei:
 - Vase lalo o upu 'autū
 - Fa'atalanoa matā'upu e tatau ona aofia i le tali – fa'a'upogaleveleve a lua tali
 - Fa'atalanoa le fa'avasegaga ma le fa'asologa o le tali, fa'aata mai a tou tali
 - Fa'atalanoa aiaiga o le 'ausia o le tali o le fesili ma togi e tatau ona maua i vaega ta'itasi. O lona uiga, o ā foliga e iloa ai ua fa'amalieina le tali o le fesili? E fa'aapefa ona vaeveina togi e 15 i vaega ua lautogia? Tu'ufa'atasi a tou tali i se siata ma lipoti i le vasega
 - Fa'atalanoa i le vasega atoa ma tu'ufa'atasi se siata se tasi o aiaiga o le 'ausia o le tali.
3. Toe faitau lelei fa'anaunauga o le autalaga ma aiaiga o le 'ausia. O fea o ia fa'anaunauga e feso'otai ma fesili olo'o su'esu'e ai tomāi o tala fatu?
4. Fa'atalanoa i le vasega atoa a outou tali o le fesili 2 ma le 3.

Pacific Senior Secondary Certificate 2001

Fesili 4

4. MATĀ'UPU 4: TALA MONI

- a. Filifili se tagata 'autū o se **tala moni** na e su'esu'eina ma fa'amatala mai pe na fa'apefea ona a'afia soifuaga o isi tagata i totonu o le tala i uiga ua fa'aalia o lea tagata 'autū.

15 togi

po o le

- e. Fa'amatala mai ni mea ua tāua ua e mauaina mai le a'oa'oina o oe i Tala Moni.

15 togi

Pacific Senior Secondary Certificate 2002

4. MATĀ'UPU 4: TALA MONI

Fa'aaogā se Tala Moni se tasi (1) na e su'esu'eina.

- a. Fa'amatala mai ni vaega o se Tala Moni olo'o atagia ai ituaiga fa'afitauli nei e tolu. Na fa'apefea foi ona fō'ia nei fa'afitauli? Afai e le'i mafai ona fō'ia, – Aiseā?
- i. Fa'afitauli Fa'alēnatura?
 - ii. Fa'afitauli Fa'alemafaufau ma le
 - iii. Fa'afitauli Fa'aletino

15 togi

po o le

- e. O nofoaga olo'o tā'ua i Tala Moni e moni. Toe tepa i ia nofoaga i ona po nei. O ā ni suiga pe ā fa'atusatusa foliga va'aia o ia nofoaga i ona po nei ma foliga olo'o fa'amauina i Tala Moni? Aumai ni **suiga se fa**. Aumai foi ni fa'amaoniga o foliga tuai o lenei nofoaga e pei ona fa'amauina ai i le Tusi.

15 togi

Pacific Senior Secondary Certificate 2003

4. MATĀ'UPU 4: TALA MONI

Filifili se tala moni (1) na su'esu'e'uina, ona tali mai lea o le (a) po o le (e).

i. O ā ni mafua'aga e tāua ai le fa'amauina o lenei tala?

po o le

e. Fa'amatala mai se tagata olo'o tā'ua i le tala moni, ua talafeagai ona fai ma fa'ata'ita'iga lelei i le tupulaga talavou, i ona po nei?

15 togi

Fa'atinoga 3

Matā'upu 'autū: Gagana Fa'amauina – Tala Moni

1. Galulue ta'ito'alua.
2. Fa'alogo 'ao fa'amatala e le faiā'oga manatu 'autū.
3. Fa'atalanoa vaega e tataua ona aofia i tali o fesili (i) e o'o i le (ix).
4. Fa'amau i api ma fa'atalanoa i le vasega.

O fa'anaunauga o le Gagana Fa'amauina i le tausaga 13 olo'o una'iina tama ma teine ina ia faitau ma mafaufau loloto i so o se tusitusiga. O nisi o uiga e iloa ai le loloto o le malamalama i se tusitusiga o le mafai lea ona iloilo pe au'ilili fa'auiigaga 'ese'ese o iai ma fa'aali manatu i uiga po o manatu 'autū ma fatufatuga e tusitala o ia uiga. E fa'amamafaina i le tausaga lenei le mafai ona fa'aaogā o tomai o le Gagana Fa'amauina sa fa'afai'ilele mai i isi tausaga e va'ilili ai tusitusiga ole'ā fa'aaogā.

A iloilo pe au'ilili se tusitusiga o lona uiga e faitau ma va'ai loloto i itū uma fa'atulagaina. E aofia ai i ia itū le 'auga o le tusitusiga, le mafua'aga ua tusia ai, o le agaga olo'o momoli mai ai manatu 'autū, o talitonuga, manatu ma lagona o le tusitala, o aga fa'atusitala e aofia ma fa'aaogaga o le gagana, o le 'aufaitau.

O nisi nei o fesili e masani ona su'esu'e'ina tulaga ua tā'ua:

- i. O ā ni ou manatu i le fa'avasegaga ma le fa'asologa o manatu o le tusitusiga?
- ii. O le va'aiga po o le leo o ai olo'o fa'aaogā i le tusitusiga?
- iii. Aumai se fa'ata'ita'iga o le fa'amatalaina o se tagata, se nofoaga po o se mea na tupu. Fa'aali ou manatu i le ola ma le talafeagai o fa'aaogaga o le gagana i ia fa'amatalaga.
- iv. Fa'amatala le manatu po o le lagona o le tusitala i le 'autū o le tusitusiga.
- v. Fa'amatala manino ni itū olo'o feso'ota'i ai manatu o le tusitala ma le gagana olo'o fa'aaogā i le tusitusiga.
- vi. Iloilo le fa'aaogāina o le gagana o lāuga/gagana o tausuga i le tusitusiga.
- vii. O se tasi auala olo'o fa'aaogā e le tusitala e fa'amalosi ai va'aiga ma lagona o le tusitusiga o le **fa'atusatusa**. Si'i mai se fa'atusatusaga olo'o i le tusitusiga. Ta'u mai po o ā mea olo'o fa'atusatusa i fuaiupu ia. Aiseā e fa'aaogā ai e le tusitala fa'atusatusaga?

viii. Ta'u mai se aga fa'atusitala olo'o fa'aaoga i le tusitusiga. O le ā sona aoga i le agaga o le fuai'upu ma le tulaga olo'o iai le gasologa o le tala?

E ao ona nofo uta tamaiti o le Tausaga 13 i itu'āiga o fesili e sa'ilili ai le loloto o malamalama i tusitusiga. E tatau ona sa'ilili māe'a i galuega o le tausaga 9 i le 12 olo'o galuea'iina ai le anoano o tomāi o le Gagana Fa'amauiina.

Fa'atinoga 4

Tala Moni 'A'o le'i faitauina le tala

1. Fetufaa'i le vasega atoa ma le faia'oga i tulaga nei.
2. Su'e vave le tusi ma mātau vaega ta'itasi. O ā tulaga e atagia ai o se tala moni?

O le ulutala

“O LE LUPE I VAOESE” O le tala i le galuega i Papua.

1. O ai olo'o fa'atatau i ai le lupe?
2. O le va'ese o le ā lea?
3. O ai olo'o i le tala?
4. O le ā le galuega olo'o tā'ua? O fea olo'o fa'atino ai?
5. Aiseā e fa'atino ai lea galuega?
6. Fa'asino i le fa'afanua Papua.
7. O ā ni talitonuga, tu ma aga, tamaoaiga, laufanua ma le tau o lea atunu'u e ono a'afia ai le fa'atinoga o le galuega?
8. Mafaufau i le galuega lenēi, o le si'osi'omaga olo'o fa'atino ai, ma ē oleā tauavea le galuega. O ā tomāi, agava'a ma uiga e ao ona iai i le aufaigaluega? Aiseā? Filifili e le tagata sana upu se tasi e fa'amatala ai le aufaigaluega. Tusi le upu a le tagata i se pepa fa'atafāfā ma fa'apipi'i i le puipui e fatufatu ai se si'o ft.

O le 'aufaigaluega: tomāi, agava'a ma uiga

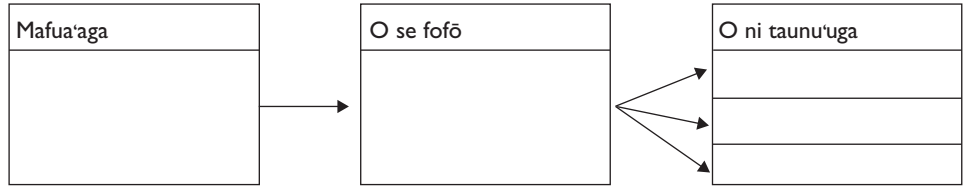
fa'atuatua	agava'a i gagana	lototele	malamalama i tu ma aga
	agava'a i faiva alofilima: kamuta,	lē fa'alogologo tigā ft. itulau	fa'apalepale

E tāua ona tatala le avanoa e fa'aopoopo ai i le si'o a'o fa'agasolo le autalaga. E tatau fo'i ona aumai i pepa ta'itasi mau si'i mai le tala e lagolagoina upu ua filifilia. ft. o le itulau olo'o iai le pinefa'amaui. Oleā fesoasoani tele le si'o i se tāaofa'iga o manatu i tagata o le tala pe ā māe'a ona faitau. E mafai fo'i ona fai se si'o mo nofoaga o le tala, e aofia ai se fa'afanua.

9. Fa'amata o ā ni fa'afitāuli e ono alia'e mai i le galuega? Filifili mai se fa'afitāuli se tasi. O ā ni mafua'aga a'o ā fo'i ni fofō? Fa'avasega fa'apea au tali:

Fa'afitāuli:

Fa'atinoga 5

Upu Tomua

1. Galulue ta'ito'alua e fa'atalanoa muamua fesili o le vaega lenei.
2. Fa'alogo a'o faitau e le fa'iā'oga le vaega lenei. Tusi au tali o fesili.
3. Fa'atalanoa tali o fesili i vaega ta'ito'alua.
4. Fa'atalanoa i le vasega atoa.
 - i. O le ā le aogā po o le tāua o le Upu Tomua i se tusi?
 - ii. O ai le Misionare o Misionare olo'o ta'ua? E fa'apefea ona e iloa?
 - iii. Sa'ililili i le tala'aga o le upu "misionare" ma ta'u mai mea nei:
 - a'a o le upu ma le uiga, o le gagana na nonō mai ai le upu
 - uiga o le upu
 - vaega o le gagana e iai
 - o nisi upu e tupuga mai le upu lea ma o latou uiga.
 - iv. Fa'aaogā au tali o le (iii) e fa'amatala ai i au lava upu le uiga o le upu misionare i se palakalafa pe tusa ma le 6–8 fuaiupu le umi.

Fa'atinoga 6

O se miti ua tino, e avatu ai le fa'amālō

1. Fa'atalanoa tali o fesili nei i le vasega atoa.
 - i. O ai na tusia le vaega lenei?
 - ii. O le ā le tāua po o le aogā o le vaega lenei? Fa'amatala le feso'ota'iga ma le ulutala o le vaega lenei.
 - iii. O ā ni mafua'aga e tāua ai ona fa'amauiina le tala moni lenei? Fa'avasega mai i ni mafua'aga se fa pe sili atu fo'i.

Fa'atinoga 7

Vaega 1: O le tafa ma tapenaga mo le galuega 1–2

1. Galulue ta'ito'atasi e faitau le matā'upu lenei ma tali fesili olo'o avatu iā tou api.
2. Fa'atalanoa a tou tali i vaega ta'ito'afā. Teuteu a tou tali. Fa'atalanoa tali ma le faiā'oga.

Palakalafa 1

- i. O ā nafa o faife'au motu Pasefika a'o a nafa o faife'au papalagi i le galuea'iina o le Talalelei i Pāpua Niu Kini?
- ii. O ai olo'o ta'ua o uso sisina?
- iii. Tusi fa'a'upogaleveleve le feso'ota'iga o tagata po o vaega olo'o tā'ua i le palakalafa 1:
 - faife'au motu pasefika
 - faife'au papalagi
 - tama ma tina o le vasa i saute
 - fanau pele a le Ekalesia Sāmoa
 - Ekalesia
 - Ekalesia Kerisiano So'ofa'atasi muamua i le vasa i saute.
- iv. O le ā le fa'amoemoe na tu'ua ai nu'u moni?

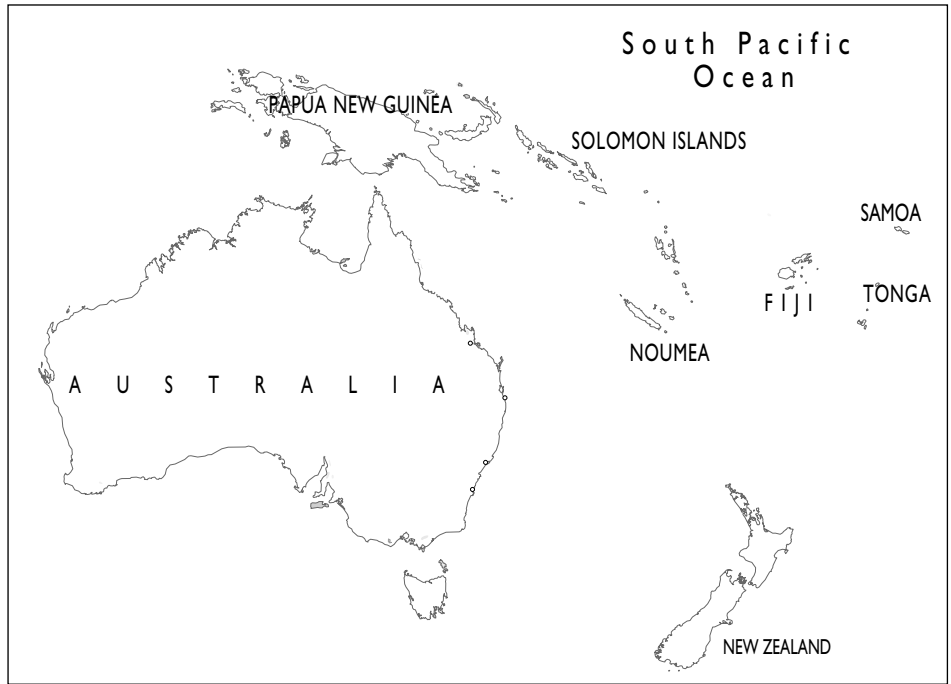
Palakalafa 2

3. 'Oto'oto mai se va'aiga iā Pāpua i vaitau olo'o tā'ua i le palakalafa 2 i le 3. Fa'aaogā le pusa olo'o avatu.

Vaega	Fa'amatalaga
Ekalesia ma matāti'a	1872 1968
Pulega fa'akolone	Tā'ua o le _____ o Pāpua ma _____ Pulea e _____ mātū po o _____ Pulea e _____ saute po o _____
Tuā'oi i sasa'e Ekalesia na galulue ai Matāti'a	Atunu'u o _____ Ekalesia _____ _____
Ituā'iga tagata Gagana Aganu'u ma agaifanua S'osi'omaga ma laufanua	_____ _____ _____ _____ _____

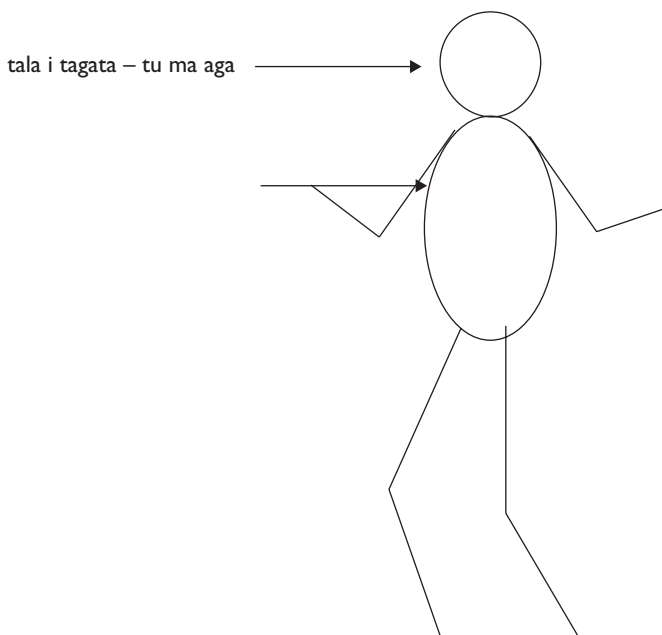

4. Aiseā e tāua ai le uiga o le fuaitau lea “O vaega ‘ese’ese uma lava ia e onomea ona nofoilo ai, ina pagamalie le taumafaiga e tala’iina le talalelei.”
5. Va’ai i le fa’afanua olo’o avatu. Fa’asino mai:
 - Papua
 - Niu Kini
 - Atu Solomona
 - Ausetalia
 - Sāmoa
 - Vasa i Saute.

Itulau 2 palakalafa 2, 3

6. Lisi mai a’oa’oga sauniuni mo misionare sa fai. Fa’aaogā se ata e fa’afeso’ota’i ai ia galuega i vaega ‘ese’ese o soifua o se misionare ft. o le mafaufau, agaga, o le loto, o le poto i faiva ‘ese’ese o le soifuaga. E mafai foi ona fa’apusa a tou tali.

A’oa’oga sauniuni	Aogā i le misionare
Fa’ainisia	
Tala i tagata, tu ma aganu’u	
Uiga fa’aonaponei o le tala’iga	
Gagana Motu	
Tusi Pa’ia	

7. Va'ai i le laina mulimuli palakalafa 2 itulau 2, ua fa'ai'u fa'apea . . . “ina ia atiina a'e ai le Ekalesia i le nu'u ua iai, ae lē o le si'i atu i ai o le Ekalesia mai se tasi mea ma fa'atūina ai i le tafa fa'amisionare”.

Fa'amatala le tāua o lenei manatu 'autū i le taliaaina e tagata o le talalelei.

8. O le ā le ala laupapa olo'o tā'ua i le itulau 2 palakalafa mulimuli?

Au'ililili le Gagana

9. O ā uiga o upu, fuiupu, fuaiupu nei pei ona fa'aaogā ai. Ta'u mai le a'a o le upu ma le uiga olo'o fa'aaogā ai:

- tafa (ulutala itulau 1)
- ua filogia le 'ele'ele o Pāpua Niu Kini i le efuefu o tama ma tina o le Vasa i Saute . . . (itulau 1 palakalafa 1)
- uso sisina (itulau 1 palakalafa 1)
- tuāoi fa'aupufai na sosofa e le so'ofa'atasi o le Ekalesia (itulau 1 palakalafa 2)
- pagamalie (itulau 1 palakalafa 2)
- faiga fa'akolone (itulau 1 palakalafa 2)
- vala 'autū o le fa'amoemoe (itulau 2 palakalafa 2)
- atiina a'e (itulau 2 palakalafa 2)
- Misi (Misi Teveli itulau 2 palakalafa 3)
- Gagana Motu (itulau 2 palakalafa 3)
- matafelefele (itulau 2 palakalafa 4).

10. Au'ililili fuaiupu. O le fausaga o fuaiupu o se isi lea auala e iloa ai faiga po o aga a le tusitala. Galulue ta'ito'aluā e auilili fuaiupu nei ma fa'aigoā mai vaega o le gagana:

- i. A ua tupu pea lava le fa'amoemoe na latou tu'ua ai nu'u moni.
- ii. Auā o aso ia o pulea e Ausetalia le atunu'u ma fa'afailele se fa'atasiga e pulea ai, a'o fa'agasolo ona tu'umuli ese mai faiga fa'akolone.
- iii. I Papua Niu Kini lava ia, e sili atu i le 700 gagana o i ai.
- iv. Auā o matā'upu sa tuliloa i lenei aoaoga, sa fa'asaga lava i le agavaa lautele e pei o le fa'ainisinia . . .
- v. I le ma le tasi, o le atiina ae lea o se vaaigatotoa ma malamalama fou i le uiga fa'aonaponei o le talaiga . . .
- vi. Ina iloa ai e ia olo'o ta'imua pea le Aliri.

Ta'u mai nisi fuaiupu e fa'apea le amataga olo'o i le vaega lenei. O le ā se feso'ota'iga o le faiga lea ma le momoliga o manatu 'autū i le aufaitau?

Aotelega

11. Talanoa i vaega ta'ito'aluā. Aumai se aotelega o le vaega lenei. Auaua'i e fa'aaogā itu nei e fa'aali ai o oulua manatu. Fetufa'ai i le vasega atoa. Fa'amau tali i api.

Vaega	Aotelega
‘Autū	O le ā le ‘autū o le vaega lenei?
Mafua‘aga	O le ā le mafua‘aga o le tusia o le vaega lenei? ft. e toe fafagu, fa‘amanatu, fa‘atauanau, fa‘aali se lē malie . . . mf.
Agaga o le tusitusiga	O le ā le agaga olo‘o tusia ai? ft. agaga fa‘afetai, fa‘amālō, fa‘asausili, lē malie, fa‘alāei‘au mf. Aumai ni mau si‘i e fa‘amaonia ai lou manatu.
Manatu o le tusitala	O ā ni manatu po o lagona o le tusitala i le ‘autū lenei? E fa‘apefea ona e iloa?
Fa‘avasegaga/ fa‘asologa	Oto‘oto mai le fa‘asologa o manatu ‘autū o le vaega lenei. O le ā sou manatu, na feso‘ota‘i le fa‘asologa ma le ‘autū o le vaega lenei?

Fa‘atinoga 8

Vaega 2: DAGONA – O le matafelefele faamisionare 1969–1970, 3–16

- Galulue ta‘ito‘atasi
- Su’e vave itulau o le vaega lenei ina ia iloa ai mea olo‘o iai ft. va‘ava‘ai i ata ma faitau o latou fa‘amatalaga.
- Faitau galuega olo‘o avatu.
- Faitau le tala o le galuega i Dagona.
- Galulue i vaega ta‘ito‘alua e fa‘atino galuega.
- Fa‘atalanoa tali i le vasega. Fa‘amau i api tali o fesili.

Itulau 3 & 4

- Fa‘asino i le fa‘afanua
 - Dagona
 - Seven Miles
 - Port Moresby
- ‘Oto‘oto mai le va‘aiga i laufanua ma fale, fa‘afitauli o le galuega ma auala sa taumafai le faife‘au misionare e fō‘ia ai.
- O ā talitonuga fa‘avae o tagata Pāpua i fa‘ama‘i? Aiseā e tāua ai le a‘oa‘o o tagata Pāpua i ala tumama, i le va‘aiga fa‘amisionare?
- O ā uiga fa‘aalua o tama i mea‘ai na avefa ma fa‘afitauli, aiseā?
- Aumai ni fa‘ata‘ita‘iga na iloa ai le faigata o le galuega ma le tāua o le nofo malamalama o le misionare i talitonuga, tu ma aga a tagata i le fa‘atalaleleina o i latou.
- ‘Aiseā e iai le fa‘amoemoe fa‘apea “so‘o se faife‘au tausī nu‘u, ia fai sana ā‘oga”? Fa‘amatala le feso‘ota‘iga o lea fa‘amoemoe ma le fa‘atalaleleina o tagata.

Itulau 13 & 14

7. 'Oto'oto mai tulaga o a'oa'oga sa iai faapea:

	Ā'oga mo tagata Pāpua	Ā'oga mo isi tagata nu'u
matā'upu		
gagana		
o ē ao'oga		
totogi		

8. O ā tulaga olo'o tutusa pe 'ese'ese ai a'oga a Pāpua i lena vaitaimi ma ā'oga i Sāmoa?
9. O le ā le sao o faife'au Sāmoa i nisi olo'o mautofi nei i le mālō ma ekalesia i Pāpua.
10. Lisi i lalo faife'au misionare sa galulue i Pāpua. E tāua le tulaga lenei mo le sa'ili'iliga.

Itulau 15

11. Fa'amatala tulaga e lelei ae leaga ai foi le totogi sa'o e le mālō o faiā'oga o ā'oga a ekalesia.
12. Aiseā e fa'anana ai pea le al'i faife'au i se galuega fa'afai'au e ui olo'o fiafia i le galuega i Dagona?
13. Fa'asino i le fa'afanua nu'u nei olo'o tā'ua
- Dagona
 - Saroa
 - Kerema
 - Petoe
 - Hanuabado i Metoreaia

Aotelega

14. O le ā le uiga o le ulutala "O le matafelefele fa'amisionare"?
15. 'Oto'oto mai lu'i na feagai ma le faife'au ma lona ā'iga a'o feagai ai ma le galuega i Dagona? Ia aofia ai lu'i
- fa'alemafaufau
 - fa'alenuma
 - fa'aletino
 - fa'aleagaga
16. Toe va'ai i galuega faasauniuni o misionare a'o le'i o i le galuega. O fea o ia sauniuinga sa sili ona fa'aaogāina e le misionare i Dagona? Aumai se fa'amaoniga o ou manatu.
17. Galulue ta'ito'afā. Fa'apea o outou o ni tusitala mai alafa'asalalau 'ese'ese.
- a. Tapena ni fesili se 3 e fa'atalanoa ai tagata nei e uiga i le galuega i Dagona ft.
- fesili se 3 e fesiligia ai le faife'au misionare
 - fesili se 3 e fesiligia ai le faletua o le faife'au misionare

- fesili se 3 e fesiligia ai alo o le faife'au misionare i lo latou nonofo ai i Dagona
- fesili se 3 e fesiligia ai ni tama ā'oga nofo tumau
- fesili se 3 e fesiligia ai mātua o tama nofo tumau

Mo le faiā'oga. A'oa'o tamaiti i 'ese'esega o fesili tatala pe loloto tali nai lo fesili e ioe pe leai tali. Ia taga'i fo'i lau susuga i itū'ā'iga fesili olo'o ua saunia i le talafeagai. O le 'auga o le galuega fa'ata'aloga lenei o le mafai ona fai fesili loloto, mafai ona fa'aali manatu loloto ma fa'aaogā ni pinefa'amau e lagolago ma fa'alautele ai manatu. O le fa'amoemoe ia vā'ililili tamaiti i uiga loloto olo'o i le tala.

- e. Faitau ma teuteu a tou fesili. Tusi fesili ta'itasi i ni pepa mālō ma tu'u i se pusa. Ia tusi i tua o pepa le igoa o le tagata olo'o fa'atatau i ai le fesili.
 - i. Tusi i ni pepa malō ta'itasi tagata olo'o fa'atatau i ai fesili (tusi ina ia 3 pe 4 pepa mo tagata ta'itasi nei, o lona uiga e 3 pe 4 ni pepa ua tusi ai le faife'au misionare, 3 pe 4 ni pepa ua tusi ai le faletua mf.)
 - faife'au misionare
 - faletua
 - alo o le faife'au
 - tama nofo tumau
 - matua o tama nofo tumau
 Tu'u uma pepa nei i se pusa.
- o. Se'i pepa le vasega mai le pusa lenei. O lona uiga e tatau ona to'atolu pe to'afā tagata ua avea ma faife'au, faletua, alo o le faife'au, tama nofo tumau, matua. Vaevae ia tolu pe fa ni 'au ta'ito'alima. Ia tofu le au ma le tagata olo'o ta'ua i luga.

O isi o totoe o le vasega e avea ma tagata o alafa'asalalau.
- u. Fili se 'au muamua e saofafa'i i se li'o i luma o le vasega. O i latou ia ole'ā tali fesili. A mǎe'a ona sui mai lea o le isi 'au se ia uma 'au ona tali fesili.
- f. Fa'asolo le pusa o fesili i le vasega. Fili fesili e sui ta'ito'atasi (fili ina ia ta'i lua pe tolu fesili mo le faife'au, faletua mf)
- g. Fa'asolo fesili ma tali. Fa'alologologo le vasega uma i tali, ma fa'amau le togi o tali ta'itasi. Fa'aaogā le fua lea e fai ai togi ft.
 1. Lē iloa tali le fesili. O lona uiga e le'i faitau i le tala po o le māmālama i uiga.
 2. Ua iai se tali ae lē fetau le tali ma fa'amaumauga ma le agaga o le tala.
 3. Ua lelei le tali, ae fa'aleai ni pinefa'amau po o le leai fo'i.
 4. Ua lelei tele le tali, ua iai ni pinefa'amau o manatu, ma ni fa'ata'ita'iga.
 5. Ua sili atu ona lelei le tali. Ua lava ma totoe pine fa'amau e fa'amaonia ma fa'alautele ai. Ua atagia fo'i le loloto o le māmālama i le agaga o le tala.
 6. Fa'amau togi i se pepa e pei ona avatu. A mǎe'a ona tu'ufa'atasi lea o togi o le 'au atoa e iloa ai le 'au ua sili togi.

Tagata	Fesili 1	Fesili 2	Fesili 3	Aofa'i
faife'au				
faletua				
alo				
tama nofo tumau				
matua				

O se isi faiga. E mafai ona fesuisuia'i faiga. O se fa'ata'ita'iga, e mafai ona 'au faife'au, 'au faletua mf. E mafai fo'i ona fesuia'i sui ft. A lē iloa e le faife'au o se 'au ona tali, ona sau lea o se faife'au o leisi 'au pa'i lima (tag) ae fesuia'i. Ae a faitau togi, e tu'ufa'atasi togi o faife'au, tuufa'atasi togi o faletua, mf. ina ia iloa po o ai o vaega ia ua sili ona malamalama i le agaga o le tala e fa'aalia lea i tali o a latou fesili.

Fa'atinoga 9

Vaega 3: PETOE – O le faife'au e le'i faife'au Fa'ai'uga o le 1970, 17–20

1. Galuelue ta'ito'atasi e fa'ataunuu galuega o le fa'atinoga lenei.
2. Fa'atalanoa a tou tali i vaega ta'ito'afā.

Itulau 17

1. Fa'asino i le fa'afanua nofoaga olo'o tā'ua i le malaga i
Petoe: Central District, Gulf District, Malalaua, Kerema, Karaeta.
2. O ā 'ese'esega o le nofoaga, ma tagata o le Gulf District ma Dagona (Central District)?
3. O ā lu'i na feagai ma le misionare ma lona 'āiga i le nu'u o Petoe? Ia aofia ai lu'i:
 - fa'alemafaufau
 - fa'alenuma
 - fa'aletino
 - fa'aleagaga.

O ā lagona o le faife'au i ia tulaga? Na fa'apefea ona fō'ia ia fa'afitauli?
Fa'amata o ā ni a'oa'oga na maua mai e le faife'au i le galuega i le nu'u lenei?
4. O ā ni ou manatu i tulaga na feagai ma le faife'au i le nu'u lenei.
5. O le ā le uiga o le ulutala o le vaega lenei "O le faife'au e le'i faife'au"?

Fa'atinoga 10

Vaega 4: MEII – O le galuega tausī nu'u 1971–1973, 21–90

O le galuega tausī nu'u o le tele lea o le taimi ma le galuega i Pāpua a le misionare ma lona 'āiga. O se vaega fo'i olo'o tatou iloa ai tafa 'ese'ese o le galuega fa'amisionare i ona lelei ma ona faigata, i ona fiافيaga ma ona fa'anoanoaga, o ona

to'amalie ma ona fa'aosoosoga. E mo'omia le faitau ma le malamalama loloto i le vaega lenei ma fa'atino galuega olo'o avatu i se tulaga au'ililili ma le sogasogā.

- Faitau muamua fesili ma galuega uma o le vaega lenei.
- Faitau le vaega lenei ta'ito'atasi. E mafai fo'i ona faitau leotele nisi vaega e le faia'oga ae mulimuli pea ma faitau a tou kopi.
- Fa'aaogā fesili ma galuega olo'o avatu i fa'atalanoaga i vaega po o le vasega atoa fo'i.
- E tāua ona fa'amaumau tali a tamaiti ta'ito'atasi i api ma ia manino pine fa'amau e fa'alatele ai manatu.

Itulau 21

1. Fa'asino Meii, ma Orokolo i le fa'afanua.
2. Ao fa'agasolo le faitauga ma au'ililiga o le vaega lenei, ootoo mai lu'i na feagai ma le misionare ma lona 'āiga i le galuega i Meii, o mafua'aga o ia lu'i, o a'afiaga o le galuega, o taumafaiga a le misionare e fō'ia ia fa'afitāuli, ma i'uga o ia taumafaiga. Fa'aaogā se siata mo au fa'amaumauga. Tusi i lalo le itulau olo'o iai mo se toe faitau atili mulimuli pe ā mana'omia. Tusi i lalo ni fa'ata'ita'iga e avea ma pine fa'amau. O au fa'amaumauga nei e avea ma fesoasoani i taimi o fa'asauni i su'ega po o le fa'ataunu'uina o ni galuega sa'ililili. ft.

Fa'afitāuli po o ni lu'itau	Mafua'aga	A'afiaga o le galuega ona o le fa'afitāuli	Fofō	I'uga o le fofō
1. O le lē iloa e le misionare o le fa'a Kerema po o le Orokolo fo'i. Itulau 21/22/___	Ua faigata ona ua iloa le Gagana Motu.	Faigata feso'ota'iga ma tagata aemaise le laugaina o le talalelei. E fa'alē mautinoa uiga o manatu.	Fa'alagolago i le Agaga Pa'ia.	
2. Leai ni tala tusia o le galuega na faia muamua i le nu'u. Leai ni fuafuaga fa'ata'oto. Itulau 21/22/24	Ua susunuina fa'amaumauga.	Leai se fesoasoani i le faife'au i le tala'aga ma fa'asologa o mea e fai ft. tāina o le logo – ua leai se fa'asinoala i mea e fai, o tofiga, avea ma auala e fa'alētonu ai galuega fai. Faigata ona fa'aaau ma faolaola.		
3. O turugātala i mea e fai, ioe mai ae lē o mai, ioe fo'i ae lē fa'ataunu'uina. Itulau 23/24/___				

Itulau 24 palakalafa 1

3. Fa'amatala i au lava upu le t̄aua o le manatu 'aut̄u o le palakalafa i le mafai ona fa'auau ma maua'a le talalelei i nu'u.
4. O ā a'afiaga o le ekalesia i Meii ona o le leai o ni a latou fuafuaga fa'atao'oto?
5. Aiseā e mamafa ai i le faife'au misionare tulaga e pei ona ia t̄aua i le palakalafa lenei?

Itulau 24–28

6. O le ā le a'ano o le palakalafa mulimuli i le itulau 24 fa'ai'u i le amataga o le itulau 25?
7. Aiseā e fa'ananau ai le faife'au ina ia atiina a'e le Ā'oga Aso Sa?
8. O ā auala sa taumafai e atiina ae ai tupulaga o le nu'u mo lea fa'amoemoe? O ā ni lu'i na feagai ma ia taumafaiga a le faife'au ma lona faletua?
9. O ā ni itu e lelei ai le fai o se lotu i se nofoaga e 'ese mai le falesā? O ā ni tulaga e fa'alavelave ai?
10. Ta'u mai ni aafiaga o le galuega i Meii i le ta'amilo o le faife'au i isi nu'u e fai a latou faamanatuga.

Itulau 29–32

11. O ā nisi mafatiaga sa iai i le al'i faife'au i le feagai ai ma uiga o tagata? O ā ni sao o ia mafatiaga i le galuega fa'amisionare?
12. Fa'asino Kareata, Sirivi, ma Uaripi i le fa'afanua.
13. O ā lagona na o'o i le faife'au i uiga fa'aalia o le aulotu i le taimi na ma'i ai lona faletua? O le ā sau fa'auigaga o ō latou uiga?
14. Aumai ni fa'ata'ita'iga o le 'ese'ese o naunauta'iga o le misionare ma talitonuga ma uiga fa'aalia o tagata Papua i Meii. O ā ni mafuaaga o ia 'ese'esega? O ā ni faauigaga fa'aSāmoa o ā latou tu ma aga? O ā ni talitonuga o tagata Papua i ō latou uiga fa'aalia? O le ā se sao o ia 'ese'esega i le faasologa o le galuega i le nu'u? O le ā se sao i le soifua fa'amisionare?
15. Manatua e fa'aopoopo i le tou siata olo'o 'oto'oto ai fa'afitāuli mai tala o itulau nei.

Itulau 40–44

16. Aiseā lava ua faigatā ai ona talia e tagata le fa'aaogā o mea e maua i le si'osi'omaga (ft niu, masoā.) e fai ai le fa'amanatuga? Fa'amata e tutusa manatu ia ma le tulaga olo'o iai tatou i Sāmoa nei ma le fa'amanatuga? E iai se afāina o le fa'aaogā o niu mf. mo le fa'amanatuga? Aumai nisi fa'ata'ita'iga fa'apea o le tautū i mea fa'apapalagi i le fa'atinoga o tapua'iga i totonu o Sāmoa lava latou.
17. Ta'u mai nisi a'afiaga o le leiloa lelei e le misionare o le gagana a tagata Meii.
18. O le faia o le upega o le faife'au – o ā uiga fa'aalia o tagata i mea totino e atagia ai pea e le'i maua'a lo latou taliaina o le talalelei?
19. O ā manatu, lagona ma uiga o le faife'au misionare i le feagai ai ma uiga o tagata ma le galuega, tatou te lagona alofa ai ona o ia fo'i o se isi fo'i tagata, e ui o le tofiga?

20. O ā uiga fa'aalia o tagata na matuā te'ena e le faife'au misionare ona gau'ai i ai, e ui lava e ono tosina ma ia tagata i le lotu?

Itulau 45–49

21. O ā ni ou lagona i le pagātia o faife'au misionare i Pāpua i le itu tau i le tausiga o le tino ma tupe e fia maua? O ā ni upu, fuiupu e ta'u mai ai ia tatou ia itū'āiga auauna? Fa'aopoopo i le si'o na amata i le Fa'atinoga 4, ma ia iai ni pinefa'amau o lou manatu.
22. Fa'amatala le uiga o le upu tu'u fa'apea o "iina lava e te vaai ai i le alofa o le Atua" (itulau 46 palakalafa 2), i le galuega lenei i Pāpua. Aumai ni mau si'i e fa'amanino ai ou manatu.
23. E te talitonu e mafai ona fa'aaogā le upu tu'u lea i le galuega fa'afaife'au i Sāmoa i le vaitau lenei? Aiseā?
24. Aiseā ua fili mata'utia ai o le galuega isi tala'iga?

Itulau 58–60

25. 'Oto'oto mai nisi tu ma aga o le soifuaga o tagata Pāpua e tāua ona malamalama ai misionare ona o le fete'ena'i ma talitonuga o le talalelei.
26. 'Oto'oto mai ni ā latou tu ma aga e talafeauga ma le agaga o le talalelei fa'akerisiano.
27. Ta'u mai vaega ua tutusa pe 'ese'ese ai ma Sāmoa tu ma aga na fa'aalia i le fa'apalasiina ma le aveeseina o se la'au e fau ai le va'a. O ā ni feso'ota'iga o ia faiga ma atiina a'e o le mālō o le Atua?
28. O ā ni itū ua suia ai tu ma aga a Papua ona o lo latou fa'atalaleleiina? Aumai ni mau si'i mai le tala i Meii.

Itulau 64–67

29. Faitau le manatu 'autū lenei olo'o i le itulau 64 palakalafa 4 ma fa'atalanoa fesili olo'o avatu e fa'ataua iai:

"O le poto pei ona taumafai i ai i le fa'akerisiano ma le tulagalua po o le ā se aogā o ia mea i le olaga i le nu'u aemaise o mea ua si'omia ai le olaga o tagata i le nu'u. Manatua e lē fa'apea o lou poto i le ABC ona e maua ai lea ma e iloa uma magāvai e tele ai i'a, po o vai togo e tele ai pa'a. E lē fa'apea foi o lou iloa o i'oga o taulaga o atunu'u o le lalolagi ole'ā mafai ai ona e iloa fana le āū, e fa'apea foi ona o lē aogā le poto i le numera i le tualoina o paopao."

- i. O ā fete'ena'iga o ā'oga i faleā'oga ma le poto masani i galuega fai olo'o mo'omia?
 - ii. O le poto olo'o taumafai nei i ai ā'oga tulagalua ma ā'oga maualuluga i Sāmoa – o le ā se aogā o ia mea mo le olaga i nu'u?
 - iii. O ā ni fa'afitāuli olo'o iai nei tupulaga i Sāmoa ona o tulaga tau a'oa'oga?
30. Fa'atino se finauga i ni itū e lagolago pe tete'e ai i matā'upu olo'o aofia i 'autū nei:

'Autū 1

"O le ā se mafai e le teine ma le tama Sāmoa ona ola i nu'u pe ā mē'a a'oa'oga olo'o feagai ai nei?"

‘Autū 2

“Ua tele le vaega o le olaga masani o tagata na toesea talu ai le talalelei ma le poto salalau.” (Itulau 65 palakalafa 3.)

31. O ā a’afiaga o le fafao atu o le talalelei i se tulaga fa’amalosi e pei ona faia e se isi o faife’au?
32. O ā talitonuga fa’avae o le misionare e ‘ese mai ia faiga? Fa’amatala i au lava upu le palakalafa mulimuli o le itulau 65.
33. Aiseā ua fa’apea ai “e ui ina foliga ua malosi ma olaola le galuega, ae ua fa’asolo fo’i ina lafulafuā o latou lagona i le talalelei”?
34. Aumai ni fa’ata’ita’iga e fa’amanino ai le ‘ese’esega o uiga fa’aalia o tagata i le fa’akerisiano ft. “o se mea fa’apipi’i”, ma le tulaga olo’o mo’omia ft. “o le tu’utu’u atu i le loloto se uiga e talia ai e tagata le talalelei.” (itulau 66).
35. “E inosia e le talalelei le siva.” Aiseā?
36. Aiseā ua tā’ua ai le siva o se isi o tu ma aga fa’anu’upō? O le ā le uiga o se nu’u ae po? O se va’aiga a ai olo’o fa’aaogā ai lea upu? A’o le ā se va’aiga a ē olo’o faia ia tu ma aga? O le ā le fua olo’o fa’aaogā e ta’u amiotonu pe lē amiotonu ai fo’i ia aga?

Itulau 72–81

37. O le ā se mea aogā mo le faife’au na maua ina ua va’i i tu’ugamau o tagata Sāmoa?
38. “E tupu ae le talalelei ae iai fo’i ma le titania.” (itulau 77). Fa’amatala i au lava upu ma aumai ni mau si’i mai le tala.
39. “O aga o le galuega e tafa’ese’ese i ona lelei ma ona faigata, i ona fiafiaga ma ona fa’anoanoaga, o ona to’amalie ma ona fa’aosoosoga, ua mautinoa lava lea ma ua le o fa’atemutemu fo’i ona aga’i atu i ai.” (itulau 81). Aumai ni fa’ata’ita’iga e fa’amaonia ai lea manatu.

Aotelega

40. O le taliaina o le talalelei fa’akerisiano o se tulaga e mo’omia ona feutaga’i lelei auala o le fa’aofi atu o le talalelei ma tu ma aganu’u a tagata olo’o galulue ai. Fa’amanino i ni fa’ata’ita’iga le taumafai o le misionare e mata’itū ia tulaga i la la galuega i Meii.
41. O ā ni itu ua suia ai e le talalelei tu ma aga a tagata a’o ā fo’i ni itū ua suia ai e tagata le talalelei ona o ā latou tu maga? Aumai ni fa’ata’ita’iga mai Papua ma Sāmoa.
42. O tapenapenaga ina ne’i si’itia ua tatou iloa ai nisi uiga o le misionare i ona mafauauga ma galuega fai. O ā ni mea ua tatou iloa i le misionare i ia tapenapenaga – fa’aopoopo i le si’o o upu.
43. “E tele ni mea lelei ma le tamaoiga ua ou a’oa’oaina ma ou te taofi ole ā a’oa’o atili mo ma’ua ma lou toalua mo nisi aso se tele i lenei faiva fa’afaife’au.” Fa’amatala mai ni a’oa’oga e te manatu ua aofia i lea fuaitau.
44. O le finagalo o le faife’au o le ā le aotelega o le la galuega i Meii? O ā fua olo’o ia fa’aaogā mo lona manatu? E te lagolagoina lona manatu? Aiseā?

Vaega 5: KADEBORO – O le galuega tausī Matagaluega, 1974–1975, 91–126

O le tofiga tausī matagaluega e iai ona nafa tau'ave. O le ā le matāgaluega i le EFKS, Metotisi, Katoliko ma isi ekalesia? Fa'aaogā lo outou iloa i ekalesia i Sāmoa nei e talatalanoa ai po o ā nafa o lea tofiga, ae o ā fo'i lu'i mo lē olo'o iai le tofi.

- Faitau muamua fesili ma galuega uma o le vaega lenēi.
- Faitau le vaega lenēi ta'ito'atasi. E mafai fo'i ona faitau leotele nisi vaega e le faiā'oga ae mulimuli pea ma faitau a tou kopi.
- Fa'aaogā fesili ma galuega olo'o avatu i fa'atalanoaga i vaega po o le vasega atoa fo'i.
- E tāua ona fa'amaumau tali a tamaiti ta'ito'atasi i api ma ia manino pine fa'amau e fa'alauatele ai manatu.

Itulau 91

1. Fa'asino i le fa'afanua
 - Kadeboro (mauga)
 - Tubusereia
 - Hanuabada
2. O ā ni lu'i o le tofiga fou mo le misionare ma lona āiga? Fa'aopoopo i lau siata sa tapena i le Fa'atinoga 10.
3. O ā mafaufauga o le faife'au i le itulau lenēi olo'o fa'aalia ai pea lona talitonuga faavae “e tatau lava ona atiina ae le ekalesia i le nu'u ua iai ae lē o le sii' atu o le ekalesia mai se isi mea?” (itulau 2 palakalafa 2)

Itulau 92–96

4. O ā 'ese'esega o le matagaluega lenēi ma Meii – i ona laufanua, aofai o tagata, i lona mamao mai le taulaga, o tagata olo'o iai mf. O ā ni a'afiaga o le galuega ona o 'ese'esega ia, ae o ā ni auala e fa'aaogā e le faife'au mo le fe'au o le talalelei i ia tagata.
5. O le ā le uiga “e lē oge uō fanua o le galuega a le Ali'i i nu'u ese” (itulau 92 palakalafa 3).
6. O le ā le fa'aaogaga e le faife'au o le “e fesili muamua mulimai ia muamai”?
7. E talitonu pea le faife'au o le mea muamua lava o le vaavaai ma matau ona fuafua ai lea ma fa'agaoioi (itulau 95). O ā ona uiga olo'o fa'aalia ai lea tulaga?

Itulau 97–98

8. Faitau le palakalafa mulimuli itulau 97 olo'o fa'ai'u i le amataga o le itulau 98.
 - O le ā le manatu o le faife'au misionare i le fa'atulagaina o mamalu ma le faasoasoina atu o mamalu i tagata i le fa'ato'ā fa'aulufale o le talalelei i Papua? O le ā lona manatu i lea tulaga i le tausaga lea 1974? Aiseā? E te manatu o se nafa fa'asino i faife'au ia tulaga?

Itulau 100–

9. O ā tulaga ua tutusa pe 'ese'ese ai faiga taulaga a le Matagaluega a Kadeboro ma le tou ekalesia?
10. O ā tu ma aga a Papua ua fa'aalia ai lo latou tausī feagaiga ma le latou faaeaea i tofiga? O ā lagona o le faife'au i ia tulaga ae aiseā fo'i?
11. Aiseā e fete'ena'i ai talitonuga i vai fa'alauatau ma le faakerisiano?
12. O le gasegase o se tasi ali'i faife'au Papua na iloa nisi o mea loloto ma le tāua i lagona o tagata Papua olo'o fai ma talitonuga faavae o uiga aliali i aso ta'itasi. Ta'u mai po o ā ia talitonuga, o ā uiga olo'o fa'aalia ai, o ā ni fete'ena'iga o ia tulaga ma le fa'akerisiano, ae o ā fo'i ni tulaga e ono feso'ota'i ai.
13. O ā ni lū'i o talitonuga faavae o le faife'au na feagai ai i le fa'atinoga o le asiga ma'i?

Itulau 117–118

14. Fa'amatala le tāua o le fa'amoemoe o le faife'au mo tupulaga ma le ekalesia e ola ma tuputupu a'e.

Vaogagana

15. Galulue taito'alua. Faitau le tala ma mātau uiga o upu ia e pei ona fa'aaogā ai i le tala. Fa'aaogā fa'ailoga i le tusiga o upu ina ia tutusa le tusiga ma fa'aleoga. Fa'aaogā i sau lava fuaiupu. Tagai i le isi pusa olo'o avatu mo le fa'avasegaina o tali i api.

Mo le faiā'oga

O le avanoa lenei e fa'amanatu ai le fa'aaogāina o fa'ailoga ma sa'ilili tamaiti i upu ma o latou uiga. E tāua le faitau o upu po o fuiupu i le fa'aaogaga olo'o iai i le tala. O le tele o upu e fa'apea ua masani a'i ae lē afaina lea. O le mea tāua ia mafai e tamaiti ona mātāu fa'aleoga ma tusiga, mātāu a'a ma vaega o i se upu, tala'aga ma uiga, ma ia iloa fa'aaogā i ni a latou lava fausaga.

Foliga	I le gagana tautala	Ia e mālamalama: o le ā lona fa'aleoga? Ia e iloa fa'aaogā: E fa'apefea ona fa'aleo?
	I le gagana tusitusi	Ia e mālamalama: O ā ona foliga peā faitau i ai? Ia e iloa fa'aaogā: E fa'apefea ona tusia e aofia ai ma le iloa fa'aaogā fa'ailoga?
Fa'auigaga	O le uiga o le 'upu	Ia e mālamalama: O le ā le tala'aga o le upu? O le ā lona a'a? O ā isi upu e fafau mai i le upu lea? O le ā le uiga o le 'upu? Ia e iloa fa'aaogā: O ā nisi 'upu e fa'aaogā e fa'amatala ai lona uiga?
	O 'upu e feso'ota'i	Ia e mālamalama: O ā 'upu/ni 'upu tātou te māfaufau i ai peā fa'alogi i le 'upu lea? O ā nisi 'upu e uiga tutusa ma e ono fa'aaogā e sui ai le 'upu?
Fa'aaogaga	O le ta'atele o le 'upu	Ia e mālamalama: O se upu ta'atele lea 'upu? Ia e iloa fa'aaogā: E ono fa'aaogā so'o lea 'upu?
	O le talafeagai o le 'upu	Ia e mālamalama: O ā tulaga/fa'atinoga e ono maua i ai le 'upu lea? Ia e iloa fa'aaogā: O ā tulaga e talafeagai ona fa'aaogā ai le 'upu?

Upu, fuaiupu ma le itulau olo'o iai	Uiga e pei ona fa'aaogā ai i le tala	Fuaiupu
1. po o fa'atuāi'a 92		
2. fa'atemutemu 98		
3. 'opu 98		
4. pona 101		
5. noataga 106		
6. sa'iliga matagi 107		
7. fa'atafa gasegase 107		
8. lagilelei 107		
9. tuālimaina 107		
10. fa'afatu'ulu 108		
11. 'alu'alua 108		
12. puevae 108		
13. fetosoa'iina 109		
14. to'amālie 109		
15. sagisagi 109		
16. atuatuvalet 110		
17. tautāgotago 110		
18. lolo 111		
19. malolo 112		
20. finau vale 112		
21. 'ite'ite 112		
22. olo 112		
23. falelauasiga 112		
24. 'oli'olisaga 114		
25. salatua 114		
26. mālū 'i pū'ega 116		
27. faataliga tuli 117		
28. faasamasamanoa 117		
29. molitū 117		
30. apoapoai 117		
31. to'amālie 117		
32. lapatai 117		

Upu, fuaiupu ma le itulau olo'o iai	Uiga e pei ona fa'aaogā ai i le tala	Fuaiupu
33. malo 122		
34. mauili 122		
35. maoga 124		
36. mātagā 125		
37. faagaogaoina 126		
38. fetuleni 128		
39. gaulēmalie 128		
40. vaosā 129		
41. afutia 129		
42. lualuani 129		
43. faatōfāla'iga 129		
44. toa manumanu 129		
45. tauasa 129		
46. gagaifo 130		
47. atutia 129		

Fa'atinoga 12

Vaega 6: O Se Va'aiga Mulimuli Ane, Oketopa 1981, 127–130

Itulau o ata o tu'ugamau

- Faitau fa'amaumauga olo'o i ma'a o tu'ugamau ma 'oto'oto i ni pusa fa'amatalaga olo'o iai. ft.

O ai olo'o lagomau ai?	Ta'u mai le fa'ai'u, ma le igoa muamua
O le ā lona fāiā ma isi tagata olo'o tā'ua?	ft. afafine, tamā
O fea na maliu ai?	O le nofoaga na maliu ai
O anafea na maliu ai?	Aso, masina, tausaga
O le fia o ona tausaga na maliu ai?	O le matua ae maliu loa
'Aiseā na maliu ai?	Mafua'aga o le maliu
O nisi fa'amatalaga fa'aopoopo	Ft. nu'u na fanau ai, galuega, fa'amanatu

Itulau 129

2. Mo se minute se tasi – Mafaufau i le uiga o le manatu o le faifeau e fa'apea

“O ni toa manumanu nei tagata e ui ina ua lē foi i Sāmoa.”

Tusi vave i lalo ou manatu.

A mǎe'a le 1 le minute, galulue ta'ito'alu ma se isi e fa'atalanoa ma tu'u fa'atasi o lua manatu i se 3 minute.

A mǎe'a le 3 minute, ona galulue fa'atasi lea o la lua paga ma se isi paga e tu'u fa'atasi ni manatu se 3 pe 4 e sili ona tāua mo le lipoti i le vasega.

Lipoti i le vasega.

Fa'atinoga 13

Tagata o le tala

- Galulue ta'ito'atasi.
- Filifili se tagata se to'atasi mai le tala.
- Fa'aaogā ni pepa malō laiti fa'apea mo galuega olo'o mulimuli mai.

**29 Novema 1944–
Sasina
Itu o Tane Savai'i**

**Faife'au misionare
Sāmoa i Pāpua 1969–1975**

ENELĒ SULUFA'IGA SAMASONI

**talitonuga fa'avae o
tagata ft. mafua'aga o ma'i**

**tōfā mamao
fa'apalepale
lē fa'alologo tigā**

- Fa'atumu lau pepa fa'apea:
 - i le ogatotonu, tusi i mata'itusi tetele le igoa o le tagata o le tala ua e filifilia
 - i le itu tauagavale tulimanu i luga, tusi ai le aso soifua ma le nu'u na fanau ai, aso maliu (pe ā talafeagai), fa'aipoipo (pe ā talafeagai)
 - i le itu taumatau pito i luga, tusi ai se matāti'a na 'ausia e lea tagata
 - i le itu agavale pito i lalo, tusi ai se lu'i na feagai ma le tagata ua filifilia
 - i le itu taumatau pito i lalo, tusi ai ni upu po o ni fuiupu se tolu e fa'amatalaina le tagata ua filifilia
- A mǎe'a ona fa'atumu pepa ona galulue ta'ito'alu lea. Fa'aaogā le pepa a le tagata na fa'atumu e fa'afeiloa'i atu ai i lana paga, ma fa'ailoa atu lona tagata e pei ona tusitusia i le pepa.
- A uma le 3 minute o fa'atalatalanoaga ona fesuia'i lea o paga, ma fa'afeiloa'i atu foi i paga fou ma talatalanoa i o latou soifuaga e pei ona tusia.

Fa'atinoga 14

Nofoaga o le galuega

1. Fa'atino galuega o le fa'atinoga 13 mo se nofoaga na galulue ai le misionare ma lona 'āiga. ft

DAGONA

2. Fa'atumu lau pepa fa'apea:
 - a. i le ogatotonu, tusi i mata'itusi tetele le igoa o le nofoaga o le tala ua e filifilia
 - e. i le itu tauagavale tulimanu i luga, tusi ai le aso, masina, tausaga na galulue ai i le nofoaga lea
 - i. i le itu taumatau pito i luga, tusi ai se matāti'a na 'ausia e le misionare i le galuega i i
 - o. i le itu agavale pito i lalo, tusi ai se lu'i na feagai ma le misionare ma lona 'āiga
 - u. i le itu taumatau pito i lalo, tusi ai ni upu po o ni fuiupu se tolu e fa'amatalaina le galuega i le nu'u lea.
3. A mǎe'a ona fa'atumu pepa ona galulue ta'ito'alua lea. Fa'aaogā le pepa a le tagata na fa'atumu e fa'afeiloa'i atu ai i lana paga, ma fa'ailoa atu lona nu'u filifilia e pei ona tusitusia i le pepa.
4. A uma le 3 minute o fa'atalatalanoaga ona fesuia'i lea o paga, ma fa'afeiloa'i atu foi i paga fou ma talatalanoa i o latou nu'u e pei ona tusia.

Fa'atinoga 15

E fa'apefea pe 'ana fai e . . .

O le galuega leni e una'ia le mafaufau loloto i nisi o tulaga e le'i iai i le tala, o ni mea e ono tutupu mai ai, o taunu'uga ma a'afiaga.

1. Talatalanoa le vasega ma tu'ufa'atasi ni fuaitau e amata i le fa'aupuga "E fa'apefea pe ana . . ." Fa'avasega i vaega 'eseese o le tala ft.

E fa'apefea pe ana fai e *fa'ataunuu'u lava le ulua'i fa'amoemoe e galulue i Delta?*

E fa'apefea pe ana fai *na fati lava le faifeau i le galuega muamua i Dagona?*

E fa'apefea pe ana fai e *lē faiāoga Sisavai i Petoe?*

E fa'apefea pe ana fai e *lē maua le fa'atuatua o le faifeau?*

E fa'apefea pe ana fai e *lē o le faifeau ma ave meafale i Meii?*

E fa'apefea pe ana fai e *lē faia se āoga i Meii?*

E fa'apefea pe ana fai e *fa'aaogā e le faifeau mea totino e fa'atosina ane ai tagata?*

E fa'apefea pe ana fai e *lē malosi le fa'atuatua ma le lagolago o le tina o le galuega?*

E fa'apefea pe ana fai e *tausisi le faifeau e fa'aaogā nofoa na fa'aelea mo lā'ua i luma o le falesā i Kadeboro?*

2. Tusi ta'itasi fuaitau nei i ni pepa malō.
3. Galulue i vaega ta'ito'atolu pe ta'ito'afā. Tofu le vaega ma le fuaitau. Tusi tali a le tagata latou fa'atatau i le uiga o le fuaitau – taumafai ia aofia vaega 'ese'ese ft o le itu faaleagaga o tagata Papua/faifeau/āiga; o le va fealoa'i; o le fa'auauina o le galuega; o le soifua maloloina; mf.
4. Fa'atalanoa tali i vaega.

Fa'atinoga 16

Galuea'iina o malamalama i manatu 'autū

O le fa'atinoga leni ua fesoasoani tele i le 'ausia o fa'anaunauga olo'o i le ālāfua "Fa'amaumauga ma Fetufaa'iga" e pei o:

- faatino ni talanoaga i se matā'upu, saunia lelei ma aumai ni lipoti o se talanoaga a se vaega
- fefinaua'i i se 'autū; fa'autagia manatu o isi a o finau atu i se tulaga olo'o talitonu i ai
- mātau ma au'ilili uiga loloto o tusitusiga
- iloilo ma faatusatusa tusitusiga 'ese'ese i o latou fausaga, mafuaaga ma aga a tusitala ft. i le fa'aaogāina o ata faalemafaufau, fete'ena'iga, upu ma faaupuga o fa'aaogāina, lagona o iai i se tusitusiga, le talafeagai o nei tulaga ma le faamoemoe o le tusitusiga: ft tala moni; ia malamalama i uiga loloto o ia tusitusiga
- mālmalama i tagata 'autū o tusitusiga, o latou uiga ma mafua'aga e ala ai ona fa'apea.

O le malamalama loloto i se tusitusiga ua lē taotasi i matā'upu tu'usa'o ae mafai ona faavasega i ni vaega tetele se tolu:

1. Malamalama i uiga olo'o ta'u sa'o i le tusitusiga.
2. Malamalama i faauigaga o manatu olo'o ta'u sa'o po o olo'o aumai i le gagana faauigalua.
3. Malamalama loloto ua aofia ai le faatusatusa, au'ilili, iloilo, fa'aali manatu ma faia ni faai'uga i se matā'upu ua faitau i ai. E lē gata i lea o le mafai lea ona faafeso'ota'i matā'upu faitauina i le lautele o le soifuaga.

O le galuega ua ta'ua o le "Galuea'iina o malamalama faitautusi" ua faavae i faavasegaga eseese o malamalama i se tusitusiga. E tolu vaega ua vaevae i ai:

1. Malamalama muamua: o vaega ia olo'o ta'u sa'o mai i le tala (literal comprehension).

2. Malamalamaga lonalua: o faauigaga o manatu o le tala (interpretive comprehension).
3. Malamalamaga lonatolu: o uiga loloto o le tala, o feso'ota'iga o manatu o le tala ma ni isi o tulaga o le soifuaga (application).

Ua filifilia lenei galuega ona e:

1. galuea'iina tomai loloto o le faauigaga o manatu 'autū olo'o i tusitusiga
2. galulue felagolagoma'i ai ma avea ma auala e fesoasoani ai tamaiti ua lelei a latou faitau ma faasologa o o latou manatu i isi tamaiti
3. maua ai avanoa e faitau ma toe faitau ai vaega o le tala mo le faamaonia o ni manatu
4. tu'u avanoa ai i tamaiti e faafoe e i latou lo latou a'oa'oina
5. atina'e ai tomai o le faaali manatu pe finau atu fo'i i se tulaga ua talitonuina ma le aoina o mau e lagolagoina manatu
6. mafai ona faaaogā i so o se tusitusiga – o tala fatu, o tala moni, o se lipoti o talafou, o se palakalafa, o tusitusiga i so o se matā'upu.

O le 'auga o le galuega lenei o le atina'e o outou tomai i mātāu manatu 'autū ma fa'auigaga 'ese'ese, mai manatu tu'usa'o se ia o'o atu i le loloto o uiga olo'o natia i se tala.

1. Galulue ta'ito'atasi muamua e faitau ma filifili a tou tali e pei ona fa'atonuina i le galuega o malamalamaga e tolu olo'o avatu.
2. A māe'a, ona galulue lea i vaega ta'ito'afā e fa'atalanoa mafua'aga o ā tou filifiliga. E fa'amamafaina le iai o pine fa'amau mai le tala e lagolagoina manatu. E tāua le toe fo'i e faitau vaega o le tala olo'o iai pine fa'amau.

Mo le faiā'oga

O le galuega lenei e leai se mea e ala ai ona fa'avavevave ma e lē mafai fo'i ona uma i se piliota se tasi pe lua ona o le tele o fuaitau. E lelei pe ā fuafua fa'apea: fai muamua filifiliga a tamaiti mai malamalamaga uma e tolu ona fa'atalanoa ai lea o fuaitau muamua e lua mai malamalamaga uma e tolu, ma fa'asolosolo ai fa'apenā se ia uma. O lona uiga e

1. fa'atalanoa fuaitau e lua muamua mai le Malamalamaga Muamua ma mafua'aga o le filifilia e tamaiti
2. fa'atalanoa fuaitau e lua muamua mai le Malamalamaga Lonalua ma mafua'aga o le filifilia
3. fa'atalanoa fuaitau e lua muamua mai le Malamalamaga Lonatolu ma mafua'aga o le filifilia.

A o'o i le isi piliota ona toe fa'auau lea i isi fuaitau. Ia tofu tamaiti o vaega ta'itasi ma avanoa e fa'aali ai mafua'aga o ā latou filifiliga fa'apea ma le iai o pine fa'amau. E maumau le taimi e fai ai pe ā fai na'o le fa'ata'amilo o talanoaga ma ioe i le taliaina o fuaitau ae lē fa'amanino mafua'aga o manatu i le aumai o pine fa'amau e lē gata mai le tala a'o o o latou fo'i si'osi'omaga.

Galuea'iina o mālalamamaga faitautusi

Mālalamamaga Muamua: Uiga tu'usa'o

Fa'ailoa mai, (i le fa'asa'o lea o pusa ū), fuaitau olo'o iai i le tala. E iai ni 'ese'esega laiti o ae tutusa lava ma fa'aupuga o o'o i le tala. Sauni e 'aumi ni molimau e lagolago ai fuaitau ua e filifilia.

- O le galuega fa'amisionare ua lē fa'apito i tala'iga ae ia iai ma agava'a i matā'upu lautele.
- O le ulua'i tausaga i Papua i le ā'oga a Dagona na lava tāoso ai le mafaia o isi tausaga o le galuega.
- O tupulaga o le lumana'i lea o se Ekalesia.
- O le galuega fa'amisionare e tumu i fa'afitāuli peita'i e muātau muli'au le Atua i le tala'iina o lona finagalo.
- E tāua tele le iloa e le misionare o le gagana a tagata olo'o tala'i ai.
- O nu'uauta e maualalo ma maotua lo latou olaga.
- Ua iloga tulaga vae o misionare Sāmoa i Papua.
- O le galuega i Papua ua fa'atamaoigaina ai le misionare ma lona 'āiga i le faiva fa'afaifeau.
- O le vi'iga o le Atua e silisili lea ona o le fa'aaogāina o le 'āiga i lana galuega tala'i.

Mālalamamaga Lonalua: Fa'auigaga

Fa'ailoa mai, (i le fa'asa'o lea o pusa ū), fuaitau olo'o fa'amatalā le uiga o manatu o le tusitala, e ui ua 'ese'ese 'upu olo'o fa'aaogā. E tatau ona 'ē au'ilili le uiga mai le tala. Sauni e 'aumi ni molimau e lagolago ai fuaitau ua 'ē filifilia.

- O le misionare o le fai alalaupapa.
- E lē aogā ona avatu le talalelei mai Sāmoa e totō i Papua.
- O se ekalesia e leai sana autalavou ua leai fo'i se fa'amoemoe mo lona lumana'i.
- E lē lagona e le tele o tagata matutua o ekalesia le tāua o le tulaga o tupulaga i le alualu i luma o le ekalesia.
- A lē nofo ilo le misionare i talitonuga fa'avae o tagata, e ta'eta'e aluga fo'i le taliaina o le talalelei.
- E umi se taimi fa'ato'ā iloa ua maua'a ma iloa ni fua lelei o le talia e tagata o le talalelei.
- E aogā le a'oa'o o tamaiti i le poto salalau fa'aonaponei ae ia iai se aogā i le olaga o aso faiso'o.
- E ui i le tele o fa'afitāuli fa'alēnatura, fa'alemafaufau, fa'alētino i le galuega fa'amisionare, ae o le va fesaga'i ma tagata o le tulaga e sili lea ona maaleale, auā o i lava e lape ai le galuega.

Mālamalamaga Lonatolu

Fa'ailoa mai, (i le fa'asa'o lea o pusa ū), fuaitau e te lagona e taliaina ma lagolagoina e le tusitala. Fa'aaogā o 'oe lava manatu ma ni mau mai le tala e fai ai au fa'ai'uga. Sauni e 'aumai ni molimau e lagolago ai fuaitau ua 'ē filifilia.

- le galuega fa'amisionare i Papua o i'ina lava e te va'ai ai i le fa'amaoni ma le alofa o le Atua.
- le taliaina o le talalelei fa'akerisiano o se tulaga e mo'omia ai ona feutaga'i lelei auala o le fa'aofi atu o le talalelei ma tu, aganu'u ma agaifanua a tagata olo'o galulue ai misionare.
- Ua tele le vaega o olaga masani o tagata na toesea talu ai le talalelei atoa ma a'oa'oga i le poto salalau.
- le fa'atulagaina ma le fa'asoasoina atu o mamalu i faifeau o le atiina ae lea o se puleaga e le tutusa ma tu, aganu'u ma agaifanua a ē olo'o avatu i ai le talalelei.
- nisi o mea loloto olo'o fai ma malos'i'aga fa'avave o uiga aliali o tagata i aso ta'itasi o ni mea fa'apaupau ma le fa'anu'upo.
- le fafao atu o le talalelei i se tulaga fa'amalos'i e o'o ai ina lafulafuā lagona o tagata i ai.
- le avea o se tagata o se misionare o se vala'au mai le Atua, auā afai e lē atiina a'e e leova le fale, e galulue fua i latou o ē atia'e.

Fa'atinoga 17

Fau o le Gagana Fa'amauina

O le vaega leni o le Fau o le Gagana Fa'amauina olo'o avatu i le Tusi 2 a le Tausaga 9, Tusi 2 Tausaga 10. Tusi 2 Tausaga 11. O se galuega e tāua tele i le tapu'eina o tomai o le Gagana Fa'amauina mai le Tausaga 9 e o'o atu i le Tausaga 13.

O le fa'atinoga leni ua tā'ua o le Fau o le Gagana Fa'amauina. Ua fa'aaogā le upu 'fau' i le agaga o le tu'ufa'atasia o ni manatu e lalaga ai fatuga i le Gagana Fa'amauina e pei o tala, solo, pese, lāuga mf. O ia lagaga e fafau e tusitala i āga 'ese'ese ina ia logomālie manatu ma fa'amalieina se fa'amoemoe mo se 'autū filifilia.

E fa vaega o le Fau o le Gagana Fa'amauina:

1. Faitau se tala,
2. Fa'atumu pepa o galuega fa'apitua e fa'amatala ai
3. mafau'auga i le fātuga,
4. Fa'atalanoa a outou tali i vaega,
5. Fa'amau ia outou api ni manatu fa'aalia i se fātuga.

O le vaega lonalua (pepa o galuega fa'apitua), ua na'o ni ta'iala mo sina taimi a o fa'amasani ona fa'aali o outou manatu i fātuga o le Gagana Fa'amauina. A matua lo outou iloa i ia tulaga ona lē toe mo'omia lea o pepa ae fa'ailoa sa'o o outou manatu i talanoaga.

E valu galuega 'ese'ese olo'o avatu i pepa o galuega fa'apitua mo talafatu. O le fa'amoemoe o ia galuega o le mafai ona outou fa'aali ma fefa'asoa'i manatu i se talafatu mai i ni va'aiga 'ese'ese. O le tele o va'aiga o le loloto lea ma lautele o

mālamalamaga i se tala. E fesoasoani nei va'aiga i le atina'eina o outou tomai faitautusi e pei o le:

- iloa mātau matā'upu tāua po'o 'autū i se tusitusiga
- manatunatu i le tāaofa'iga o uiga o se palakalafa po'o se tusitusiga 'ātoa
- atina'eina o mālamalamaga mai mālamalama e saoluma i mea o lo'o ta'u sa'o mai i le tusitusiga, fa'auigaga o ni tūlaga o lo'o atagia mai i 'upu tu'usa'o po'o le fa'auigalua, ma le mālamalama lea taumamao e mo'omia ai le fa'afeso'ota'i atu o se tūlaga o faitauina i le lautele o le soifuaga
- iloa o le fa'asologa o matā'upu i se 'autū
- fa'afeso'ota'iga o le gagana ma manatu i fuai'upu ma palakalafa
- iloa ona iloilo ma mātau le tulaga o iai se malamalamaga i se fātuga.

E ui ina valu galuega olo'o avatu, ae pule lo outou faiā'oga pe fa'aaogā na'o galuega se lima muamua ona fa'aaopoopo lea o isi galuega mulimuli. O lona uiga ole'ā galulue i vaega ta'ito'alima. E tatau ona tofu le tagata ma lana galuega ma ia iloa galuega a'o le'i faitauina le tala ina ia nofo sauni mo le fa'atalanoaina o se tala. E tatau fo'i ona fesuia'i galuega mo tala 'ese'ese.

O galuega fa'apitoa nei mo talanoaga:

1. Fa'atonu o talanoaga.
2. Faitau leotele mo se fa'apupulaga.
3. Tusiata.
4. Fa'afeso'ota'i manatu o i se tala.
5. Tāaofa'i manatu o le tala.
6. Mātau 'upu.
7. Tulitausia.
8. Tulitatao.

Olo'o fa'apupula atili galuega nei i pusa olo'o avatu

I. Fa'atonu o Talanoaga

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Fa'atonu o Talanoaga: O lau galuega o le fai lea o fesili e ta'ita'i ma faatonutonu ai le talanoaga. E tatau ona fa'aaogā fesili tatala po o fesili e lautetele ma loloto o latou tali. O fesili e mafai ona tali i le ioe po o le leai, o leā utiuiti so latou aogā i le tatalaina o manatu i se matā'upu. O lona uiga la o fesili e tatau ona va'ai i tulaga loloto o i se tala ma fesoasoani ia ola ma mata'alia se faatalanoaga o manatu 'autū. O fesili e mafai ona maua mai i ou manatu, lagona, po o ni to'atūgā fo'i i ni tulaga o i le tala. E mafai fo'i ona e fa'aaogā fesili olo'o avatu i lalo e fai ma fa'ata'ita'iga.

O fesili mo le talanoaina o le tala:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Fesili fa'ata'ita'i

ā ni lagona sa o'o ia te oe a o faitau le tala?

le ā se feso'ota'iga o le ulutala ma le 'auga o le tala?

Se'i tāaofa'i mai lava e se isi le tala atoa.

E iai ni vaega o le tala e feso'ota'i ma lou olaga/ lou 'āiga/ nisi ua e masani ai?

E iai ni tulaga olo'o e fia fesili ai e uiga i le tala?

E iai se mea sa fa'ate'ia ai oe i le tala lenei?

'Oto'oto mai le manatu 'autū po o ni manatu 'autū se lua o le tala.

le ā sou manatu i le i'uga o le tala?

ā ni mea olo'o tā'ua i le ala olo'o atagia ai talitonuga ma le olaga fa'aSāmoa o le tusitala?

2. Faitau leotele mo se fa'apupulaga

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Faitau leotele mo se fa'apupulaga: O lau galuega o le filifili lea o ni vaega o le tala e ono fiafia lau vaega e fa'alogologo i ai a o faitau leotele. O le fa'amoemoe ia fa'afaigofie ai ona manatua e lau vaega nisi o itū o le tala e mālīe, o se itū tāua, o se itū fa'alēmanino ma olo'o tuufesiligia pea i lou mafaufau, o se itū sa fa'aosofia ai lagona filemū, fiafia, ita, po o le fa'amomoloto m.f. Filifili muamua vaega po o ni palakalafa e faitau leotele ona e mafaufau lea i se auala po o ni auala ole'ā faitau leotele ai. E mafai ona faitau leotele muamua e 'oe le vaega ua filifilia, ona faitau lea e se isi po o le faitau lēleoa fo'i e le vaega 'ātoa ona fa'atalanoa ai lea.

Vaega o le tala	Mafua'aga ua filifilia ai	Fuafuaga mo le faitauga
1. Itulau _____ Palakalafa _____	_____	_____
2. Itulau _____ Palakalafa _____	_____	_____
3. Itulau _____ Palakalafa _____	_____	_____
4. Itulau _____ Palakalafa _____	_____	_____

O ni isi o mafua'aga o le filifilia o se vaega e faitau leotele

O se itū e:

Tāua Matuā lelei lona fa'amatalaina ft. e manino, ma'oti le gagana

Mālīe Fa'atupu lagona o le: fiafia, fa'anoanoa, fa'amomoloto, alofa, ita, fefe

Fa'ate'ia po o ua e maofa ai Pōnā

Faalēmanino

E fa'aalia ai talitonuga ma ni uiga o le tagata 'autū.

3. Tusiata

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Valiata: O lau galuega o le tusi lea o se ata e uiga i le tala. E mafai ona e tusia se ata:

- i se vaega fa'apitoa o le tala
- i sau va'aiga fa'alemafauau i le tala
- o se va'aiga olo'o fa'amanatu mai e le tala ia te oe
- o se manatu 'autū po o se faalogoga ua e maua mai i le tala.

Faitalia oe i se ituaiga ata ft. o se ata ua matuā atoatoa lona tusiina, o se ata ua na'o laina o fa'aaogā, o se ata olo'o fa'aaogā ai 'āū e faasino ai se faasologa o se mea na tupu, o se fa'afanua o nofoaga olo'o tā'ua i le tala, o se kalafī pe 'ā talafeagai, o se fa'aaupogaleveleve o fa'asino ai fāiā o manatu o i le tala m.f. E mafai fo'i ona fa'aaogā upu e fa'aigoa ai vaega o le ata.

Fa'amatalaina o le ata: A o'o i lou taimi o le talanoaga, ona fa'aali lea o lau ata 'ae fa'atalanoa e le tou vaega lona uiga ma le feso'ota'iga ma o latou mālamalama i le tala. A mae'a ona e fa'amatalaina lea o le uiga o lau ata, ma lona mafua'aga.

4. Feso'ota'iga o manatu o se tala

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Feso'ota'iga o manatu o se tala: O lau galuega o le fa'afeso'ota'i lea o le tala ma le lautele o le olaga. O lona uiga e te fa'afeso'ota'ia le tala po o ni vaega o le tala i lou olaga, i ni mea o tutupu i le ā'oga, 'āiga, nu'u, atunu'u, ni isi fa'alapotopotoga, ni mea sa tutupu i ni isi tausaga, i se isi tala e pei o le tala lea olo'o tou talanoaina, i ni isi tusitusiga a le tusitala lava lea m.f. E leai ni tali sa'o pe sesē ae tāua le mafai ona e fa'afeso'ota'ia le tala i ni isi tulaga ua e iloa.

O ni feso'ota'iga o le tala lenei ma: lo'u olaga, 'āiga, isi tagata, tala, nofoaga, tusitala, mea na tutupu . . .

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

5. Tāaofa'i manatu o le tala

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Tāaofa'i manatu o le tala: O lau galuega o le tu'ufa'atasi lea o manatu 'autū o le tala i se aotelega pu'upu'u pe tusa e tasi i le lua minute le umi e fa'amatala ai. E fa'amoemoe la tou vaega ia te oe e te 'oto'otoina mai manatu 'autū o i le tala, ma mea tāua na tutupu. Afai e sili atu i le lua pe tolu manatu 'autū ona lisi lea ina ia faigofie ona e manatua i le taimi e te fa'asoa atu ai i lau vaega.

Tāaofa'iga

Manatu 'autū

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

6. Mātau 'upu

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Mātau 'upu: O lau galuega o le mātau lea o ni upu e te lagona olo'o tāua i le tala. O ia upu e ono tāua ona o o latou uiga, fa'aleoga, pe ona o le ma'ati o se ata po o se lagona o affi ai. E mafai fo'i ona e tusia ni 'upu o fa'alemanino ia te oe le uiga po o le fa'aaogāina, ona e sa'ili mulimuli lea o latou uiga a'o le'i faia le talanoaga. O ni isi o 'upu e mālīe ona fa'atalatalanoa ona o ni upu nonō mai i se isi gagana, po o ni 'upu fo'i olo'o fa'aaogā e le tusitala i ni tausuga, po o ni upu masani ae ua suia le uiga i le fa'aaogaga a le tusitala ona o se agaga olo'o fia momoli mai i le aufaitau. Ia faailoa lelei i lau tala 'upu ua e filifilia ina ia vave ona maua e lau vaega i le taimi o talanoaga. Fa'atalanoa 'upu, o ō latou tala'aga, o uiga, ma le mafua'aga ua e filifilia ai po o le tāua o ia 'upu i le tala.

Palakalafa	'Upu	Itulau & Uiga	Fuafuaga mo le fa'atalanoaina
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

7. Tulitausi'a

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Tuliausi'a: E seāseā tasi se nofoaga e fa'amautū i ai se tala. E tāua ona mālamalama la tou vaega i nofoaga olo'o tutupu ai vaega o le tala ma ni fesuia'iga o iai. E tāua nofoaga o se tala ona e feso'ota'i ma mea e tutupu, o tu ma aga ma talitonuga o tagata o le tala. O lau galuega o le tulitausi'a o nofoaga olo'o tutupu ai mea o le tala. E te fa'amatalaina i lau vaega foliga o nofoaga 'autū o le tala. E mafai ona e fa'aaogāina upu, fa'afanua, po o se ata foi. Ia ta'u mai le itulau, ma le palakalafa olo'o tāua ai le nofoaga olo'o e fa'amatalaina.

Fa'amatala pe tusi se ata o se nofoaga 'autū o le tala.

le nofoaga olo'o āmata ai le tala o: _____ Itulau & palakalafa

nofoaga 'autū o mea olo'o tutupu i le tala o:

le nofoaga olo'o fa'ai'u i ai le tala o:

8. Tulitatao

Igoa _____

Vaega _____

Tala _____

Tulitatao: O lau galuega o le sa'iliiili lea o nisi fa'amatalaga e uiga i matā'upu o i le tala. E ono aofia ai:

- fa'amatalaga i laufanua po o le si'osi'omaga, uiga o le tau, mafua'aga o le igoa o le fanua, nu'u, vaitafe m.f.
- fa'amatalaga i le soifuaga o le tusitala ma ni isi ana tala, solo, pese m.f.
- fa'amatalaga i le vaitaimi olo'o tupu ai le tala ft. uiga o le soifuaga i lea vaitaimi i tulaga tau a'oa'oga, tamao'āiga, talitonuga, soifua mālōlōina, pulega fa'alemālō m.f.
- ata ma ni isi mea faitino e foliga i ai mea olo'o tā'ua i le tala
- tala'aga o ni upu olo'o fa'aaogā i le tala, mafua'aga ma uiga e fa'aaogā ai, po o upu si'i olo'o fa'aaogā i le tala
- pese e fa'atatau i le tala po o le vaitaimi olo'o tupu ai le tala.

O le galuega lenei e le'o se matuā sa'iliiiliga e tele se taimi e alu ai. O le agaga o le maua lea o ni isi fa'amatalaga e fa'alautele atili ai o outou mālalamalama i le tala. Sa'iliiili tulaga olo'o mafuli i ai sou manatu a'o faitau le tala.

O ni isi o 'auala e maua ai fa'amatalaga:

- Fa'amatalaga i le tusitala olo'o i totonu o le tusi.
- Ni isi lolomiga a le tusitala lava lea.
- Tusi o i le faletusi.
- Fa'atalanoa o ni isi tagata.
- Fa'atalanoa le tusitala.
- O tala tu'utu'utaliga.

Fa'atinoga 18

Faitau ma mātau, fefa'asoa'i: Fau o le Gagana Fa'amauina

E mana'omia mea nei:

1. O le tala “O le Lupe i Vaoese” tusia e ‘Enelē Sulufaiga Samasoni
2. O Pepa o Galuega Fa'apitoa mo le tala (Fau o le Gagana Fa'amauina).
3. O lau api mo le Gagana Fa'amauina. Ia iai se vaega o lau api e fa'amau fa'apitoa ai ou manatu fa'aalia i se tala, solo, pese mf. pe ā uma ona e faitauina.

Fa'asologa o galuega:

1. Vaevae la tou vasega i ni vaega ta'ito'afā pe lima foi. E fuafua le aofa'i o le vaega i le numera o pepa o galuega e fa'aaogā. O lona uiga a 6 pepa o le Fau o le Gagana Fa'amauina e fa'aaogā e tatau foi ona ta'ito'aono vaega.
2. Vaevae galuega ia tofu le tagata ma lana galuega e tapena mo le talanoaga.
3. Faitau le tagata i le uiga ma galuega a lona tofiga e pei ona iai i Pepa o Galuega Fa'apitoa ma ia mālmalama lelei i galuega.
4. Toe fa'avasega i vaega o galuega ta'itasi ft. ia fa'apotopoto fa'atasi uma tagata oleā faia le galuega o le Fa'atonu o Talanoaga, ma fa'apenā ona fa'apotopoto i vaega isi 'aufaigaluega. Ia fa'atalanoa ma ia mālmalama le 'aufaigaluega latou i o latou tiute ona toe foi atu lea i vaega na amata ai.
5. Galulue ta'ito'atasi e tapena tali po o au fa'atinoga mo lou tofiga, e fa'asauniuni ai mo le talanoaga (20–30 minute).
6. Fa'atalanoa ā outou galuega i le tou vaega (50 minute po o le sili atu foi). E ono mana'omia se isi taimi e fa'amāe'a ai folasaga a isi sui e le'i o'o i ai. E lē tulitulia ia uma i le piliota e tasi ae ia o'o uma i le sui o le vaega le avanoa e folasia ai manatu.
7. Galulue i le vasega ātoa. Fa'atalanoa pe na fa'apei gaoioiga i vaega ta'itasi. Fa'amatala ni tulaga sa manuia ai po o ni fa'afitauli foi ma ni auala e fō'ia ai. Fa'atalanoa le sui o galuega a tagata ta'ito'atasi i le tala oleā soso'o.

Fa'atinoga 19

Su'esu'eina o le Gagana Fa'amauina

O le Tusi 1 Tasuaga 12 olo'o avatu ai se fesoasoani tele mo tapenapenaga e tali fesili o le Gagana Fa'amauina e pei ona iai i le surega o le Sāmoa School School Certificate. E 6 la'asaga fa'atāuaina i ia tapenapenaga:

La'asaga 1: Mātau upu 'autū o fesili

La'asaga 2: Fa'asologa ma fa'avasegaga o se tali

La'asaga 3: Matā'upu e aofia i le tali

La'asaga 4: Au'ilili se tali ua saunia

La'asaga 5: Tususiga o se tali

La'asaga 6: Toe tepa i tua

E ao ona manatua manatu 'autū nei e pei ona avatu i le Tusi 1 Tausaga 12:

- ❑ E mafuli fesili e su'esu'e ai le Gagana Fa'amauina i ni vaega se lua. O le vaega e su'esu'e ai **lou iloa o le tala**, ma le vaega e su'esu'e ai le mafai ona **fa'aali ou manatu** i le tala ma ona vaega 'ese'ese.

- ❑ A tali fesili, e lē tatau ona e toe fa'amatala le tala ae tāua lou 'oto'oto o vaega e talafeagai ma le fesili e fai ma pinefa'amau o lou iloa o le tala.
- ❑ O matā'upu 'autū o se tali olo'o iloa i upu olo'o fa'amamafa i ai le uiga o le fesili.
- ❑ A fa'aali o ou manatu i le 'autū o se fesili e tatau ona fai i se tulaga e au'ililili ai uiga loloto o matā'upu 'autū, ma ia iai ni pinefa'amau e fa'avae ai ou manatu.
- ❑ Va'ai lelei i aiaiga o le togiina o tali ma mātau vaega e tatau ona e nofouta i ai.

O fesili e su'esu'e ai le Gagana Fa'amauina e 'ese lava itū e mafuli i ai. O se fa'ata'ita'iga o fesili e fa'atatau i tagata o le tala, i nofoaga o le tala, o le 'auga o le tala, o ni fa'afitāuli olo'o tutupu i le tala, o le fatufatuga ma aga a le tusitala. Ua iai ni fa'ata'ita'iga i le Tusi 1 Tausaga 12 o fesili e fa'atatau i se tagata o le tala, ma nofoaga o le tala fatu. O se fa'ata'ita'iga olo'o avatu mo tala moni o fesili e fa'atatau i le 'auga o le tala.

'Auga o le tala

So'o se fesili e tā'ua ai manatu 'autū, manatu po o talitonuga fa'avae, a'oa'oga e maua i se tala, po o mafua'aga na tusia ai se tala o fesili ia e fa'atatau i le 'auga o le tala. O ni fa'ata'ita'iga:

- ❑ Fa'amatala le 'auga o le tala moni sa e su'esu'eina ma fa'amatala ni ou manatu i ai.
- ❑ Fa'amatala manatu fa'avae o le tusitala e uiga i le 'auga o le tala. Aumai ni pinefa'amau o lou manatu.
- ❑ Fa'amatala se tasi o manatu 'autū olo'o i ai i le Tala Moni, ma fa'amatala pe aiseā e tāua ai.
- ❑ Fa'amatala se manatu 'autū olo'o i le Tala Moni ma fa'amanino mai i ni fa'ata'ita'iga tulaga e te manatu ua talafeauga ai ma le soifuaga i aso nei.
- ❑ Fa'amatala le mafua'aga e te lagona na tusia ai le tala lenei.
- ❑ Fa'amatala ni a'oa'oga tāua ua e maua mai i le Tala Moni e fa'atatau i uiga ma aga a tagata.
- ❑ Fa'amatala se lu'i tāua sa feagai ma le tusitala i le Tala Moni, ma fa'amatala ou manatu i lea lu'i.
- ❑ Fa'amatala ni a'oa'oga o le soifuaga ua e maua mai i le Tala Moni.

Galulue ta'ito'alua.

Au'ililili fesili o tala moni mai pepa tuai o le PSSC olo'o avatu i le tusi lenei.

Ta'u mai le matā'upu 'autū olo'o fa'atatau i ai le fesili.

E tasi le fesili ua filifilia e fai ma fa'ata'ita'iga o tapenaga i la'asaga ta'itasi mo le fausia o se tali. E tāua lo outou faitau au'ililili ma fa'atino galuega olo'o avatu.

Fesili: TALA MONI

Filifili se manatu 'autū se tasi olo'o i le Tala Moni na e su'esu'eina ma fa'amatala mai pe aiseā e tāua ai.

La'asaga 1 Mātau 'upu 'autū

O upu ia o fa'atonuga ma upu e iloa ai matā'upu e mo'omia i le tali o le fesili ft. filifili, manatu 'autū, tasi, Tala Moni, fa'amatala, aiseā, tāua.

E lua vaega o le fesili ma e tatau fo'i ona aofia i lau tali vaega uma ia e lua mo se togi lelei. O lona uiga e tatau ona e (1) fa'amatala se manatu 'autū se tasi ua filifilia ma lona uiga e pei ona iai i le tala, ma ia e (2) mafai ona fa'aali ou manatu i mafua'aga po o auala e tāua ai lea manatu 'autū.

1. Galulue ta'ito'alua
2. Fa'atalanoa po o a foliga e iloa ai ua 'ausia e se tali le 'autū o le fesili. O lona uiga, o se tali o lenei fesili ua ausia se tulaga lelei, po o le lelei tele, o ā ni mea ua aofia ai? Mafaufau i vaega tetele e fa'avasega i ai aiaiga o le lelei o le tali ft. *malamalama i le tala*, ona au'il'iili lea o le fa'auigaina o ia vaega.
3. Fa'atalanoa tali i le vasega atoa
4. O nisi nei o aiaiga po o auala e togi ai tali o fesili i tala moni mai le pepa su'ega o le PSSC:

Aga po o manatu 'autū o le tali 4

Malamalama i le tala 4

Āga po o auala fa'apitoa a le tusitala 4

F'aaliga o ni manatu fou 3

5. Vaevae le vasega i ni vaega se 4, ia tofi le vaega ma se aiaiga olo'o i luga. Fa'atalanoa le fa'auigaga ma ni fa'alautelega o le aiaiga. Ta'u mai foliga o le tali e maua ai le 4 togi, 3 togi, 2 togi, 1 togi, 0.
6. Fa'atalanoa ma tu'ufa'atasi e le vasega se fa'auigaga o vaega uma e 4.
7. E iai nisi vaega e ono fa'aopoopo e le'o iai? Aiseā?

La'asaga 2 Fa'asologa ma fa'avasegaga o le tali

E atagia i le fesili fa'asologa ma fa'avasegaga o manatu o le tali.

1. Galulue ta'ito'alua.
2. Fa'atalanoa le a'ano o le fesili i le fa'amalamalama lea o uiga o upu 'autū.
3. Fa'ata'atia se lua fa'asologa o le tali ft.

Matā'upu

Palakalafa 1	<input type="text"/>	←	'oto'oto le manatu 'autū ua e filifilia; fa'amatala lona uiga ma aumai ni fa'ata'ita'iga e fa'alautele ai
Palakalafa 2	<input type="text"/>	←	<input type="text" value="mafua'aga 1 e tāua ai"/>
Palakalafa 3	<input type="text"/>	←	<input type="text" value="mafua'aga 2 e tāua ai"/>
Palakalafa 4	<input type="text"/>	←	<input type="text" value="mafua'aga 3 e tāua ai"/>
Palakalafa 5	<input type="text"/>	←	<input type="text" value="Aotelega"/>

E tatau ona fa'aaogā le palakalafa muamua e 'oto'oto ai le manatu 'autū ua filifilia ma lona uiga. Ia iai ni fa'ata'ita'iga e fa'alautele ai. O se fa'ata'ita'iga, e fa'apefea ona atagia lea manatu 'autū i mea olo'o tutupu i le tala, uiga o tagata, nofoaga o le tala mf.

O palakalafa e tolu e soso'o atu ai e fa'aali ai ou manatu i mafua'aga e tāua ai le manatu 'autū. O 'i e fa'aali ai le mafai ona e fa'afeso'ota'i manatu o le tala i lou olaga, ma isi tulaga o le soifuaga, ae le gata i lea o le feso'ota'iga o le manatu 'autū ma le sologa o mea olo'o tutupu i le tala.

La'asaga 3 Matā'upu e aofia i le tali

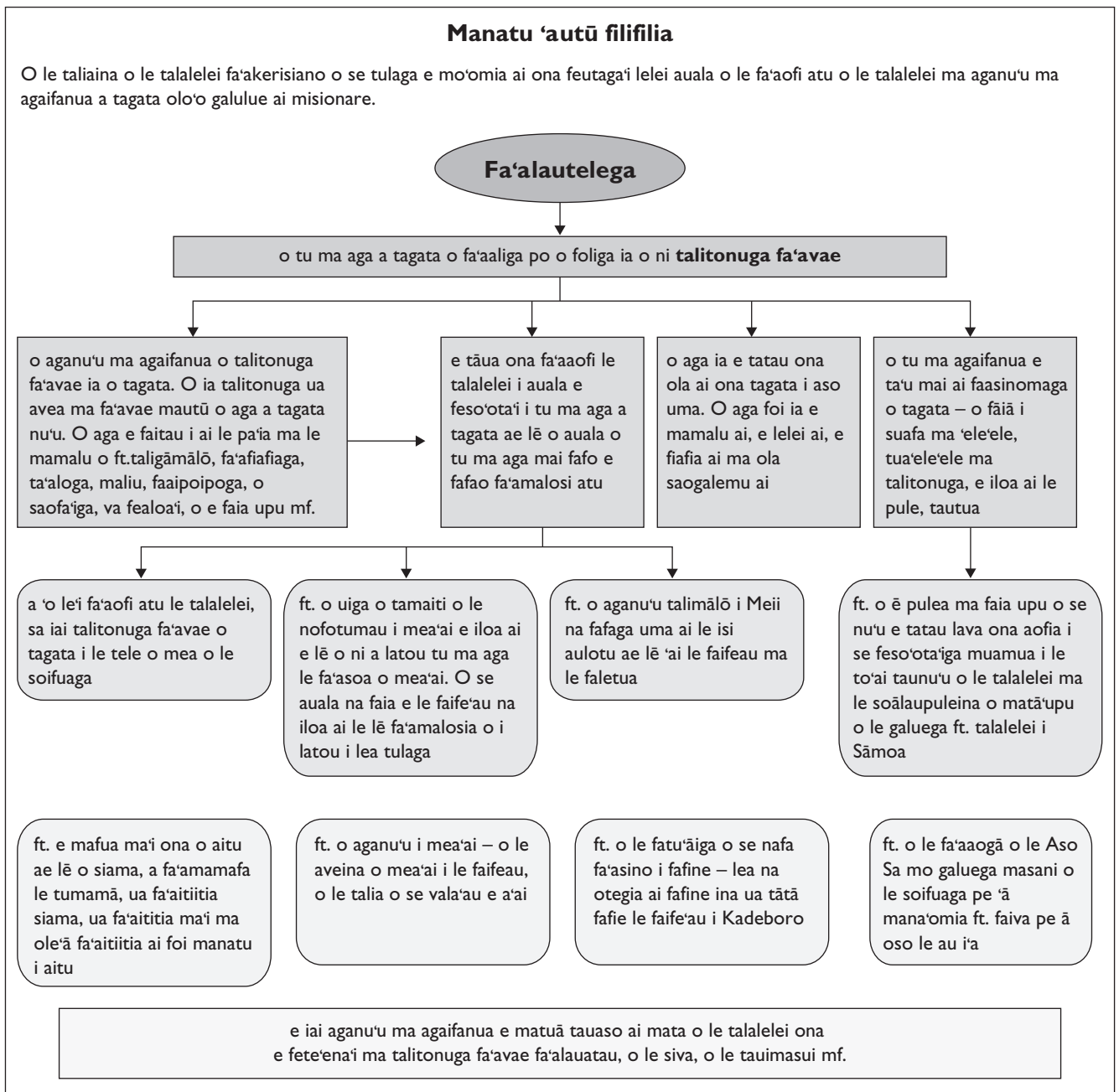
E faigofie ona maua matā'upu po o manatu e tali ai le fesili pe afai sa lelei ona fa'amaumau au tali o fa'atinoga 1–18. E tāua lou filifili mai o matā'upu e talafeagai tonu i le fesili e pei:

1. O se manatu 'autū olo'o tāutū i ai le tala.
2. O le fa'auigaina o lea manatu 'autū ma ni fa'ata'ita'iga mai le tala e iloa ai
3. O tulaga e tāua ai. E mafai ona fa'avasega mafua'aga e tāua ai se manatu 'autū i ni vaega e pei o le tāua i tulaga:
 - fatufatuga o le tala – o se manatu fa'avae ua tāua i le 'auga o le tala, i mea olo'o tutupu, i talitonuga ma uiga o tagata o le tala mf.
 - fa'aleagaga – fa'amalosi i le fa'atuatua, loto tapua'i, loto gaua'i i le galuega, loto fa'amagalo, atiina ae o le ekalesia, faitaulaga mf.
 - fa'alenuma – si'osi'omaga
 - fa'alemafaufau – o'a'o'oga o maua ai, fafagu mai lea o nisi o mea tāua, fa'amanatu, fa'alautele, fa'amalosi'au
 - fa'aletino – malosi, soifua mālōlōina
 - fa'alesoifuaga – o talitonuga, tapu'e ma fa'amalumalu i tu ma aga, o le va fealoa'i, o aiā tatau, o gagana mf, o le tamao'āiga
 - o faigāmālō

- ❑ o le atina'e o se atunu'u, nu'u, 'āiga, ekalesia
- ❑ feso'ota'iga – o le malamalama i aga o feso'ota'iga, o mafutaga, mf.
 1. Galulue ta'ito'alua
 2. Fa'aaogā le tala moni “O le Lupe i Vao'ese”
 3. Filifili se manatu 'autū olo'o i le tala. Va'ai i le fa'atinoga e 15, i le galuea'iina o malamalamaga i manatu 'autū.
 4. Fa'atalanoa le uiga o le manatu 'autū ua filifilia ma aumai ni fa'alautelega ma ni fa'ata'ita'iga.
 5. Lisi pe fa'a'upogaleveleve o oulua manatu. Manatua ia aumai ni mau si'i e lagolagoina manatu ua filifilia.
 6. Fa'atalanoa pe aiseā ua tāua ai lea manatu 'autū – va'ai i nisi o mafua'aga olo'o avatu i luga.
 7. Fa'a'upogaleveleve a lua tali, e tāua le iai o ni mau si'i mai le tala pe 'ā talafeauga.

O se fa'ata'ita'iga

'Aiseā e tāua ai – Mafua'aga

O le taliaina o le talalelei fa'akerisiano o se tulaga e mo'omia ai ona feutaga'i lelei auala o le fa'aofi atu o le talalelei ma aganu'u ma agaifanua a tagata olo'o galulue ai misionare.

Fa'auigaga ma fa'alautelega

o tu ma aga a tagata o fa'aaliga po o foliga ia o ni talitonuga fa'avae

O le fafao atu o le talalelei i se tulaga fa'amalosi e o'o ai ina lafulafuā lagona o tagata i ai

ft. e fai ae musuā, pe fai ae fa'alotolotolua i le tāua pe fa'atemutemu ona fai

O nisi o mea loloto olo'o fai ma malosia'aga fa'avae o uiga aliali o tagata i aso ta'itasi ua fete'ena'i lea ma talitonuga o le tala lelei kerisiano

a lē nofo ilo le misionare i talitonuga fa'avae o tagata, e ta'eta'ealuga fo'i le taliaina o le Talalelei

a lē feutaga'i auala fa'aaogā ma aganu'u ma agaifanua e iai lape o le galuega

ft. ole'ā toesea nisi o aganu'u ma agaifanua

ft. o talitonuga i le malosia o vai fa'alau'ata'u, ft. o le aofa'i o avā a le tagata
ft. o le siva fa'aleatunu'u
ft. o talitonuga i ē ua maliliu

ft. o talitonuga i le mafua'aga o ma'i e fa'apea o aitu. E faigatā ona suia pe afai na'o le tautala atu e lē sa'o ia talitonuga ae lē va'ai i ni foliga o ma'i olo'o fa'amālōlō i vaila'au fa'aonaponei

ft. e ono talia le Talalelei ae ta'eta'ealuga, e pei o se mea fa'apipii na'o na aumai ma toe ave'ese

ft. ole'ā te'ena le Talalelei, faigatā ona liliu mai tagata

ft. e iai aga a tagata Pāpua e faigata ona taofi ona o le tāua o nei aga ia i latou, e iai fo'i mafuaaga o nei aga. E lē faigofie ona vavao pe tu'u fa'amalosi ona o le manatu i le tāua o a latou aganuu (66/.67) ft. fa'aaliga o le faanoanoa, o le fiafia ma le latou siva

ft. e tāua i le solo lelei lea o le galuega, e a'oa'ia ai le misionare i le va fealoaloa'i

ole'ā lē fa'auauina le galuega

ft. ole'ā faigatā le galuega a misionare

La'asaga 4 Au'ili'ili se tali ua saunia

1. Galulue ta'ito'atasi
2. Toe faitau le fesili ua fa'atonuina

Filifili se manatu 'autū se tasi olo'o i le Tala Moni na e su'esu'eina ma fa'amatala mai pe aiseā e tāua ai.

3. Faitau ma au'ili'ili le tali ua saunia.
 - Li'o mea e te lagona olo'o lelei ai le tali.
 - Fa'amau i lau api mafua'aga o lou manatu.
 - Fa'atino galuega olo'o avatu i pusa.
 - Fa'atumu pusa olo'o avatu i autafa o le tala, e fa'ailoa ai vaega 'ese'ese o le tali ma le talafeagai i le fesili.
4. Fetufaa'i a tou tali i vaega ta'ito'afā pe to'alima
5. Fetufaa'i i le vasega atoa.
6. Fa'aaogā aiaiga sa fa'atalanoa i le La'asaga 1 e fai ai sa tou fa'ai'uga i le tali lenei ma togi e ono maua. Ia fa'amatala au'ili'ili filifiliga ua tou faia ma mafua'aga. ft.

Āga po o manatu 'autū o le tali	4 togi
Malamalama i le tala	4 togi
Āga po o auala fa'apitoa a le tusitala	4 togi
Fa'aaliga o ni manatu fou	3 togi

15

Manatu 'autū ma lona tāua: O le Lupe i Vao'ese

O le laina muamua e ta'u mai ai le manatu 'autū ua filifilia.

O le palakalafa atoa olo'o fa'alautele ai le uiga o le manatu 'autū.

O le fa'ai'uga o le palakalafa olo'o toe fa'au'upu ai le manatu 'autū. Aiseā?

O le ā le mafua'aga tāua olo'o tāua i i?

O le ā le tāua o le upu si'i lenei i le tali?

O le ā le auala olo'o fa'aaogā e fa'apupula atili ai le manatu 'autū?

O le ā se mea olo'o fa'aalia i le upu si'i lea?

O fa'ape'i ona fa'ai'u le palakalafa? O le ā se tāua o lea faiga i le atoaga o le palakalafa?

O le ā le manatu 'autū o le palakalafa lenei?

O fa'ape'i ona fa'alautele le manatu 'autū?

O le ā le fofō o le fa'afitauli o fete'enaiga ma le talalelei?

O fa'apefea ona fa'ai'u le palakalafa? O le ā sou manatu i lea faiga?

O se tasi o manatu 'autū tāua i le tala moni "O le Lupe i Vao'ese" ua fa'apea o le taliaina o le talalelei fa'akerisiano o se tulaga e mo'omia ai ona feutagai lelei auala o le fa'aofi atu o le talalelei ma aganu'u ma agaifanua a tagata olo'o galulue ai misionare." O aganu'u ma agaifanua o talitonuga fa'avae ia o tagata. O ia talitonuga ua avea ma fa'avae mautū o aga a tagata nu'u. E iloa i aga le fa'avasegaga o pa'ia ma le mamalu, o ē pule ma ē tautua. E ta'u mai i tu ma aga le fa'asinomaga o tagata, i o latou fāiā, o le va fealoaloa'i, ma talitonuga loloto. O aga ia e tatau ona ola ai ona tagata i aso uma. O aga foi ia e mamalu ai, e lelei ai, e fiafia ai ma ola saogalemu ai. O se fa'ata'ita'iga, o aganu'u ma agaifanua i taligāmālō, fa'afiafiaga, ta'aloga, maliu, faaipoipoga, o saofa'iga, o taumafa, o ma'i, o tapua'iga mf, e iloa ai le va o tagata, ma talitonuga olo'o fa'avae ai. Ua ta'alalo i tu ma aga le gagana, auā o le gagana e fa'aleoina manatu ma lagona i mea uma, olo'o affifi ai upu o fāiā ma le va fealoa'i. E matuā tāua ona nofo ilo le misionare i talitonuga fa'avae o tu ma aga, atoa ai ma le gagana a tagata olo'o avatu i ai le talalelei.

O le tulaga tāua muamua, afai e feutagai auala o le fa'aofi atu o le talalelei ma aganu'u ma agaifanua a tagata, oleā solo lelei le galuega, oleā fa'afaigofie fo'i lo latou liliu mai i le talalelei auā olo'o ta'u atu i ia faiga e amana'ia ma aloā'ia o latou talitonuga fa'avae, ma le va fealoa'i. E lē fa'apea la oleā leai ni fa'afitauli auā e iai lava fo'i fesoua'iina o le galuega. Peita'i, a lelei tapena le va lea i le amataga, oleā nonofo lelei le faifeau ma lona 'āiga i le galuega i se filemu. "E lē mafai e se tagata 'ese ft. misionare, ona atoa lona fiafia i le galuega i se nu'u se'i vagana ua na iloa le tāua o aganu'u ma taumafai e malamalama i ai, ma talia o se vaega tāua o uiga masani o le olaga o le soifuaga o tagata, e patino ia i latou lava". O lona uiga oleā lē taumafai le misionare ina ia toso mai tagata Papua i lona loto fa'aSāmoa, ae ia na avatua le talalelei i ni auala e tāua ma loloto i o latou mafaufau e tusa ai ma le matalelei o ā latou lava tu ma aga. Olo'o iai ni **fa'ata'ita'iga** mai le nu'u o Meii. O le fa'aleleiga o se misa, e mo'omia ai le loto fuatiaifo o se itu misa e fai se taumafataga mo le isi itu ma fa'alelei. O se a'o'a'oga lelei mo le loto fa'amagalo ma le loto fuatiaifo. O ā latou tu ma aga e fō'ia ai se fa'avesivesi, e pei o le lē malilie o le nu'u ina ua ave e le isi ali'i le la'u e fai ai lona va'a ae le'i iai se maliega, na fa'aalia i se latou fonu i le vaomatua. Na i'u i se maliega a tagata uma e fa'aaogā le la'u. O se atoaga lelei lea mo le manatu o le Tusi Pa'ia, "ia e faia i isi e pei o oe lava ia te oe". O le nofo malamalama o le faifeau i nei tulaga oleā fa'aititia ai ona fa'amasino atu ma fa'apea o tu uma lava e fa'apaupau ma fa'anu'upo.

O le tulaga tāua lonalua, o le iloa e le misinoare o malos'iaga fa'avae o uiga fa'aalia o tagata e iai ni fete'ena'iga ma talitonuga o le talalelei. E tusa fo'i pe fa'apea mai ua latou talia le talalelei ma ua ō i le lotu, ae oleā tumau pea o latou uiga ona e le'o vavae eseina talitonuga fa'avae. O se fa'ata'ita'iga, e talitonu tagata Papua o le mafua'aga o ma'i o aitu ae lē o siama. E sa'ili fofō i vai fa'alauataua ina ia tulia aitu o ma'i. O ia fo'i vai e fa'alagolago i ai le manuia o le tele o mea e pei o fa'atoaga, faiva, ma'i o tagata, ma'itaga o tamaitai, fauina o fale. E talitonu fo'i e mafua fa'alavelave e tutupu i tagata ma le oti ona o ni malos'iaga o aitu e ala atu i tagata e fai vai lauataua. E matuā loloto ma mausali ia talitonuga i tagata Papua o le nu'u o Meii ma o nisi nei o itu sa a'afia ai tele le galuega ma avea ma fa'alavelave i le tupu ae o le tala lelei. O le fa'amoemoe i vai ma talitonuga i le malos'iaga aitu ua lē tusa ai ma le talalelei. Peita'i, e lē tu'ua ai le fa'aaogā e tagata, pe tafi 'esea ai o latou talitonuga i le na'o le lāuga o le faifeau ma fa'apea e sese pe valea na faiga, ae leai nisi togafitiga po o ni foliga va'aia o le mālōlō o se ma'i i nisi faiga. O se isi galuega la a le faifeau e fai fa'atasi ma le tala'iina o le talalelei, o le fa'afoma'i – i le fufuluina ma le fusia

O fa'apefea ona fa'ai'u le palakalafa? O le ā sou manatu i lea faiga?

Au'ilili le palakalafa leni – ta'u mai le manatu 'autū, auala olo'o fa'alautele ai lea manatu, ma le fa'avasegaga o manatu mai le amataga, ogatotonu, fa'ai'uga.

O le palakalafa mulimul e na'o le 3 fuaiupu. Fa'amatala le galuega a fuaiupu ta'itasi.

o manu'a, fa'ainu fuāla'au ma vai, ma le a'oa'oina i ala o le tumama. O lona uiga "a fa'aititia siama, ua fa'aititia foi lea o ma'i, ma ole'ā fa'aititia ai foi ona manatunatu so'o i aitu".

O le tulaga tāua lonatolu, o le lē feutaga'i o auala a le talalelei ma tu ma aga a tagata, e ono tō'esea ai nisi o aganu'u ma agaifanua a tagata. E avea lea ma mea e tupu ai le musuā, e fa'atemutemu foi ona fa'atino so latou liliu mai i le talalelei, pe talia le talalelei ae ta'eta'e aluga "pei o se mea fa'apipi'i na'o na aumai ma toe ave'ese." O se fa'ata'ita'iga, e le'i masani tagata Papua i ni ā'oga Aso Sa ma ā'oga tulagalua. Ua avea le ō o tamaiti i le ā'oga tulagalua ma le Ā'oga Aso Sa ma mea e fa'aititia ai o latou taimi e a'oina ai le poto masani i mea olo'o si'omia ai le olaga o tagata i le nu'u e pei o le iloa o magavai e tele ai i'a, o vai togo e tele ai pa'a, o le poto e fanafana 'āū. O se tulaga lea ua tupu i Sāmoa nei ona o le tausisi o ā'oga i matā'upu o le poto salalau fa'aonaponei ae fa'atunai le poto masani o le olaga i nu'u. O le fa'afitāuli ua tula'i mai ua mou ese atu tomai ma agava'a o le olaga i nu'u mai le tele o tupulaga. E matuā tāua le feutaga'i o auala o le tala'iga i le tapu'eina, ma le fa'auuina, ma le fa'aolaolaina o tu ma aga o le soifuaga masani o tagata.

O le feutaga'i lelei o auala o le fa'aofi atu o le talalelei ma aganu'u ma agaifanua a tagata olo'o galulue ai misionare o se manatu 'autū e tāua tele. E tāua i le sologa lelei o le galuega, i le fa'afaigofie ona liliu mai o tagata i le talalelei; i le iloa e le misionare o fete'ena'iga o o latou talitonuga fa'avae ma talitonuga o le talalelei, ma iloa ai le fofa talafeagai; i le fa'auuina o tu ma aganu'u, ma le mau'a o lo latou ola kerisiano. Afai ae lē feutaga'i lelei auala o le fa'aofi atu o le talalelei ma tu ma aganu'u a tagata, ole'ā fa'apena ona lafulafuā lagona o tagata i ai, e fai ma le musuā, e fa'atemutemu ona fai ma ole'ā lē fa'auuina le talalelei i se tulaga e mau'a.

La'asaga 5 Tusitusiga o se tali

O le fa'atinoga leni o se avanoa e fa'aaogā ai tomai ma agava'a ua galuea'iina i le autalaga leni e fafau ai ni a tou tali i nisi o fesili sa su'esu'eina ai Tala Moni.

1. Galulue i le vasega atoa.
2. Vaevae le vasega i ni vaega se 6. Tofu le vaega ma le fesili latou te taliina. Va'ai i le vaevae olo'o avatu i lalo. O le fesili a le Vaega 4 e mo'omia ai sina sa'ililiga pu'upu'u i lafanua olo'o tāua i le tala i le taimi nei. A lē maua fa'amatalaga mo lea vaega ona tu'u lea ae fai na'o vaega e 5. Ia manatua, e lē'o fesili uma i se su'ega e talafeagai i le tusi na tou su'esu'eina. O se fa'ata'ita'iga lelei la o le fesili lea i le Vaega 4 e lē fetau'i ona tou taliina pe 'afai tou le'o iloa foliga o lafanua po o nofoaga o Dagona, Meii, Kadoro i le taimi leni pe 'ā fa'atusatusa i taimi olo'o i le tala. O lona uiga e tatau ona fai lelei la tou filifiliga i fesili e fetau'i ona tou taliina.

Vaega e taliina fesili

Pacific Senior Secondary Certificate 2001

VAEGA 1

Filifili se tagata 'autū o se **tala moni** na e su'esu'eina ma fa'amatala mai pe na fa'apefea ona a'afia soifuaga o isi tagata i totonu o le tala i uiga ua fa'aalia o lea tagata 'autū.

15 togi

VAEGA 2

Fa'amatala mai ni mea ua tāua ua e mauaina mai le a'oa'oina o oe i Tala Moni.

15 togi

Pacific Senior Secondary Certificate 2002

VAEGA 3

Fa'amatala mai ni vaega o se Tala Moni olo'o atagia ai ituaiga fa'afitauli nei e tolu. Na fa'apefea fo'i ona fō'ia nei fa'afitauli? Afai e le'i mafai ona fō'ia – Aiseā?

- i. Fa'afitauli Fa'alēnatura?
- ii. Fa'afitauli Fa'alemafaua ma le
- iii. Fa'afitauli Fa'aletino

15 togi

VAEGA 4

O nofoaga olo'o tā'ua i Tala Moni e moni. Toe tepa i ia nofoaga i ona po nei. O ā ni suiga pe ā fa'atusatusa foliga va'aia o ia nofoaga i ona po nei ma foliga olo'o fa'amauina i Tala Moni? Aumai ni **suiga se fa**. Aumai foi ni fa'amaoniga o foliga tuai o leni nofoaga e pei ona fa'amauina ai i le Tusi.

15 togi

Pacific Senior Secondary Certificate 2003

VAEGA 5

O ā ni mafua'aga e tāua ai le fa'amauina o leni tala?

15 togi

VAEGA 6

Fa'amatala mai se tagata olo'o tā'ua i le tala moni, ua talafeagai ona fai ma fa'ata'ita'iga lelei i le tupulaga talavou, i ona po nei?

15 togi

3. Toe fo'i iā tou tali o le Fa'atinoga 2 e fa'amanatu mai ai agava'a olo'o mo'omia i tali o fesili, uiga o le fesili, ma fa'asologa o tali.
4. Tusitusiga muamua o le tali. Fa'aaogā La'asaga e 1–4 e pei ona iai i le Fa'atinoga 19 e tusi ai sa tou tali o le fesili ua nafa ma outou. E umi le taimi o le galuega lenei, pe mata o se 3 i le 4 ni piliota. E matuā fa'amamafaina lo tou faia ma le sogasogā la'asaga ta'itasi.
5. Iloilo ma fa'atalanoa la tou tali. Fa'aaogā le pepa, "Fuafa'atatau o le Tali" olo'o avatu i lalo e manatunatu ai i le 'ausia e la tou tali o vaega mo'omia.
6. Fesuia'i tali a vaega ona fa'aaogā lea o le pepa e ave ai fautuaga i le au tali fesili mo le toe teuteuina o le tali. E tāua le faiga lea auā ole'ā avea lou faitau ma le fautuaina o isi tali e fesoasoani atili i lou iloa fatu tali talafeagai. E tatau ona malamalama itu uma i le uiga o fesili na tali e leisi vaega a'o le'i fa'atumuina le pepa. A aumai la le tali a le isi vaega, e ao ona tou au'ililiina muamua le fesili ma talanoa i le fa'avasegaga o le tali (La'asaga 1 i le 2).
7. Fetufaa'i vaega – fa'aali manatu, mafua'aga, ma fautuaga sa tusia i le pepa o le fuatatau o le tali.
8. Teuteu tali i le faia o se Tusitusiga lonalua.
9. Fetufaa'i i le vasega atoa.
10. E manaia fo'i ae fai se fa'aaliga o tali 'ese'ese i luga o le puipui ina ia va'ai uma le vasega i tali ua saunia mo fesili ta'itasi.
11. Ao api i le faiā'oga.

Mo le faiā'oga

E lelei ae fa'aaau le galuega lenei i le toe fesuia'i o vaega. O lona uiga ole'ā sui le fesili e tali e le vaega i le fa'aaogā lea o La'asaga 1–5 e pei ona iai i fa'ata'ita'iga ua uma ona fai. O le aofa'i o fesuia'iga o le aofa'i fo'i lena o fesili ua o'o iai le sa'ililili a tamaiti ft. Afai e fa'alima ona fesuia'i, o lona uiga ole'ā lima fesili 'ese'ese e tali. O taliina o na fesili uma ole'ā fa'aaogā ai pea La'asaga 1–5. O avanoa lelei ia e tapu'e atili ai le iloa o le tala, aemaise tomai o tusitusiga ma le iloa fa'aali manatu i matā'upu 'ese'ese e lagalagā i fesili o le Gagana Fa'amauiina. Afai fo'i e 'ese le tusi sa tou faitauina, e mafai lava ona fa'aaogā galuega fa'atino olo'o i le autalaga lenei mo le galuea'iina o fa'anaunauga olo'o iai.

Fuafa'atatau o le tali

Tulaga olo'o iai i le tala o vaega lautogia	O le ā sou manatu i le fa'ataunu'uina o vaega lautogia i le tali	Fautuaga mā'otī mo le fa'aleleia atili o vaega ta'itasi
<p>Aotelega o le tali/po o āga o le tali atoa</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ola ma ānoa manatu o le tali ☐ talafeagai manatu uma i le 'autū ☐ sogasogā le atina'eina o manatu ☐ loloto le malamalama i le tala 		
<p>Fa'avasegaga</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ manino vaega e patino i le itūa'iga tali olo'o mo'omia ft. Afai o le fesili o le Vaega 3 sa taliina, e tatau ona fa'amatala vaega o le tala olo'o iai (1) fa'afitauli fa'alēnatura + ma auala na fo'ia ai. Afai fo'i e le'i fō'ia, fa'amatala mafua'aga; (2) fa'afitauli fa'alemafau, + ma auala na fo'ia ai. Afai fo'i e le'i fō'ia, fa'amatala mafua'aga; (3) fa'amatala fa'afitauli fa'aletino i le ma auala na fo'ia ai. Afai fo'i e le'i fō'ia, fa'amatala mafua'aga. ☐ manino le fa'ata'otoga o le manatu 'autū ☐ malosi ma talafeagai mau lagolago, mau si'i mai le tala ☐ ma'ati le folasaga ma le fa'ai'uga 		
<p>Feso'ota'iga o manatu</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ manino manatu 'autū o palakalafa ma le fa'alautelega ☐ sologa lelei o manatu o le tali ma manino feso'ota'iga o vaega 		
<p>Aga a le tusitala</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ma'ati, loloto ma talafeagai 'upu o fa'aaogā ☐ fa'aaogā fuaiupu eseese ☐ feaofa'i mau mai le tala ma le potolautele e fa'aalia ai manatu fou 		
<p>Sa'o o le gagana</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ sa'o le fa'aaogaga o le gagana, uiga ma fa'auigaga, sipelaga o upu, kalama, ma fa'aaogaga o fa'ailoga 		
<p>Tapenaga</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ lelei ona folasia le galuega tusitusi ☐ ua iai fautuaga mai se tagata faitau ☐ sogasogā iloiloga ma teuteuga 		

La'asaga 6 Toe manatu

O fesili o le Gagana Fa'amauina e masani ona sa'ilia ni vaega se lua:

- o lou iloa o le tala/pese/solo/tala fa'atino
 - o lou iloa fa'aali manatu i ai.
1. Galulue ta'ito'atasi
 2. Toe fo'i i le Fa'atinoga 1 i fa'anaunauga ma aiaiga o lo latou 'ausia. O le ā se mafai na o'o iai lou 'ausia o fa'anaunauga? O ā tulaga olo'o mo'omia ai se isi galuega mo le fa'aleleia?
 3. O ā ni faatinoga oleā e faia ina ia faaleleia atili ai ou tomai ma agavaa o le Gagana Fa'amauina? Lisi i lalo au gaoioiga, taunu'uga ma aso e fa'ataunu'u ai. Va'ai i le fa'ata'ita'iga lea.

Tulaga olo'o mo'omia ona fa'aleleia	Fa'atinoga mo se suiga	Taunu'uga e tatau ona iai pe 'ā mǎe'a	Aso e fa'ataunu'u ai
1. E le'o atoatoa lava le malamalama i fesili olo'o su'esu'eina ai le Gagana Fa'amauina.	1. Toe fo'i i Tusi 1 Tausaga 11, Tusi 1 Tausaga 12. Faitau i fa'atinoga olo'o patino i le fa'afitauli.	1. Ua tatau ona iloa itū'āiga fesili e fa'atatau i 'auga o le tala, nofoaga o le tala, tagata o le tala, aga a le tusitala mf.	5. o Iuni
2. O le iloa lelei o tala.	2. Fa'atino galuega olo'o iai aemaise La'asaga olo'o avatu ai. 3. Sa'ili mai nisi pepa o su'ega. Au'il'iili fesili ma fa'ata'tai ona tali i le mulimuli i la'asaga 1–5 olo'o i tusi.	2. Ua tatau ona iloa fa'avasegaga o itū'āiga tali olo'o mo'omia i fesili	

Fa'atalanoa a tou fuafuaga ma le faia'oga ina ia iloa:

- i. galuega fai
- ii. aso e fa'ataunu'u ai
- iii. molimau e iloa ai ua fai, ma le aso e toe iloilo ai suiga ua iai.

Fa'atinoga 20

Tusitusiga

O le tala "O le Lupe i Vao'ese" olo'o iai ni manatu loloto e talafeagai ona fai ma 'autū o tusitusiga. O galuega o le fa'atinoga lenei e tapu'e atili ai tomai o tusitusiga. O fa'anaunauga ia mafai ona outou:

- mātau vaega tāua o galuega tusitusi
- fautuaina tusitusiga a isi tamaiti mo le fa'aleleia atili
- mata'itū o tou tomai i tusitusiga i le au'il'iili o a tou fa'atinoga ma fautuaga mai isi
- atina'e o tou tomai faatusitala i tusitusiga i le: faia o ni tapenapenaga muamua ao lei faatinoa tusitusiga ft. suesuega po o sailiiliga, talanoaga, faatalatalanoaga ma isi; tusia o ni tusituisga muamua, talatalanoa atu i isi

tamaiti po o faiā'oga e uiga i tusitusiga muamua ma tusitusiga fa'ai'u, toe iloilo ma teuteu lelei tusiga faai'u,

- fetufaa'i i se matā'upu ma fautuaina tulaga e tatau ona fai
- faia ma tausia se faila mo tusitusiga lomua po o le faaalua o tusitusiga mo le 'aufaitau

Ua tele avanoa ua avatu i le Tusi 2 Tausaga 9, ma le Tusi 2 Tausaga 10, ma le tusi 1 Tausaga 11 e atiina a'e ai tomai o tusitusiga. E tatau ona tou toe fo'i e va'ilili lelei manatu 'autū o tusitusiga olo'o iai mo se fesoasoani i galuega nei.

Manatu 'autū

O se 'oto'otoga o manatu 'autū o le fa'ataunu'uina o se tusitusiga ua fa'apea, e tāua ona:

1. Auiliili ma malamalama i uiga ma 'a'ano o se galuega tusitusi, o matā'upu 'autū e tatau ona aofia ai, o le fa'avasegaga.
2. E manatunatu i mea ua e iloa i se 'autū auā e fesoasoani i le fatufatuina o ou manatu.
3. Aoao fa'amatalaga ma mau e fa'alautele ai ou manatu.
4. Fuafua le atoaga o se tusitusiga ma le tu'ufa'atasiga o manatu mo le aotele o le tusitusiga nai lo le galue i fuaiupu ta'itasi.
5. Iloilo le tusitusiga i lona aotelega po ua 'ausia mana'oga o le galuega tusitusi, ma teuteu ina ia ānoa ma feso'ota'i manatu.

Ua iai ni mau mai i su'esu'ega, o ni faiga masani ua tautū i ai le fa'atinoina o so o se tusitusiga. O ia mau ua fa'apea:

1. O tusitusiga ua aofia ai ni vaega tetele se tolu:
 - Vaega 1:** Fofoaina o tusitusiga – o fuafuaga fa'ata'atia, e aofia ai le:
 - Vaega 2:** Tusiga muamua (o le tapenaga muamua)
 - Vaega 3:** Toe tusi (e aofia ai le iloilo, teuteu ma toe tusi le tapenaga fa'ai'u).
2. O lalo o ia vaega tetele e iai ni feuiuia'iga eseese o le tapenaina ma le fa'ataunu'uina o se tusitusiga ft.
 - Vaega 1:** Fofoaina o tusitusiga – o fuafuaga fa'ata'atia, e aofia ai le:
 - au'ilili o le galuega tusitusi ma mātau le 'autū, aufaitau
 - filifi se matā'upu ma manatu 'autū
 - foafoa manatu – tāpā mea ua iloa
 - aoao fa'amatalaga ma mau, foafoa ni manatu fou
 - fa'avasegaga – fa'avaega manatu, fa'ata'atia le fa'asologa o manatu.
 - Vaega 2:** Tusiga muamua (o le tapenaga muamua):
 - fa'aupu manatu ma tusi ia mǎe'a le tapenaga muamua.
 - Vaega 3:** Toe tusi (e aofia ai le iloilo, teuteu ma toe tusi le tapenaga fa'ai'u):
 - iloilo le aotele o le tusitusiga ma le logomalie
 - toe manatu
 - teuteu – fa'aopoopo manatu, ave'ese manatu ma upu lē talafeagai, toe fa'avasega, felua'i fuai'upu, palakalafa
 - fa'asa'o le sipelaga, fa'ailoga, kalama, palakalafa.

E leai se tusitusiga e sa'onoa pe fa'afasitepu lona faiga ae fa'amamafaina le fefo'ifo'ia'i o le mafau'au i vaega tetele nei e tolu. E fai muamua se fuafuaga o le tusitusiga e aofia ai le auiliiliga o matā'upu o aofia i le tusitusiga, o tulaga patino i le itu'āiga tusitusiga o mo'omia ona tusi lea o se tapenaga muamua. E mafai ona toe foi e iloilo ma teuteu se vaega ua tusia po o fuafuaga sa 'āmata ai. E mafai fo'i ona tusia ia mǎe'a lelei le tapenaga muamua ona toe foi lea e iloilo ma teuteu le tapenaga ātoa. O ia feuiuia'iga ua fa'amālamalama atili i le ata olo'o i le Tusi 2 Tausaga 9 ma le Tusi 2 Tausaga 10.

Galuega Tusitusi

O le 'auga o le galuega tusitusi lenei o le fa'aalia o ou manatu i se 'autū ua filifilia. Ua aofia ai mafua'aga ma pinefa'ama'u o ou manatu. E mafai ona galulue i vaega ta'ito'alua i le tele o galuega ona tapena ai lea ta'ito'atasi le tusiga muamua.

Galuega tusitusi

Filifili se matā'upu mai le lisi olo'o avatu. Tusi sau tusi i le fa'atonu o le nusipepa e fa'aali ai ou manatu i le matā'upu. Ia manino lou manatu 'autū ma mafua'aga. Ia iai ni mau ma ni fa'ata'ita'iga e lagolagoina pe fa'apupula atili ai ou manatu. O le aufaitau o tagata lautele faitau nusipepa. Fa'aaogā ni palakalafa se 5 i lau tusitusiga – o le palakalafa muamua o le folasaga ma le palakalafa mulimuli o le aotelega. (300–350 upu).

Matā'upu

1. Ua tele le vaega o olaga masani o tagata na toesea talu ai le talalelei atoa ma a'oa'oga i le poto salalau.
2. O le fa'atulagaina ma le fa'asoasoina atu o mamalu i faifeau o le atiina ae lea o se puleaga e le tutusa ma tu, aganu'u ma agaifanua a ē olo'o avatu i ai le talalelei.
3. O nisi o mea loloto olo'o fai ma malosita'aga fa'avae o uiga aliali o tagata i aso ta'itasi o ni mea fa'apaupau ma le fa'anu'upo.
4. O le fafao atu o le talalelei i se tulaga fa'amalosi e o'o ai ina lafulafuā lagona o tagata i ai.
5. O le avea o se tagata o se misionare o se vala'au mai le Atua, auā afai e lē atiina a'e e leova le fale, e galulue fua i latou o ē atiae.

O itū nei ole'ā lautogia:

- Aotelega po o aga o le tusitusiga
- Fa'avasegaga
- Feso'ota'iga o manatu
- Aga fa'atusitala
- Sa'o o le gagana
- Tapenaga.

Ao i le faiā'oga mea nei:

- Foafoaina o le tala
- Tusiga muamua
- Iloiloga ma Fautuaga mai le 'aufaitau
- Tusiga fa'ai'u
- Iloiloga a le tusitala.

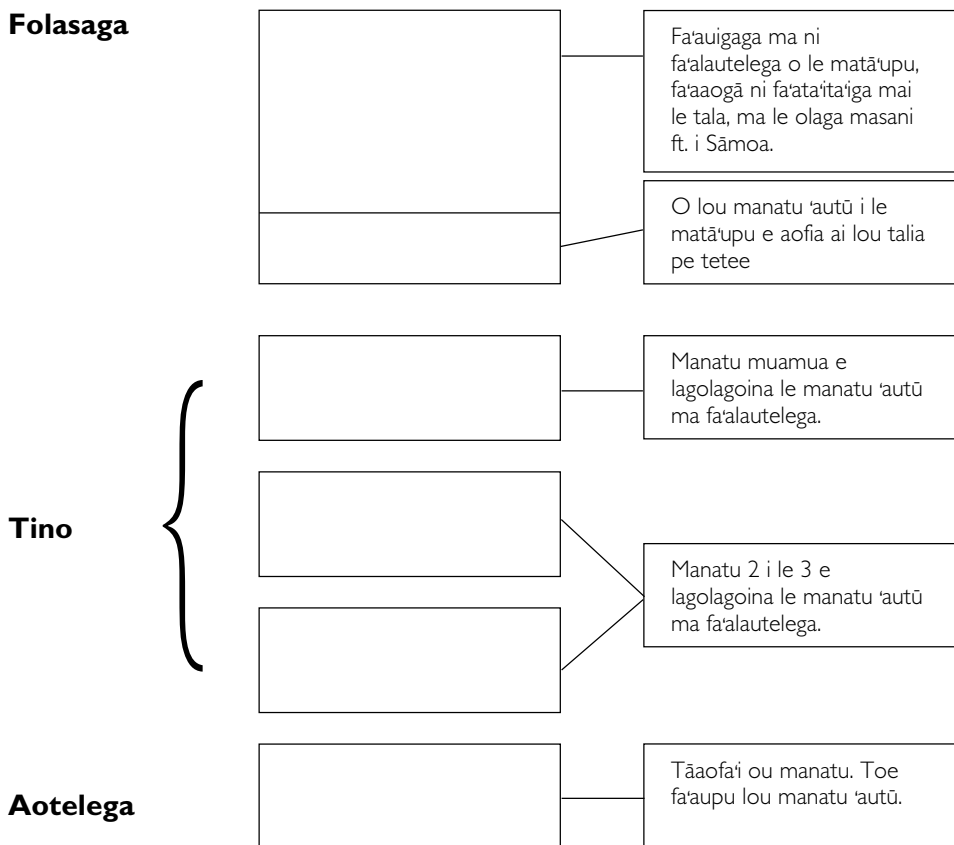
Fa'atinoga o le tusitusiga

1. Fa'aaogā galuega olo'o fa'amatala i vaega tetele e 3 o le faia o se tusitusiga, e fesoasoani i le fa'atinoga o le tusitusiga. Mo nisi fa'ata'ita'iga, va'ai i galuega sa fai i le Fa'atinoga 19 e tapena ai se tali o fesili o su'ega. E tāua ona fa'amaumau lelei au tapenaga i lalo o vaega tetele e 3 ona e ao i le faiā'oga ma e aofia i vaega i tulaga lautogia.
2. Vaega 2: Fa'asologa ma fa'avasegaga – va'ai i le fa'ata'ita'iga olo'o avatu i lalo.

E lima palakalafa o lau tusi, e ono fa'avasega faapea:

- i. O le palakalafa muamua o le **folasaga**. O le folasaga e mafai ona aofia ai lau fa'auigaga o le matā'upu, o ni fa'amatalaga e lautele i le matā'upu ft. o ni mea na tutupu, o le tulaga olo'o iai i le taimi nei, o ni a'afiaga, o lou iloa olo'o iai ma ni fa'ata'ita'iga. E tatau ona fa'ai'u le folasaga i se aotelega o lou manatu 'autū i le matā'upu, ma lou fa'amoemoe i le folasaga o ou manatu i le tala. Ia manino i lou manatu 'autū lou lagolagoina po o le tete'e i le matā'upu. O le aotelega o lou manatu 'autū i le matā'upu e matuā tāua tele auā e fa'ata'imuaina isi manatu olo'o mulimuli mai. O fa'amatalaga uma foi oi le tusi e taula'i mai i le manatu 'autū lea. A lē ma'oti la ona fa'ata'atia lou manatu 'autū oleā felefele manatu uma o le tala auā oleā leai se taiulu.
- ii. O le **tino** o le tala e lua i le tolu palakalafa. E aofia i palakalafa nei le fa'amatalaina o mafua'aga o lou manatu 'autū. O lona uiga afai e tolu palakalafa, e tatau foi ona tolu ni mafua'aga o lou manatu 'autū ma o latou fa'alautelega.
- iii. O le **aotelega** e taaofa'i ai ou manatu, ma toe fa'aupu ai lou manatu 'autū i le palakalafa mulimuli.

E mafai ona fa'asolo fa'apea:

3. Vaega 3: Toe tusi. A uma ona tapena le tusiga muamua, fa'aaogā le pepa olo'o avatu i lalo mo se iloiloga a se tagata faitau ona teuteu ai lea ma toe tusi e le tusitala.
- Faitau le atoaga o le pepa o le iloiloga
 - Faitau le tusi atoa
 - Fa'atumu tali o fesili
 - Fa'amatala lau iloiloga i le tusitala.
 - Teuteu le tusi e le tusitala.

Iloiloga ma fautuaga a le 'aufaitau

Tusitala _____

Ulutala _____

Tagata faitau _____

Faitau mǎe'a le tusi ona fa'ato'ā faatumu ai lea o le pepa lenei. Toe fa'afō'i le tala i le tusitala ma fa'amatala i ai manatu ua e fa'aaalia e tali ai fesili nei.

1. O le ā sou lagona i le tala?

2. O ā vaega o le tala olo'o mana'omia ni isi fa'amatalaga ina ia mālamalama atili ai le 'aufaitau?

3. E sologa lelei manatu o le tala? O lona uiga e feso'ota'i lelei manatu ma faigofie ona mulimulita'i le aufaitau i mea olo'o fa'amatala.

4. E ola ma mata'alia le amataga ma fa'aosofia ai lou fia faitau i ai? O ā ni suiga e ono faia?

5. O aofia ma manino i le tala vaega nei:
 - o le manatu 'autū o le tusitala i le matā'upu ua filifilia
 - fa'amatalaga o le uiga o le matā'upu ma ni fa'alautelega
 - mafua'aga o le manatu 'autū ma fa'alautelega
 - feso'ota'iga ma ni tāua o le fa'aSāmoa po o le olaga i Sāmoa i le taimi nei
 - o ni fa'ata'ita'iga
 - o ni fa'atusatusaga e iai eseese o aso la ma aso nei
 - o se va'aiga i le lumanai.

6. E iai ni upu, fuaiupu, e ono suia ina ia atili maoti ma manino ma sa'o le tala?

7. manino:

palakalafa

manatu 'autū

manatu e fa'alautele ai manatu 'autū

amataga

fa'ai'uga?

8. sa'o

sipelaga, kalama, fa'ailoga?

ĀLĀFUA MA FA'ANAUNAU GA IA 'AUSIA

Ālāfua

Fa'anaunau ga ia 'Ausia

E tatau ona mafai e tamaiti ona:

Gagana

Tuufaatasi molimau eseese ft. mai tusitusiga, tala tuutaliga, i le fausiaina o ni manatu po o ni faamatalaga.

Faamaumauga ma fetufaaiga

Mālamalama i mau eseese a le atunuu i se matā'upu ma fetā'ā i pine fa'amau; faatino ni talanoaga i se matā'upu, saunia lelei ma aumai ni lipoti o se talanoaga a se vaega;

faatino ni seminā, ma lipoti tuusa'o i se matā'upu;

tusia matā'upu talafeagai mo se faamoemoe patino ft. sa'ililili i se matā'upu tāua, ma ia faamaopoopo ma tuufaatasi faamatalaga i se faasologa fetāui ma le manino e aumai ai se lipoti o lea sa'ililiga;

faaalā manatu tusitusia i se matā'upu ft. 'O le aafiaga o āiā tatau a tagata taitoatasi ona o pulega fa'alenu'u';

O tulaga uma nei e ao ona vaai totoa i ai ina ia:

- ola ma talafeagai le folasaga e faali ai manatu taua i le 'autū;
- manino ma faasolosolo lelei manatu i ni palakalafa po o vaega eseese ft. o se solo;
- sa'o lelei le gagana, ola ma manino;
- lelei le faauigaga ma ua aotele i ai manatu autu o se finauga, po o se matā'upu i totonu o se tusitusiga.

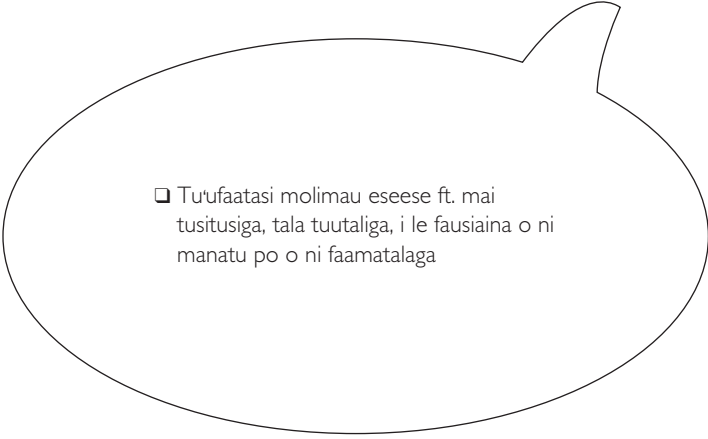
Fa'atinoga 1

Fa'anaunauga ia 'ausia ma aiaiga

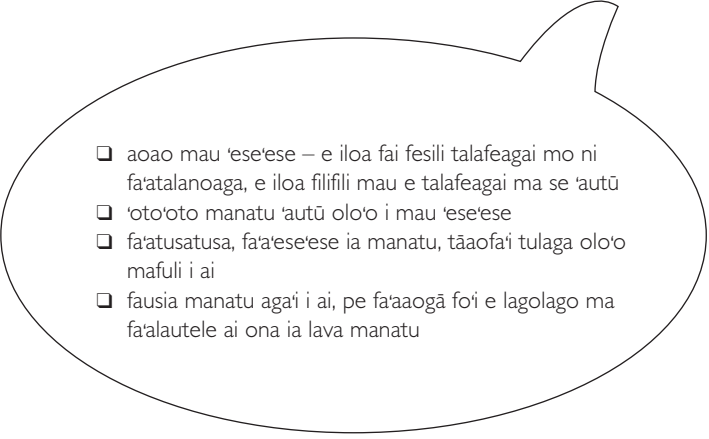
1. Galulue ta'ito'alua e

- Tusi se ata o la'asaga o le faia o se sa'ililiga
- Fa'amatala le tāua o la'asaga ta'itasi ma galuega e fa'atino ai
- Au'ililili ni lipoti o sa'ililiga sa faia i isi tausaga ma talanoa i le lelei olo'o iai pe ā fa'afeso'otai i aiaiga e togi ai. (O aiaiga olo'o i tusi uma olo'o lisi i le siata).
- Fa'atalanoa i le vasega a tou tali
- Faitau fa'anaunauga ia 'ausia. O fa'anaunauga ua aofia ai tomai ma agava'a oleā 'a'oina. Mo fa'anaunauga ta'itasi, fa'atalanoa po o ā foliga e iloa ai ua 'ausia. O nisi o fa'anaunauga e tele foliga va'aia e tatau ona fa'aalia fa'atoā fa'apea lea ua 'ausia. Fa'aaogā le fa'ata'itiga e e pei ona avatu i pusa ia

O tomai ma agava'a 'oleā 'a'oina . . .

-
- Tu'ufaatasi molimau eseese ft. mai tusitusiga, tala tuutaliga, i le fausiaina o ni manatu po o ni faamatalaga

E iloa ua 'ausia pe 'ā . . .

-
- aoao mau 'ese'ese – e iloa fai fesili talafeagai mo ni fa'atalanoaga, e iloa filifili mau e talafeagai ma se 'autū
 - 'oto'oto manatu 'autū olo'o i mau 'ese'ese
 - fa'atusatusa, fa'a'ese'ese ia manatu, tāaofai tulaga olo'o mafuli i ai
 - fausia manatu aga'i i ai, pe fa'aaogā fo'i e lagolago ma fa'alautele ai ona ia lava manatu

Fa'atinoga 2

O fa'atinoga o sa'ililiga i isi tausaga

Ua tofu tausaga ta'itasi ma fa'atinoga o sa'ililiga olo'o avatu i tusi olo'o lisi i lalo i le siata.

1. Toe taga'i i tusi ia ma 'oto'oto i le siata matā'upu, 'autū, ma auala na ao ai mau.

Tusi	Matā'upu	'Autū	Auala na ao ai mau
Tausaga 9 Tusi 3			
Tausaga 10 Tusi 3			
Tausaga 11 Tusi 1			
Tausaga 12 Tusi 1			

O le 'auga o le tele o galuega sa fa'atino i ia tusi o le fa'amasani lea o outou i la'asaga o le faia o sa'ililiga, ma auala e fa'ataunu'u ai la'asaga ta'itasi.

O ni fa'aopoopoga i sa'ililiga o le Tausaga 13 oleā aofia ai se va'aiga i (1) auala e atiina a'e ai le iloa po o tomai i se matā'upu, (2) o le 'ese'esega o itū'āiga sa'ililiga, o ō latou 'auga, ma auala e aoao ai mau, (3) o le va fealoa'i i le fa'ataunu'uina o sa'ililiga, ma le (4) fa'atinoina o se sa'ililiga.

O la'asaga o le faia o se sa'ililiga e tāga tutusa ai sa'ililiga. Ae iai 'ese'esega i auala e aoao ai mau ona o le 'ese'ese o 'auga o sa'ililiga. O se fa'ata'ita'iga, o se sa'ililiga i fua o fa'a'ele'eleaga olo'o maua i vaiaso ta'itasi i le maketi, e sili ona aoao mau i le o'o i le maketi e va'ai ma mātau po o ā fua olo'o iai, o le ā fo'i le tele, o ā fua e le'o maua, o ā tau mf. Oleā aofia ai fo'i ma le fa'atalanoa o le 'au faifa'ato'aga. O se sa'ililiga i le aofa'i o tamaiti olo'o ao'oga i ā'oga ta'itasi ma le aofa'i o faiā'oga i na ā'oga e talafeagai le fa'aaogā o se pepa fesili e fa'atumu e uluā'oga o ā'oga ta'ito'atasi. I ia fa'ata'ita'iga, e 'ese'ese le 'auga po o le mafua'aga e mana'omia ai ona fai se sa'ililiga, e 'ese'ese auala e ao ai mau, ae ā fa'atino e tutusa la'asaga e fa'atino ai ft. (1) fa'ata'atia o se fuafuaga mo le fa'atinoina o le sa'ililiga, (2) aoao o fa'amatalaga ma mau, (3) auiliili, feaofa'i, fefulisa'i ma fa'avasega mau (4) Tāaofa'i manatu, ata po o uiga ua ālia'i mai i mau (5) tu'ufa'atasi i se lipoti.

Fa'atinoga 3

O le atiina a'e o le iloa i se matā'upu

1. Faitau fa'amatalaga olo'o tusia i lalo. Lisi mai manatu 'autū olo'o i palakalafa ta'itasi.
2. Aiseā e tāua ai le fai o sa'ililiga?
3. Fa'atalanoa i le vasega ma tu'ufa'atasi se tou lisi i se siata e fa'apipiri i le puipui o le potu. Fa'avasega fa'apea:

O le atiina a'e o le iloa i se matā'upu

Manatu 'autū

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

E tāua ona tatou malamalama i auala e atiina a'e ai lo tatou iloa po o o tatou malamalama i se matā'upu, ona e feso'ota'i ma le tāua o sa'ililiga. Olo'o mātauina i talafa'asolopito o le soifuaga o tagata, le iai o auala e fa'atupula'ia ai le iloa po o le malamalama i se matā'upu. O se fa'ata'ita'iga a fia iloa atili e tagata se matā'upu pe iai fo'i se matā'upu olo'o mo'omia ona fa'amanino ona (1) fesiligia lea o ta'ita'i po o ē ua iai tomai po o nafa fa'apitoa ft. i totonu o nu'u, o le tōfā ma le uta olo'o i matai o le nu'u, po o se tu'ua fo'i; i totonu o se mālō o le fa'auluuluga lea o le mālō e pei o se tupu, palemia; i totonu o se ekalesia ft Katoliko, o le Pope e fesiligia po o lona sui o le Katinale; a fia malamalama tagata i uiga o le tau, e ono fesiliga saienisi; (2) fesiligia ē iai malosi'aga fa'aleagaga ft. o perofeta; o ē iai o latou mana e pei o fa'ataulaitu, o faipelē; o ē fai a latou vai fa'alauatau mf.

O nisi o tulaga e alia'e mai i vaega e lua ua fesiligia i luga, o le fetōa'i lea o tagata i le tonu po o le moni o se fa'amatalaga i se matā'upu e tu'uina mai e ia tagata ft.

- i. O ai na fai mai? (O lona uiga, e fa'atuatuaina lena tagata, ma sona iloa i le matā'upu?)
- ii. Na fa'apefea ona ia iloa? (Na fa'apefea ona ia maua lona malamalama i le matā'upu? (O ā auala na fatufatu ai lona iloa i le matā'upu – o ni talatu'utaliga, o le poto masani, o poto na fafau i ona lava mafauauga, o mana lē va'iaia?)
- iii. O le ā se a'afiaga po o le ā le taunu'uga o lena fa'amatalaga? (O ai e a'afia ai i fa'amatalaga; o ā ia a'afiaga? o ā aiā tatau a tagata e ono fa'amalosia, e ono tō'esea i na manatu?)

O le faia o sa'ililiga i ni auala āloa'ia ma le fa'atuatuaina, o se isi lea auala e atiina a'e ai o tatou iloa i se matā'upu. O se fa'ata'ita'iga, a tatou fia iloa mafua'aga o se ma'i ma ni fofō, pe tatou te fia iloa fo'i po o ā itū'āiga talo e ola lelei i Sāmoa ma lē fa'atama'ia i le lega, o sa'ililiga i se vaitaimi umi e mafai ona fesoasoani i lo tatou iloa i ia matā'upu.

O le 'auga o sa'ililiga o le fa'apupulaina atili o se matā'upu, po o le fatua'i lea o ni manatu fou, ma ni malamalama fou i se matā'upu, i ni auala e mafai ona fa'amaonia i mau e aoao mai, i fa'amaninoga o le fa'apogai o mea olo'o tutupu pe na alia'e mai i le sa'ililiga, ma pinefa'amau.

O la'asaga o le sa'ililiga ua faia ina ia 'aua nei fetōtōa'i pe fesiligia le fa'amaoni o i'uga ua maua mai i lona fa'ataunu'uina. O lona uiga o lo tatou iloa i se matā'upu e mausalī ma tele lona malosī'aga pe afai na fa'avae i ni mau mai sa'ililiga sa faia i ni tulaga aloa'ia ma mautū. O i'uga fo'i o sa'ililiga e mafai ona tatou fa'amatalaina ai mea olo'o olo'o tutupu, ma nisi tulaga ole'a soso'o ai.

Fa'atonga 4

O itū'āiga sa'ililiga

1. Galulue ta'ito'alua
2. Faitau fa'amatalaga o itū'āiga sa'ililiga.
3. Aumai se fa'ata'ita'iga o se 'autū o ia sa'ililiga ta'itasi. Ia fa'ata'atia se fesili ta'imua o ia sa'ililiga.
4. O fea o nei itū'āiga sa'ililiga ua fa'ataunu'uina i le Tausaga 9, 10, 11, ma le 12?

Ua vaevaeina sa'ililiga i ni itū'āiga e tusa ai ma o latou 'auga, ma auala e aoao ai mau ma fa'amatalaga. O nisi o itū'āiga o sa'ililiga ua aofia ai

(1) sa'iliga o fa'amatalaga mai ni tagata se to'atele i le fa'aaogā lea o se pepa fesili, ina ia mafai ona fa'amatala ma fa'amalamalama tulaga olo'o fia iloa ft. tusiga igoa e iloa ai le aofa'i o lea tupulaga ma lea tupulaga, e iloa ai le mana'omia o ā'oga, o falema'i, e iloa ai le tulaga olo'o iai le tamao'iga, tulaga o le a'oa'oina o se atunu'u ma vaega 'ese'ese olo'o iai, tulaga o fale olo'o nonofo ai mf. O se isi fa'ata'ita'iga o lea itū'āiga sa'ililiga o le sa'ilia o manatu o tagata i se matā'upu ft o le pauta tanea olo'o o latou fa'aaogāina, o le polokalame o le televise po o le leitiō e sili ona fiafia i ai mf. Ua iloa le itū'āiga sa'ililiga lenei o le survey i le fa'aperetania.

(2) su'esurega e fa'atusatusa ai tulaga olo'o fia iloa i se 'autū. O se fa'ata'ita'iga, o le sa'ilia po o ā tulaga o le tau ma 'ele'ele e ola lelei ai le esi mai Hawai'i i Sāmoa nei. O le fa'atinoga o le sa'ililiga ole'a tōtō ai esi i itū'āiga tau ma 'ele'ele 'ese'ese ona fa'atusatusa lea po o lē fea o ia tulaga e ola lelei ai le esi Hawai'i i Sāmoa. E tā'ua le itū'āiga sa'ililiga lenei i le fa'aperetania o le experimental research. E mafai fo'i ona fa'atino i nisi o tulaga e pei o le soifuaga ft. O lē fea o gagana e sili ona malamalama lelei ai tamaiti i le matematika ma le fa'asaienisi?

(3) sa'iliga o le tulaga olo'o iai le soifuaga o ni tagata, mai la latou lava va'aiga, i se taimi umi. ft. O a'afiaga o faigā nu'u ona o tapua'aiga 'ese'ese i totonu o se nu'u. O le fa'atinoga o le sa'ililiga ole'a faia i se taimi umi, ole'a aofia ai le fa'atalanoaina o tagata 'ese'ese mo o latou manatu, o le mātau lea o uiga o faigā nu'u mf. E mafai fo'i ona fa'atusatusa faigā nu'u e tasi le ekalesia, ma nu'u e tele ekalesia. O le 'auga o le itū'āiga sa'ililiga lenei o le fa'amalamalama lea o tulaga olo'o iai se vaega patino i le soifuaga o ni tagata mai a latou lava fa'auigaga ma fa'amatalaga. E tā'ua i le fa'aperetania o le ethnographic research.

(4) sa'iliga o le lelei olo'o iai se fa'atinoga sa fai e fō'ia ai se fa'afitāuli ft. O le ā le tulaga olo'o iai le fa'asao o faisua a le nu'u? O fa'ape'i ona fa'aaogā e le Tausaga 13 tusi sa saunia mo le Gagana Sāmoa? O le 'auga o le itū'āiga sa'ililiga lenei o le matai'tu o fa'atinoga ina ia iai ni suiga mo le fa'aleleia atili. O lona uiga e mātau suiga ma toe fotua'i mo le fa'aleleia atili. Ua tā'ua o le action research.

(5) sa'iliga o tulaga patino i se tagata to'atasi, po o se fa'alapotopotoga se tasi, o se nu'u, o se ā'oga, o se falema'i, o se afaigaluega o se kamupani se tasi mf. O le itū'āiga sa'ililiga lenei e fa'apitua i se vaega se tasi, ina ia iloa au'ililili tulaga 'autū o le sa'ililiga olo'o patino i ai lea vaega. Ua tā'ua ia itū'āiga sa'ililiga o le case study research.

Fa'atinoga 5

O le va fealoa'i i le fa'ataunu'uina o sa'ililiga (ethics)

So o se sa'ililiga, e iai tulaga o le va fealoa'i e tatau ona uia muamua. O tulaga ia e puipuia ē oleā patino i ai le sa'ililiga po o ē oleā aoao mai ai mau ma fa'amatalaga o le sa'ililiga, fa'apea le puipuiga o ē faia le sa'ililiga. O ni fa'ata'ita'iga o ia tulaga olo'o avatu i lalo. E tāua ona nofouta ā'oga (uluā'oga, faiā'oga, mātua, tamaiti) i tulaga nei a 'o le'i faia se sa'ililiga.

1. Galulue i vaega ta'ito'afā.
2. Faitau ma fa'atalanoa fuaitau olo'o avatu i le pusa. Aiseā e tāua ai tulaga ua tā'ua?
3. E fa'apefea ona tou fa'atinoa tulaga ta'itasi olo'o tā'ua?
4. Fa'atalanoa a tou tali i le vasega, atoa ai ma le faiā'oga, ma ia mautinoa e le vasega le tāua o tulaga uma nei.

1. E tāua le fofogaina o ē oleā auai i le sa'ililiga i lou igoa ma lou fa'asinomaga.
2. la manino ma malamalama ē oleā auai i le sa'ililiga i le 'auga o le sa'ililiga, o auala oleā fa'aaogā e aoao ai mau, o taimi, o feso'ota'iga ma latou. E tāua ona iai ni fa'amatalaga tusitusia o ia tulaga e avatu i ē ua filifilia a'o le'i faia le sa'ililiga. Afai olo'o sa'ili mai mau i totonu o 'āiga, e tatau ona iai se tusi aloā'ia e ave i mātua e fa'amanino ai tulaga olo'o i luga. Afai o le nu'u lautele, e lē tatau ona o sa'o tamaiti i le nu'u, o le pulega/fa'auluuluga o le ā'oga e tatau ona faia le fesaga'iga muamua, e fa'amalamalama ma aumai se maliega. O se fa'ata'ita'iga, afai olo'o sa'ililili i fa'asao, o togātogo, e lē tatau ona te'i ua o tamaiti ae le'i fofogaina vaega o le nu'u e tatau ai.
3. la fa'amauiina le maliega mai ē uma oleā auai i le sa'ililiga. E iai taimi e tatau ai ona tusitusia lea maliega.
4. la mautinoa itū e lelei ai le sa'ililiga mo ē oleā auai.
5. la mautinoa itū e a'afia ai ē oleā auai ona o le sa'ililiga ma 'ia fō'ia ia itū.
6. la taumafai e 'aia ne'i a'afia le sa'ililiga i manatu ma lagona o i latou olo'o fa'atautaia. A iai le tulaga lea ona lē fa'atuatuaina lea o i'uga e maua mai auā oleā fa'apito i manatu o ē na fa'atautaia ae lē 'o mau ma fa'amatalaga.
7. E iai le aiā tatau a i latou olo'o fai i ai le sa'ililiga e tu'umuli 'ese ai pe 'ā lē toe fia auai.
8. E matuā tāua le puipuia o i latou sa auai i le sa'ililiga mai le fa'alauiloaina o tulaga e patino i o latou tagata ma fa'asinomaga. O le folasia fo'i o i'uga o se sa'ililiga, o mau ma fa'amatalaga na maua mai i le sa'ililiga, e tatau lava ona puipuia i latou na auai ai i le lē folasia lea o o latou tagata. la aua ne'i ave le sa'ililiga ma mea e tō'esea ai mamalu pe afāina le soifua lelei o i latou na auai.
9. la iai avanoa e toe taga'i ai ē na auai, i mau ma fa'amatalaga na latou aumaia po o le sa'o lea.
10. Pe 'ā mo'omia, ia iai ni avanoa e taga'i ai ē na auai i le sa'ililiga i i'uga o le sa'ililiga.

Fa'atinoga 6

Tapenaga o se sa'ililiga

Ua lava ma totoe fa'atinoga olo'o avatu i isi tusi mo la'asaga o le fa'atinoina o se sa'ililiga. Olo'o avatu i le tausaga lenei se va'aiga aotele i tulaga e tatau ona tapenapena i ai a'o le'i fa'atinoina se sa'ililiga.

E fa vaega tetele o tapenapenaga e mo'omia ai ni fa'ai'uga a'o le'i faia se sa'ililiga:

1. O le fa'atonutonuina o le sa'ililiga – orienting
2. O le itūā'iga sa'ililiga ma auala e aoao ai mau
3. Au'ililiga o mau
4. Folasaga o 'i'uga ma fa'alauiloa

E iai fesili i lalo o vaega ta'itasi e tatau ona fai i ai ni fa'ai'uga ona e a'afia ai le fa'atinoga o le sa'ililiga. O le tu'ufa'atasiga o ia fesili olo'o avatu i lalo.

Mo le faiā'oga

E ese le tāua ona tou magafagafa i tulaga olo'o avatu i pusa olo'o mulimuli mai. Ua iai nisi o faiā'oga olo'o fesili pe fa'apefea le fai mai o mātua po o ē matutua fo'i i nu'u ma 'āiga “e lē ni mea na e sa'ililili ai ni tamaiti”. O le tali, e telē lava le aiā a mātua e taofiofi ai se mau ua i latou. I le ma le isi, e iai lava 'autū ua lē talafeagai ona sa'ililili e tamaiti. Olo'o manino i le Ta'iala o le Gagana Sāmoa le tāua ona fai o sa'ililiga a tamaiti. Peita'i olo'o manino fo'i fautuaga i faiā'oga, ua lē na'o matā'upu ma 'autū fa'aleaganu'u e fai i ai sa'ililiga, ona o le fa'aeteete tele i le va fealoa'i, aemaise ai le su'eni fua o measina a 'āiga ma nu'u. O tulaga olo'o avatu i pusa olo'o i lalo, e fa'amamafaina lo tou fa'atalanoa i le vasega o faiā'oga, fa'apea ma tamaiti ona o tulaga ia e ao ona nofo uta i ai a'o le'i faia sa'ililiga. Ua lē na'o le Gagana Sāmoa fo'i olo'o fai sa'ililiga. E tatau ai la ona iai se fa'avae a le ā'oga po o ni fa'ai'uga a le ā'oga i tulaga olo'o tā'ua i pusa. I le Gagana Sāmoa, sa fa'amasani mai tamaiti i isi tausaga i la'asaga o le sa'ililiga. O le tausaga lenei ua lē gata i le fa'atino o le sa'ililiga ae ao ona taga'i i nisi o manatu loloto ma a'afiaga o sa'ililiga.

1. Galulue i le vasega atoa.
2. Fa'atalanoa ma le faiā'oga le tāua o le vaega lenei o tapenapenaga.
3. Fa'atalanoa fesili olo'o i pusa ta'itasi ma o latou uiga. Fa'atalanoa pe fa'apefea ona fa'atino e le tou ā'oga tulaga olo'o mo'omia, aemaise ni a tou fa'ai'uga e tatau ona fai i vaega ta'itasi.
4. Filifili ni 'autū se 4 pe 5 e fai ma fa'ata'ita'iga o sa'ililiga. Vaevae le vasega i vaega e 4 pe 5, ia tofi le vaega ma le 'autū. Fa'atalanoa fesili olo'o i le vaega I – Fa'atonutonuina o le Sa'ililiga fa'atatau i le 'autū ua filifilia. O se fa'ata'ita'iga afai o 'autū o sa'ililiga o:
 - Aiā tatau a tamaiti
 - Saogalemū o tamaiti o le ā'oga i luga o alatetele i aso ā'oga
 - Tupulaga talavou ma le iloa o le aganu'u
 - Tupulaga talavou ma le fialia i le lotu e tatau ona fa'atalanoa fesili olo'o avatu i pusa, fa'atatau lea i le 'autū ua nafa ma le vaega.
5. Ia iai se fetufa'aiga a le vasega atoa ina ia iloa ua malamalama tamaiti i le tāua o vaega olo'o iai i pusa.

I. O le fa'atonutonuina o le sa'ililiga		
<i>O nisi o nei fesili e patino i le tulaga o le va fealofa'i ma ē oleā auai i le sa'ililiga.</i>		
Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
1. O ai olo'o mana'o e fa'atino le sa'ililiga?	O le ā se aogā o le sa'ililiga? O ai e fa'aaogāina le sa'ililiga? E fa'alauiloa i'uga o le sa'ililiga?	Ia mautinoa le loloto e o'o iai le sa'ililiga Ia mautinoa le aufaitau o le sa'ililiga. Ia mautinoa vaega 'autū ua fa'ata'atia o le sa'ililiga.
2. O ai e taua'ao i ai lipoti o le sa'ililiga?	E mafai e i latou na auai i le sa'ililiga ona fa'alauiloa le sa'ililiga i so o se isi? E mafai e i latou na auai i le sa'ililiga ona taofiofi le fa'alauiloa o le sa'ililiga i nisi tagata?	Ia mautinoa po o ai e mafai ona faitau ma fa'alauiloa i ai le sa'ililiga. Ia mautinoa aiā tatau a ē na auai i le sa'ililiga, ma ē na fa'atautaia le sa'ililiga i le fa'alauiloaina o le sa'ililiga ma ona i'uga. (O le tulaga lenei e tāua tele pe afai o le 'autū o le sa'ililiga olo'o tapā ai tala o 'āiga, o talatu'u, agaifanua mf.)
3. O le ā le pule po o le malosi'aga po o le aiā a i latou oleā taua'ao i ai le sa'ililiga?	O ā tulaga oleā fa'aaogā i ai le sa'ililiga? O ā ni fa'aaogaga o le sa'ililiga e ono lelei mo ē na auai? O ā ni fa'aaogaga o le sa'ililiga e ono afāina ai ē na auai? E mafai ona iloa e i latou na auai i le sa'ililiga tulaga oleā fa'aaogā ai le sa'ililiga a'o le'i fa'aaogāina?	Ia mautinoa le aiā a i latou olo'o taua'aoina le sa'ililiga e fa'aaogā ai. I totonu o ā'oga, o ē taua'aoina le sa'ililiga o faiā'oga lava, ia mautinoa po o le ā le pule e iai i faiā'oga e fa'aaogā ai le sa'ililiga i nisi tulaga e 'ese mai i le fuaina o tomai ua 'ausia. Ia mautinoa auala e puipuia ai ē na auai i le sa'ililiga mai le fa'alauiloaina o ō latou tagata talu ai le sa'ililiga. (ft. Afai o se sa'ililiga i le soifua mālōlōina, po o le tamao'āiga, po o manatu o tamaiti i se polokalame mf, e leai se isi e fia auai pe afai oleā lau mai luma o Pai ma Lafai na fai mai . . .)
4. O le ā umi o le taimi oleā fai ai le sa'ililiga? vaiaso, masina, tausaga?	E lava le taimi e fai ai? O ā mea e mafai ona fa'atino i le taimi lea?	Ia mautinoa le fetau i le taimi o le sa'ililiga ma le telē o le galuega olo'o fuafua.
5. O le ā le 'auga o le sa'ililiga?	O le ā tonu lava le mafua'aga e ala ai ona fai le sa'ililiga? O ai e filifiliga le 'auga o le sa'ililiga? O mana'oga o ai olo'o fa'atautaia ai le sa'ililiga?	Ia mautinoa itū uma oleā fa'aaogā ai le sa'ililiga. Ia mautinoa aiā a ē na auai i le sa'ililiga e taofiofi ai pe fa'ataga le fa'aaogāina o le sa'ililiga. Ia mautinoa pe fa'apefea ona fai le lipoti o le sa'ililiga ma auala e fa'alauiloa ai.
6. O ā fesili o le sa'ililiga?	O ai e fa'ata'atiaina fesili o le sa'ililiga? E mafai ona lē taliaina fesili pe 'ā le mana'o ai ē olo'o auai? E mafai ona fa'aopoopo ni fesili a e o auai i le sa'ililiga?	Ia mautinoa pe iai se sao o i latou oleā auai i le sa'ililiga i fuafuaga ma le fa'atautaia o le sa'ililiga. Ia mautinoa olo'o paleni fesili – ft. olo'o iai itū uma olo'o fia iloa.

I. O le fa'atonutonuina o le sa'ililiga

O nisi o nei fesili e patino i le tulaga o le va fealoa'i ma ē oleā auai i le sa'ililiga.

Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
7. O ai e ona le sa'ililiga?	O le meatotino a ai le sa'ililiga? O ai e iai le pule e fa'alauiloa ai le sa'ililiga? E fa'apefea ona puipuia ē olo'o 'auai i le sa'ililiga? E mafai ona iloa ē na auai i le sa'ililiga? O le ā se faigofie ona iloa e tagata ē na auai i le sa'ililiga? O ai e pulea le filifliga o fa'amaumauga ma fa'amatalaga oleā aofia i totonu o le sa'ililiga?	Ia mautinoa o ai e iai le pule e fa'alauiloa ai le sa'ililiga. Ia mautinoa po o le ā le pule ma le aiā a lē na fa'atautaia le sa'ililiga. Ia mautinoa le pule ma le aiā a le fai'oga i le sa'ililiga. Ia mautinoa le pule ma le aiā a ē na auai i le sa'ililiga e taofi ai le fa'alauiloaina o le sa'ililiga.
8. E iai se taimi e se'e ai le pule i le sa'ililiga mai ē na auai ai ma tu'uina mai mau ma fa'amatalaga, i ē olo'o fa'atautaia le sa'ililiga, i ē oleā taua'aoina le lipoti o le sa'ililiga? O le ā tonu le taimi lea?	O ai e filifilia lē ana le sa'ililiga po o le pule i le sa'ililiga? E mafai e lē olo'o fa'atautaia le sa'ililiga ona teuteu nisi o fa'amatalaga olo'o tu'uina mai e i latou olo'o auai?	Ia mautinoa lē ana le sa'ililiga i la'saga 'ese'ese. Ia mautinoa le aiā tatau a tagata 'ese'ese olo'o aofia ai i se sa'ililiga ft. o ē olo'o fa'atautaia, o ē olo'o sa'ili mai ai mau ma fa'amatalaga, o ē e taua'aoina le lipoti o le sa'ililiga.

II. O le itū'aiga sa'ililiga ma auala e aoao ai mau

Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
9. O le ā le 'auga o le sa'ililiga?	E feso'ota'i le 'auga o le sa'ililiga ma le 'autū? E iai nisi vaega o le 'autū e le'o aofia ai? E tatau ona aofia vaega uma o se 'autū i le sa'ililiga pe na'o ni vaega ona o le taimi po o nisi mafua'aga? E fa'apefea ona fai la tou fa'ai'uga i vaega oleā ave i ai le fa'amuamua?	Ia filifili le 'auga o le sa'ililiga ma fa'auapu i fesili ta'imua.
10. O ā fesili ta'imua o le sa'ililiga?	E feso'ota'i fesili ma le 'auga? O le ā le loloto o fesili?	Ia filifilia fesili e fetau i le 'auga. E tāmāu i fesili le 'umi, loloto ma le lautele e o'o i ai le sa'ililiga. O fesili fo'i e mafai ona iloa ai auala e ao ai mau ma tulaga e auiliili ai mau. A tāaofa'i fo'i ni ata ua alia'i mai i sa'ililiga, e tatau lava ona fa'avasega i lalo o fesili ta'imua. O lona uiga o fesili e fa'ata'imua ai se sa'ililiga e limata'ita'iina faatinoga o la'saga ta'itasi. A fa'alētonu fesili ta'imua e fa'apena fo'i ona fesasia'i faatinoga o le sa'ililiga.

Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
<p>11. O le ā le itū'āiga sa'ililiga oleā faia?</p>	<p>O ā auala oleā fa'aaogā e ao ai mau o le sa'ililiga?</p>	<p>Filifili po o ā auala e fa'aaogā ft. o se pepa fesili? o fa'atalanoaga, o le va'ava'ai ma mātau tulaga olo'o iai? O le fa'atusatusa lea o ni mea?</p>
<p>12. E fa'apefea ona iloa le fa'amaoni o fa'amatalaga ua tu'uina mai?</p>	<p>O ā ni faiga e mafai ona fa'atuatuaina ai fa'amatalaga ma mau ft. mai se pepa fesili? E fetau fesili ma le 'auga o le sa'ililiga? E iai so tatou fa'atuatuaga i tali olo'o aumai i se pepa fesili po o se fa'atalanoaga fo'i? O le ā se talafeagai olo'o iai se pepa fesili po o se fa'atalanoaga? E fa'apefea ona maua se avanoa o ē na auai i le sa'ililiga e toe taga'i ai i i'uga ua lipotia po o vasaga ma lo latou iloa pe ua fa'aitū'au pe fa'apito tasi le lipotia o tulaga na sa'ililia?</p>	<p>Filifili lelei fesili e fa'aaogā i se fa'atalanoaga po o se pepa fesili. O lona uiga e matuā le tatau lava ona o e fa'atalanoa tagata a'o le'i fa'ata'atiaina muamua fesili e fai, ma iloa le talafeagai o fesili i le 'auga ma fesili ta'imua. Filifili le paleni o fesili tatala ma fesili e tasi lava le tali e tali mai ai ft. ioe/leai. Filifili pe fa'apefea ona fa'amaonia tali – ft. ia iai se auala e mafai ai ona fa'amaonia tali. O se isi auala o le lē fa'alagolago lea i se mau se tasi, a ia tele mau. Ia lē tasi fo'i se itū'āiga mau – ft. fa'aaogā le pepa fesili ona mulimuli lea fa'atalanoa pe va'ava'ai ma mātau. A lava le taimi, fa'ata'ita'i ona fa'aaogā pepa fesili e nisi ina ia iloa ai le fetau o tali ma uiga olo'o sa'ilia. Filifili pe fa'apefea ona toe taga'i ē na auai i mau ua lipotia ma fa'amaonia po o le sa'o lea o lo latou manatu na fai ane ai.</p>
<p>13. O ā itū'āiga mau olo'o moomia e tali ai fesili ta'imua?</p>	<p>O fa'amatalaga po o ni fuainumera po o mea uma ia e lua? O manatu o tagata, po o tulaga tonu olo'o iai po o mea uma ia? E mo'omia ona fa'atusatusa tali po o i'uga olo'o iai, pe na ona fa'amatala lava o se tulaga olo'o iai?</p>	<p>Filifili po o ā itū'āiga mau e mo'omia mo le taliina o fesili 'autū. Ia paleni mau e fa'alagolago i manatu o tagata ma mau e maua i tulaga tonu olo'o i ai. Filifili le mafua'aga e ala ai ona ao itū'āiga mau 'ese'ese ma auala e tu'ufa'atasia ai ma au'ililili. A lē fa'aaogāina, 'aua le aoina fua.</p>
<p>14. O ai oleā ao mai ai mau?</p>	<p>O ai e tatau ona aofia ai i le sa'ililiga o mau? E lava le taimi e aofia ai tagata uma e tatau ona iai? O le ā se aofai o tagata e tatau ona iai ona fa'atuatuaina lea o i'uga o le sa'ililiga?</p>	<p>Filifili po o le ā to'atele ma le to'aitiiti o tagata e tatau ona auai. Afai o se sa'ililiga e le'o patino i tagata, filifili po o le ā le tele o le vaega oleā aofia ai ft. O fa'ato'aga uma a le nu'u, pe na'o talo, pe na'o fa'i? O le gataifale atoa, pe na'o se vaega o le gataifale? O vasega uma o le ā'oga pe na'o le ta'itasi mai le tausaga? Filifili i aiaiga e filifili ai ē oleā aofia ai i le sa'ililiga ft. o le matutua, o le aofai o le tupe fa'aalu, o le tulaga a'oa'oga ua 'ausia, o le 10 mita mai le matāfaga, o vaega olo'o afāina tele fagotaga (e fuafua i le fesili ta'imua ma le 'auga) Filifili po o ā itū'āiga tagata olo'o mo'omia ona aofia i le sa'ililiga, ma le fuainumera o ia tagata e aofia ai i le sa'ililiga.</p>

Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
15. E fa'apefea ona aoina mau ma fa'amatalaga?	O ā auala e ao ai mau olo'o mo'omia e tali ai fesili ta'imua? O fea o ia auala e talafeagai ma le taimi ma tomai olo'o iai i tamaiti? O ā auala ole'ā fa'aaogā? E fa'apefea ona fa'ata'atia le pepa fesili/pepa o fa'atalanoaga/pepa e fa'amaumau ai ni va'aiga o mea olo'o tutupu mf?	Filifili po o fea auala e pito i talafeagai i le 'auga o le sa'ililiga, taimi fa'atulagaina, ma le iloa olo'o iai i tamaiti. Fa'ata'ita'i muamua pepa ua saunia e tali e nisi ona teuteu ai lea. Filifili pe fia auala e fa'aaogā. Afai o ni fa'atalanoaga, fa'ata'ita'i muamua e tamaiti ona fai fesili – e matuā le tatau lava ona ō tamaiti e fai ni fa'atalanoa ae le'i lava saunia.
16. O ai e aoina mau ma fa'amatalaga?	E mafai ona ō ta'ito'atasi tamaiti e ao mau po o ni fa'amatalaga? E mafai ona galulue ta'ito'alua pe ta'ito'atolu tamaiti i la'saga 'ese'ese?	Ia mautinoa po o ai e aoina mau.
III. O le AU'ILI'IINA O MAU		
Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
1. E fa'apefea ona au'ililili mau?	E fa'apefea ona fa'amaopoopo ma fa'avaega mau ma fa'amatalaga? O ai e faia le tulaga lea? E fa'aaogā ni tu'uaofa'iga o mau i fuainumera, pe na o le fa'amatalaina o ata olo'o alia'e ai? E fa'apefea ona au'ililili mau ma fa'amatalaga tusitusia? E fa'apefea ona tāaofa'i mau ma fa'amatalaga? E fa'apefea ona au'ililili tali o fesili tatala? E fa'apefea ona folasia i'uga o mau ft. fa'avaega i tagata na aumai ai (tamaiti o le Tausaga 10, teine, tama mf); na 'o le aofa'iga o tagata na auai.	Filifili faiga e talafeagai ma le 'auga o le sa'ililiga e fa'avaega ma au'ililili ai mau. Mo le fai'oga: A'o'o tamaiti i faiga e au'ililili ai mau – e feaofa'i ma fetu'unai i vaega tetele, ma fa'amatala ata olo'o iai. O le la'saga lenei a lē faia, e o'o lava i le na'o le kopi sa'o o mau ma fa'amatalaga
2. E fa'apefea ona fa'amaonia mau ma fa'auigaga ua faia i ai?	E iai ni avanoa e taga'i ai ē na auai pe na fa'atalanoa i au'ililiga ma fa'auigaga? O le ā le mea e tupu pe 'afai e lē taliaina e i latou fa'auigaga?	Filifili auala e fa'amaonia ai tali a ē na aumai ft. toe fesiligia po o le sa'o lea. Filifili auala e lipoti ai mau 'ese'ese – o lona uiga e iai le avanoa e folasia ai va'aiga 'ese'ese olo'o alia'e ai. Filifili po o le ā le aiā a ē na auai e fa'atonutonu ai le fa'auigaina ma le lipotiina o mau po o le taofiofi fo'i.

IV. Folasaga o 'i'uga ma fa'alauiloa		
Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
1. E fa'apefea ona turufa'atasi le lipoti o le sa'ililiga?	<p>O ai e tusia le lipoti?</p> <p>O ai le aufaitau o le lipoti?</p> <p>O ai e iai le aiā tatau i le lipoti?</p>	
Fesili	O isi a'afiaga e ono iai	Fa'ai'uga e tatau ona fai
	<p>O ā mea e tatau ona iai i le lipoti?</p> <p>E mo'omia ona fa'alauiloa le lipoti?</p> <p>E fa'apefea ona fa'aaogā kalafi ma isi auala fa'apena (ft. tables)</p> <p>E fa'apefea ona lipotia ina ia aua ne'i fa'ailoaina tagata sa auai?</p> <p>E fa'apefea ona fa'ailoa.</p>	<p>Ia mautinoa le fa'asologa o le lipoti.</p> <p>Ia manino ma ma'ati le folasaga, e lē tau tulia i se umi a ia atoa.</p>

Fa'atinoga 7

Fa'atino se sa'ili'iliga

1. Fa'alogo a'ō fa'amanino e le faiā'oga le Pepa o Galuega ma fa'alautelega.
2. Fa'atino le sa'ili'iliga e pei ona fa'atonuina ma ao lipoti i le faiā'oga.

Sa'ili'iliga: Galuega Fa'amisionare a ekalesia Sāmoa

PEPA O GALUEGA

Fa'anaunauga ia Ausia

Fa'atino se sa'ili'iliga i **Galuega Fa'amisionare a ekalesia Sāmoa**:

- fa'ataatia fuafuaga mo le fa'atinoina o le sa'ili'iliga
- aoao fa'amatalaga ma mau
- auilili, feaofa'i, fefulisa'i ma fa'avasega mau
- tāaofa'i manatu, ata po o uiga ua ālia'i mai i mau
- tu'ufa'atasi i se lipoti.

Folasia i'uga o le sa'ili'iliga i se seminā.

Galuega fa'atino

○ le matā'upu o le sa'ili'iliga o **Galuega Fa'amisionare a ekalesia Sāmoa**. Fili se 'autū se tasi mai le matā'upu lea. Fa'atino sau sa'ili'iliga i lea 'autū.

Tusi sau lipoti e lē silia ma le 400 upu po o le fa'ni itulau o le pepa A4, e fa'amatala ai le i'uga o lau sa'ili'iliga. la folasia lau lipoti i se seminā mo se 5 minute i la tou vasega.

E 3 vaiaso le taimi fa'atulagaina mo le faia o sa'ili'iliga.

la ao i lou faiā'oga mea nei:

1. ○ le fuafuaga mo lau sa'ili'iliga. la aofia i le fuafuaga mea nei:

- 'autū
- fesili ta'imua
- lisi o molimau
- auala e aoao ai mau: tusi ma tagata e fa'atalanoa
- faapolokalame taimi.

2. Tusiga Muamua o le lipoti

3. Iloiloga ma fautuaga a le 'aufaitau (va'ai i le pepa olo'o mulimuli mai)

4. Tusiga Fa'ai'u

Tulaga e lautogia

○ tulaga lautogia ma aiaiga olo'o avatu i pusa.

Aofa'i o togi

Lipoti = 45%

Seminā = 5%

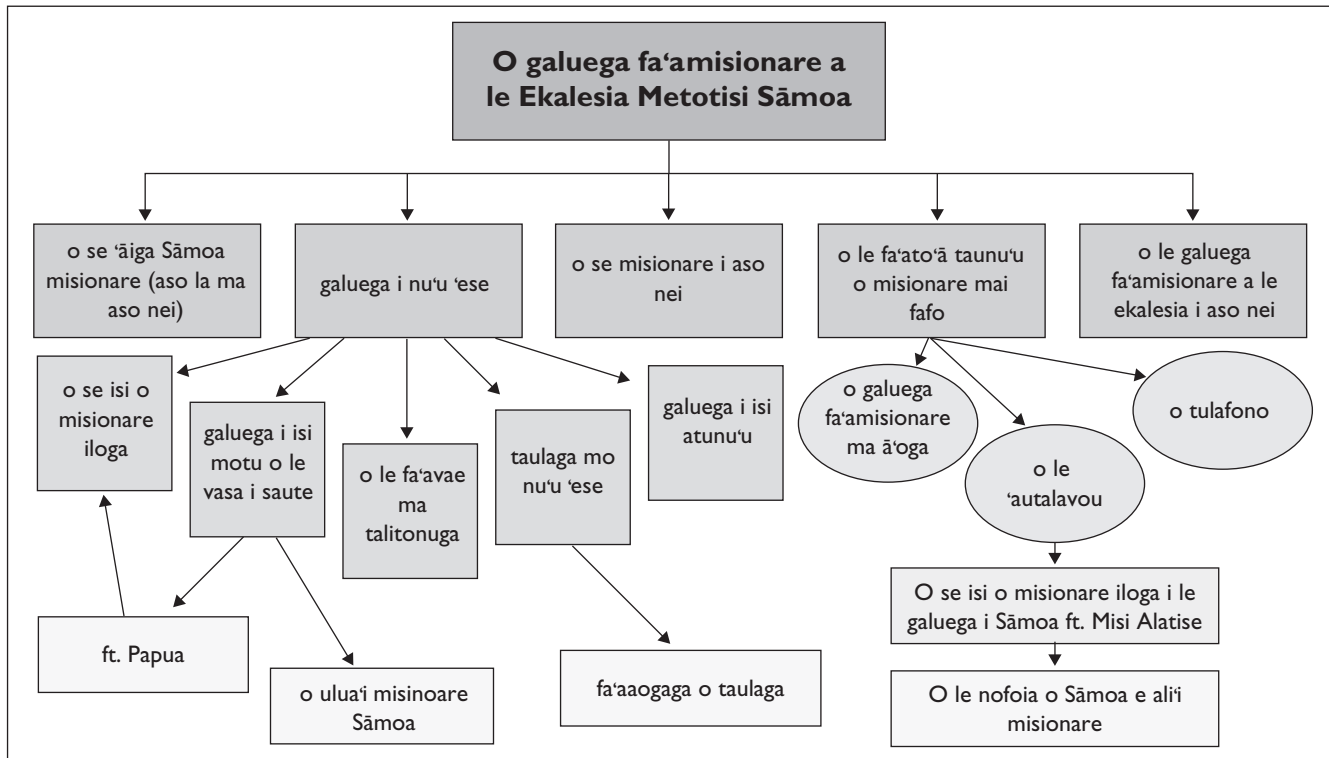
Aofa'i = 50%

Fa'alautelega o Galuega

Matā'upu ma 'autū

1. Filifili se 'autū se tasi. O ni fa'ata'ita'iga, filifili le ekalesia olo'o e manatu e sa'ilirili. Mafaufau i ni vaega o le galuega fa'amisionare e ono sa'ilirili i ai. Fa'aaupogaveleve ou manatu ma filifili se vaega se tasi e fai ma 'autū o le sa'iliriliga ft.

2. Fa'asolo i la'asaga o le sa'iliriliga e pei ona avatu i le Tusi 1 Tausaga 12 e fa'atino ai le sa'iliriliga i le 'autū ua filifilia.

Mo le faiā'oga

O le matā'upu leni ua tāua tele ona vala'au se isi sa avea ma misionare po o se isi sa tupuga mai i misionare Sāmoa, e fai se tautalaga fa'apitoa mo tamaiti. Atonu olo'o iai fo'i ni a latou ata e mafai ona matamata ai tamaiti, po o ni mea totino fo'i e manatua ai le galuega i nu'u 'ese. Afai e vala'aulia se isi, e tatau ona nofo sauni tamaiti ma ni fesili talafeagai mo lo latou malamalama atili i le galuega.

E tatau fo'i ona iai ni tapenapenaga a lau susuga mo le sa'iliriliga lava leni ft. sa'ili ni tusi e ono fa'aaogā mo le sa'iliriliga leni. E lē gata i tusi, a'o ata ma nisi o tala. O se fa'ata'ita'iga o tusi o le

1. K. T. Faletose 1959
O le Tala Faasolopito o le Ekalesia Sāmoa (LMS). Sāmoa, Malua Printing Press.
2. O le Sulu Sāmoa
3. O le Fetūao

Sa'ili'iliga Tulaga Lautogia

Igoa _____

'Autū _____

	15–14 matuā sili ona lelei	13–12 lelei tele	11–9 lelei	8–6 feoloolo	5–1 tau atia'e	Aofa'i oTogi
<p>Taaofa'iga o le lipoti</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ola ma 'ānoa manatu o le tusitusiga ☐ talafeagai manatu uma i le 'autū ☐ sogasogā le atina'eina o manatu ☐ feaofa'i mau mai le tala ma le poto lautele e fa'aalia ai manatu fou 						/15
<p>Fa'avasegaga ma le feso'ota'iga o manatu</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ manino vaega e patino i le lipoti o le sa'ili'iliga ft. fa'atomuaga, ata o le sa'ili'iliga, i'uga, aotelega, fa'ai'uga ☐ manino manatu 'autū o palakalafa ma le fa'alautelega ☐ sologa lelei manatu i le manino o le feso'ota'iga o vaega ☐ malosi mau lagolago ☐ ma'ati le folasaga ma le fa'ai'uga <p>Gagana</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ma'ati, loloto ma talafeagai 'upu o fa'aaogā ☐ fa'aaogā fuaiupu eseese ☐ sa'o le fa'aaogaga o le gagana i le sipelaga o upu, kalama, fa'aaogaga o fa'ailoga 						/15

	7.5 matuā sili ona lelei	6 lelei tele	5 lelei	4 feoloolo	3–1 tau atia'e	
Tapenaga ☐ sogasogā fuafuaga o le sa'i'ililiga e aofia ai le pepa fesili; e mautū tu'ufa'atasiga i kalafi ma pusa o fa'amaumauga						/7.5
Iloiloga & Teuteuga ☐ ua iai le iloiloga a se tagata faitau sa faitauina ☐ sogasogā le iloiloga a le tusitala ☐ sogasogā teuteuga ua iai i le tusitusiga fa'ai'u o le lipoti						/7.5
Aofa'i o togi						/45
Aofa'i o pasene						/15%

Seminā

TULAGA LAUTOGIA

Vaega lautogia	Aofa'i o Togi = 20
Aotelega o le tautalaga <ul style="list-style-type: none"> ☐ ola ma ānoa manatu o le seminā ☐ talafeagai manatu uma i le 'autū ☐ sogasogā le atina'eina o manatu 	/5
Fa'avasegaga o le seminā <ul style="list-style-type: none"> ☐ manino vaega ☐ manino le fa'ata'otoga o manatu 'autū ☐ malosi mau lagolago ☐ ma'ati le folasaga ma le fa'ai'uga 	/5
Aga a le failauga <ul style="list-style-type: none"> ☐ feso'ota'i taga ma manatu ☐ o le tu ma le va'ai e iloa ai e lē malu'ia ☐ e to'a i lana tautala ma le faiga o le leo ☐ e fetau manavaga ma uiga ☐ e manino ata, siata olo'o fa'aaogā ma e talafegai i manatu 	/5
Sa'o o le gagana <ul style="list-style-type: none"> ☐ sa'o le gagana fa'aaogā ☐ e fa'aaloalo ma talafeagai 	/5
Aofa'i	/20
Aofa'i o pasene	/5

ĀLĀFUA MA FA'ANAUNAUGA IA 'AUSIA

Ālāfua

Fa'anaunauga ia 'Ausia

E tatau ona mafai e tamaiti ona:

Gagana

Fetu'una'i upu ma faaupuga ina ia logomālie, manino, ma ia talafeagai ma se manatu 'autū. Ia sōloga lelei ma feso'ota'i manatu, fua fa'a'upuga o le gagana e talafeagai ma se 'autū, le 'aufaitau ma le 'aufaafofoga. E ao ina iloa faataatitia ma fa'aali mai ni fausaga eseese ft. lāuga. Ia mālmalama i le fa'aaogāina o le gagana e faamanino ai tulaga eseese ft. taimi, faatulagaina o upu ma faaupuga ma le aafiaga o le uiga o le fuaiupu; upu ma faaupuga e sosoo ai manatu ma palakalafa. Ia iloa faamatala fausaga masani o fuaiupu ma ni faeseesega e mafai ona fa'aaogā mo 'autū eseese. Ia iloa ona fa'aaogā faailoga o fa'aleoga (faamamafa ma komaliliu), ma fa'ailoga o tusitusiga.

A'oina o Gagana

Iloilo fesuia'iga o le gagana ona o le si'osi'omaga, ma le aganu'u;

iloilo le fa'aaogāina o le gagana ma mea e faatāuaina i le faaSāmoa;

fa'ata'ita'i ona fausia ata fou, ma fetuunai faaupuga ina ia logomālie ma talafeagai ma le 'autū;

fa'aaogā le gagana e faaalua ai le 'oa o manatu i le gagana tautala.

Fa'amaumauga ma fetufaā'iga

Faauiga ma iloilo tautalaga ma lāuga i o latou fausaga, gagana fa'aaogāina, tulaga o fa'aaogāina ai, talafeagai ma le 'autū ma ē o faalogologo ma maimoa: ft. tautalaga aloā'ia i se faamoemoe, lāuga eseese;

mālmalama ma fiafia i le fa'aaogāina o le gagana tautala i fausaga eseese ft. lāuga;

mālmalama ma ia iloilo ina mafua'aga o upu, alagā'upu, muāgagana, ma isi fuaitau faapena, atoa ai ma faaupuga e faia i tu ma agaifanua, ma ia faaalua manatu i le feaiaa'i o le gagana, aganu'u, agaifanua, ma le si'osi'omaga;

mālmalama i mau eseese a le atunuu i se matā'upu ma fetāla'i i pine fa'amau;

fa'aaogā le gagana o lāuga i tautalaga ma lāuga ft, lāuga e fa'afeiloa'i ai ni mālō i le ā'oga, fa'afetai ai i se taumafataga, e fa'amavae ai i se malaga, upu e fa'amatafi i tiga;

faatino ni talanoaga i se matā'upu, saunia lelei ma aumai ni lipoti o se talanoaga a se vaega;

O tulaga uma nei e ao ona vaai totoa i ai ina ia:

- ola ma talafeagai le folasaga e faaali ai manatu taua i le autu;
- manino ma faasolosolo lelei manatu i ni palakalafa po o vaega eseese ft. o se lāuga;
- sa'o lelei le gagana, ola ma manino;
- lelei le faauigaga ma ua aotele i ai manatu autu o se finauga, po o se matā'upu i totonu o se tusitusiga.

Feso'otaiga

Malamalama i ni faaupuga e faanofogofie ai se saofa'iga (suaga) ft. faaupuga e mālie ae lē o fa'aupuga lē migao ma fa'alagolago i tala pa'a'a;

talanoa se tulaga e ao ona fai, talanoa i uiga, i itu e lua pe tele foi o se mau - ni manatu e lagolago ma tetee ai, faaali manatu i se mafua'aga e ono fetau ma se tulaga ft. O le aso o aganu'u i le ā'oga; O le auai o le ā'oga/vasega i se tauvaga; O sauniuniga o se malaga mf.;

fa'autagia manatu o isi a o finau atu i se tulaga olo'o talitonu i ai;

fa'afeiloai i le gagana faaaloalo le lautele o le atunuu i se fonotaga, po o se isi faalapototoga ma ia fa'aaogā sa'o faalagiga o tagata esese ma faalupega talafeagai.

Aganuu Ma Agaifanua

Malamalama i le fa'atinoga o se feiloa'iga e pei o paolo i maliu, faaipoipoga mf.;

fa'auiga fa'atinoga fa'aleaganu'u ft, lāuga 'ese'ese, ta'iga o se sua, saofa'i mf.;

malamalama ma fa'aaogā tatau le fa'alupega o tagata, 'āiga, nu'u, itūmālō, ma Sāmoa;

fai se lāuga i se sauniga āloa'ia e aofia ai ma tufa'ava;

malamalama i vaega 'ese'ese o le 'ava ma fa'atino galuega o iai e talafeagai ma o latou matutua, ma le tulaga i se 'āiga.

'Upu 'āmata

O se tasi o foliga va'aia o lo tou 'ausia o fa'anaunauga o le autalaga i le Tausaga 13, o le mafai ona tou faia o se lāuga i se sauniga āloa'ia e aofia ai ma tufa'ava. O lenā mafai, e fa'alagolago i:

- lou malamalama i le mafua'aga o le sauniga po o le fa'alavelave e māfua ai ona 'ē lāuga
- lou iloa o fa'alupega o ē olo'o e saunoa i ai
- lou iloa o le 'auivi po o vaega o le lāuga, aemaise vaega e tatau ona tautalagia i se sauniga
- lou iloa o taealousu o le atunu'u
- lou iloa o ni upu fa'amanuia po o fa'amatāfiga o lagi
- lou iloa o ni alagā'upu ma muāgagana – o mafua'aga, uiga, ma le fa'aaogāina i lāuga.
- lou iloa fetu'una'i le gagana ia talafeagai ma lāuga 'ese'ese
- lou iloa o lou tulaga ma lou nofoaga.

E tolu lāuga olo'o fa'avae ai galuega ma iloiloga o le autalaga. E tāua lo tou iloilo o lāuga po o:

- ā mafua'aga
- a vaega olo'o aofia ai? O le ā le fa'asologa o iai ia vaega?
- o ā 'autū o vaega ta'itasi?
- o ā vaega olo'o muamua, mulimuli, ma le ogatotonu?

Ia manatua, "Afai 'ole'ā fau sau lāuga e tatau ona fesili po o le ā le sauniga po o le fa'alavelave 'ole'ā e saunoa ai, ona fa'ata'atia muamua lea o 'o le 'auivi o le lāuga. E iai lāuga moni lava fa'aleaganu'u, e tatau ona amana'ia lelei ai ona vaega; e pei o lāuga o ali'itaeao; o lāuga o fesaga'iga o paolo, aemaise fo'i lāuga o le avega o siri i fa'alavelave tetele o le atunu'u." (Aumua Mata'itusi Simanu: 2002:434).

Lāuga 1

Lāuga a le sui o Mālō 'Aufa'atasi, tofa Fiu Mataese, i le faamanatuina o le 50 tausaga, talu ona faavae Mālō 'Aufa'atasi, 24 Oketopa 1945

1. Susuga Nuuausala Siutaia Aoutou Afioga i Sui o le Fono a Sui Tofia ma ā outou Masiofo:
 - Lau Afioga i le Palemia/Le Fofoga Fetalai.
 - Minisita o le Kapeneta/Sui o le Palemene.
 - Ulu o Matāgaluega ma Faalapotopotoga a le Mālō.
 - Sui o Mālō mai Fafo/Le mamalu o le Au Valaaulia.
 - Le Faafofoga'aga a Sāmoa.
 - O'u uso a tagata-nuu uma o Mālō 'Aufa'atasi.
 - Alii ma Tama'itai.
2. O se mitamitaga ma se faaeaea ia te a'u nei, ona ua avea a'u ma sui o Mālō 'Aufa'atasi i lenei sauniga tāua, o se sauniga e le 'aumaua, o le faamanatuina lea o lona 50 tausaga talu ona faavae i le Aso 24 Oketopa 1945, le faalapotopotoga a Mālō 'Aufa'atasi. Aemaise lo tatou auai faatasi i le aso e molimauina le pale mai o le Mālō ma tagata-nuu uma o Sāmoa e tatou te faamanatuina faatasi i le agaga fiafia lenei aso tāua o Mālō 'Aufa'atasi.
3. E pei ona molimauina e tatou uma ua aofia nei, o lea ua faatoa māe'a ona tau'ā'ao mai ia te a'u e se tasi o fanau ā'oga, ua avea lava o ia ma sui o fanau ā'oga uma i Sāmoa, o ē na fesoasoani i le faatamo'eina faata'amilo i Savaii ma Upolu i le vaiaso ua tuana'i atu, faatasi ai ma le lagolago mālōsi a le au Talavou mai le Alaalafaga o Magiagi le fe'au lenei mai le Failautusi aoao o Mālō 'Aufa'atasi, Le Susuga a Boutros Boutros-Ghali.
4. O lenei ua tini mai le faataamilosaga sa faatamo'eina ma tu'ua'aoina i le agaga saafia ma le fiafia e i latou uma sa auai ma e pei ona faafofoga le atunuu i le vaiaso ua te'a nei a o faagasolo le **tuutuu laau faa-manu-laiti** o le fanau ā'oga ma le autalavou o lenei feau. O se fuafuaga sa talia lelei e le mamalu o le atunuu i nuu ma alalafaga i tua, sa talisapaia e ā'oga, ma sa'āfi'afi i ai le toatele o Sāmoa.
5. I le o lea, ua ou fiafia e talia le feau lenei ma o se avanoa tāua lenei ua tuu mai ou te faaleoina atu ai le feau mai le Failautusi Aoao o Mālō 'Aufa'atasi. E faapenei: Alii e ma Tamaitai, aemaise uo mamae a Mālō 'Aufa'atasi

6. O le asō, ua faamanatu ai e tatou uma ua ta'ua o tagata-nuu o Mālō 'Aufaatasi, le atoaga o lona 50 tausaga. O se faalapotopotoga e tasi i le tala faasolopito o le lalolagi, ua mafai ona tā'ua o se faalapotopotoga ua auai uma mālō o le lalolagi.
7. O le 50 tausaga, ua o se taimi puupuu lava pe a faitau i faasologa o senituri e tele. Ae i totonu o lea 50 tausaga, e leai lava se isi faalapotopotoga ua mafai ona faamaopoopo le lagolago ma galulue faatasi a ni mālō se tele, e soālaupule ni faavae mautū mo le lumanai o le lalolagi, vagana Mālō 'Aufaatasi.
8. O Mālō 'Aufaatasi, olo'o aloa'ia ai leo mafatia o mālō ua sili ona matitiva, lē tagolima, ma ua fia maua se fesoasoani.
9. O Mālō 'Aufaatasi, olo'o soālaupule ai e mālō uma le tulaga tau atinae o mālō uma o le lalolagi ma limalima ai e fesoasoani le tasi i le tasi.
10. O Mālō 'Aufaatasi ua mafai ai e atunuu uma, aemaise atunuu e le'i leva ona avea ma sui auai, ona lē faalavelaveina lo latou leo i tonu fai a mālō o le lalolagi. O Mālō 'Aufaatasi fo'i, ua aloa'ia lelei ai le pule saoloto a atunuu taitasi uma e le afaina ai ana lava faaiuga i matāupu e fitoi i lona mālō, ona tagata, ma lona lofale.
11. O tatou uma o tagatanuu o Mālō 'Aufaatasi, olo'o ua tatou tutū nei i le si'ui o matāupu e a'afia ai mālō uma o le lalolagi. I lenei aso fanau, ua tatau le faamanatu, ae ao fo'i ina tatou vaili ma le tonu, pe na faapefea galuega fai a Mālō 'Aufaatasi i le 50 tausaga ua tuana'i. Ua ao nei foi ona tatou fuafua lelei pe faapefea, ao fea foi e tatau ona agai i ai galuega a Mālō 'Aufaatasi i le isi 50 tausaga o lumanai.
12. O le nofo filemu o atunuu uma o le lalolagi, o le mea tupito ma le tāua lea e ao ina faamuamua. Peitai o le filemu e maua ina ua atina'e. Ua ao ia i tatou uma ona silasila mamao ina ia atinae le tamāoaiga, ia puipuia lelei le siosiomaga, ma ia fiafia ma saoloto tagata uma o ō tatou atunuu.
13. O ā mea na faaletonu i le 50 tausaga talu ai, ia a'oa'oina ai tatou. O ā lelei, e tāua ma e tatau ona faaauau o na lelei. Ma e anoanoa'i lelei – O nisi lelei e mafua i fitā, ma e seaseā ona silafia e le toatele; o nisi lelei, e lē mafai ona fua i se taimi puupuu ae tino ina ua maea ni tausaga se tele; o nisi lelei ua auala i galuega e tausia ai le filemu atoa ai ma galuega tau atiin a'e ma ia maua e tagata uma se olaga sa'oloto. Peitai o le tele o nei galuega lelei e lē o matua aloa'ia lelei ma faatāuaina e le toatele. Pau o le mea, olo'o agai pea i luma la tatou galuega. O Mālō 'Aufaatasi e auala ai ona faatāua le galulue oloolo pito va'a o atunuu uma o le lalolagi – mo le tautuaina o ona tagatanuu.
14. O le feau lena a le Failautusi aoao a Mālō 'Aufaatasi. O se feau faamālōsi'au aua le lumanai o Mālō 'Aufaatasi ua auala ai le tele o faamanuiaga mo le tele o tagata i atunuu e fia o le lalolagi i le 50 tausaga talu ai. Peitai, a o faamanatu lona 50 o ona aso fanau ma tomanatu ai i le tele o galuega lelei ua fai, e ao ina silafia olo'o i ai foi maumau. Ua fitā nei galuega fa'auau a Mālō 'Aufaatasi ona o le utiuti o le seleni. E mafua ona ua augatā nisi o atunuu tetele ma tamaoā'iga o le lalolagi e totogi o latou sao faale-tupe i Mālō 'Aufaatasi – ma ua noatia ai nei Mālō 'Aufaatasi ona faatino le tele o ana galuega faavae. O lea ua mafua ai ona taumafai le Failautusi aoao o Mālō 'Aufaatasi e faateete ona tafili e faaoga tupe, ma o le faaitiitia foi lea o fesoasoani mo Mālō tau atiina ae.
15. Ina ua muta i le 5 tausaga talu ai le fevātua'i o mālō tetele o amerika ma Rusia, sa avea lea ma faamoemoe ola mo se lumanai filemu, manuia ma le fetausia'i i le lalolagi, aemaise ai, sa faitau o se avanoa lelei lea mo Mālō 'Aufaatasi e toe faatele le salafa o lana galuega fesoasoani e faamautū le nofo fealofani o atunuu, le fo'ia o le mativa, atoa ai ma le tafieseā loa o isi mafuaaga e tele sa afua ai ona tutupu le fe'ese'esea'i o mālō. Sa iai foi se talitonuga i le 5 tausaga ua mavae ina ua

fealofani Mālō tetele ia e lua 'ole'ā i ai se tupe tele e faasao mai mo atunuu tau atiae, atoa ai ma le saga faaleleia o le tamāo'āiga ma le soifua o tagata uma.

16. Peitai, ua tauau ina mou vave atu nei faanaunauga lelei uma ina ua avea le fo'ia o le fevataua'i o Mālō tetele i le 5 tausaga talu ai, ma māfua'aga o le alia'e o feeseeseaiga i va o le tele o nisi mālō ma ua toe faaaluina ai le tele o le seleni a Mālō 'Aufaatasi e fo'ia ai nei tulaga, faatasi ai ma faafitauli lava ia faalotoifale i le tamāo'āiga lē 'a'u'a'u i le tele o atunuu, ua avea ma māfua'aga ua taumafai ai lava le atunuu ia e tagiilima lona atina'e ma ua faaitiitia ai foi ona maua e Mālō 'Aufaatasi fesoasoani tau tupe sa masani ona saofaga ai le tele o ona sui e fesoasoani ai i atunuu o moomia lana fesoasoani.
17. I lenei avanoa e momoli tele atu le faafetai i le Mālō Tutoatasi o Sāmoa mo le faaauau pea o lana fesoasoani, ua le gata i lona sao faaletupe mo Mālō 'Aufaatasi, ae faapea i lana lagolago i lālā uma o Mālō 'Aufaatasi i Sāmoa. E ui ina feagai Mālō 'Aufaatasi ma tuatua'ia faaletupe, ae olo'o taulāmua pea ona faatupu le filemu ina ia gafatia taulima ona atinae tagata uma o le lalolagi, e pei ona faia i le 50 tausaga ua te'a nei. E tele taimi ua faitio ai o Mālō 'Aufaatasi ua lape lana matafaioi tauave o le tausi o le filemu i va o mālō, ae o le tele lava o ia faafitauli e mafua ona o feeseeseaiga lava i atunuu mālōlosi o le lalolagi, aemaise i mālō tetele ua tā'ua o sui tumau o le fono e pulea le va fetausia'i a Mālō Aufaatsi. Ua tele foi ina tuua'iina Mālō 'Aufaatasi e le to'atele ma faapea ai. Ua na'o se faalapotopotoga e ano i 'upu' ae ama i galuega. A olo'o galo ai ona 'apo le tāua o le ave o Mālō 'Aufaatasi ma faalapotopotoga e auala ai ona soālaupule faatasi ai ma isi mālō uma o le lalolagi, mālō tetele atoa ma mālō vāivai, mataupu tūgā ina ia maua se fōfō.
18. E ui i nei lafoga uma, olo'o manino pea le tele o manulauti tāua ma sini aogā ua 'ausia ma auala ona o Mālō 'Aufaatasi. Ona o le puupuu o le taimi, o lea 'ole'ā oto atu na'o nai mau nei.
19. Muamua e lē mafai ona tauisoina le aogā o Mālō 'Aufaatasi i le tausia o le filemu i le lalolagi. Talu le 1945, ua tino le galuega a Mālō 'Aufaatasi ina ua manuia le 172 o ana taumafaiga i lea itu. Ua auala ai le nofo fetausia'i o le tele o vaega o le lalolagi. Ua muta le taua e le'i mamao atu a Iran ma Iraq, ua toe foi fitafita Rusia mai Afghanistan, ua to'a ma maua le nofo lelei o tagata o El Salvador.
20. Ona sa mafai e Mālō 'Aufaatasi ona faatupe ma tuu faatasia le 35 o vaega'au tetele talu le 1945. E 16 vaega faapea olo'o iai pea i le taimi nei, e fitoi tonu i le fo'ia o le fevātauai o mālō o le lalolagi, ma ona sa mafai foi e Mālō 'Aufaatasi ona faatino ana galuega faa-fautua i mālō ua le nofo fealofani. Ua auala i ia galuega lelei a Mālō 'Aufaatasi ona fo'ia le tele o le vevesi i va o mālō, ae faaauau ona fonoa ma fetufaa'i Mālō ua aafia, ina ia maua se fōfō o faafitauli, ina ia maua ai le fealofani ae faasaoina ai le soifua o le tele o tagata ma meatotino semanū e aafia pe ana fai e tali le faafitauli i le fevātauai.
21. O Mālō 'Aufaatasi ua ave le faamuamua e fesoasoani i atunuu e saga faaleleia le atinaeina o tomai faapitoa o tagata i galuega ma atinae e mafai ona gafatia ma taulimaina mo le lumana'i. E sili i le US\$10 piliona lana tupe faaalu i le tausaga mo lea fesoasoani i atunuu o le lalolagi. O le lālā o Mālō 'Aufaatasi e fitoi i atina'e (UNDP), ua 'au'aua'atasi ma le silia i le 170 atunuu, atoa ai ma le FAO, UNESCO, WHO, ma le UNIDO e fesoasoani e atia'e faatoaga, fausia o fale gaosi oloa, atia'e ā'oga, faaleleia le soifua mālōlōina o tagata, aemaise foi le puipuia o le soifua faa-natura o meaola ma laau, atoa ai ma le faasaoina o le siosiomaga. E silia i le 5000 galuega fesoasoani i atinae i le tele o atunuu o le lalolagi olo'o fesoasoani ai le UNDP i tausaga taitasi ma faaaluina ai se tupe e tusa o le US\$1 piliona.

- 22.** O le Faletupe o le lalolagi (the World Bank) o se tasi o lālā o Mālō 'Aufaatasi, olo'o taulāmua e faa'une tupe e fesoasoani ai i atunuu tau atina'e ona e talu mai le 1946, ua silia i le US\$333 piliona ma faamatuu atu mo ia ituaiga fesoasoani. O le lālā o Mālō 'Aufaatasi e fitoi i le saogalemu o alo ma fanau a le lalolagi, (UNICEF) e silia foi i le US \$800 miliona lana tupe faaalu i le tausga i atunuu e 138 o le lalolagi e fesoasoani ai i le togafitia o fa'ama'i o fanau, faaleleia o le soifua mālōloina o le fanau, le faaleleia o taumafa tatau mo fanau, atoa ai ma le atinae o ā'oga aua alo ma fanau.
- 23.** Nisi nei o pine e ono faamanatu ai i ā i tatou uma le anoanoa'i o sao tāua a Mālō 'Aufaatasi ina ia nofo lelei, ma fialia mālō ma tagata uma o le lalolagi. Ua muta le faailoga lanu i Aferika i Saute; ua aloaia lelei le aiā tatau a le itūpā o tamaitai; ua lē toe i ai le faamai o le tanesusu; ua faaitiitia le siisiitai o le vevela o le tau o le lalolagi. Olo'o faaauau galuega e foia ai faafitauli e mafua ona o fualaau faasaina; ua agai i luma le silafia fa'afaifaato'aga; ua faaleleia le a'oa'oina o tamaitai; ua saogalemu le femalagaa'i i le ea atoa ai ma le sami. E umi le lisi e pine ai galuega lelei a Mālō 'Aufaatasi ma e faapea foi ona tele galuega faaauau ina ia maua se lalolagi manuia ma le fialia mo tatou uma aemaise a tatou fanau ma tupulaga fai mai.
- 24.** Mo Sāmoa lava ia, e manatu olo'o āgia i luga le sao tāua a Mālō 'Aufaatasi na amata mai lava a o lei tutoatasi lona mālō ma olo'o faaauau e oo i le asō. E auala i polokalame fesoasoani a le UNDP, FAO, UNESCO, WHO ma isi lālā o Mālō 'Aufaatasi ona fesoasoani i le galuega e atiae faatasi tagata-nuu ma le Mālō o Sāmoa. Ou te fialia e faailoa atu i le aofia, ua maea tapena nei se tusi e faapitoa mo Sāmoa e faamanatu ai le 50 tausaga o Mālō 'Aufaatasi ma olo'o faamatalatala ai sao eseese a Mālō 'Aufaatasi na fesoasoani ai i le atinaeina o le atunuu nei. O lea tusi olo'o ua lolomiina nei ma e tatau ona mae'a mo le tufaina atu i nai vaiaso o i luma.
- 25.** Ou te faai'u atu lau lāuga e faapea, ou te faailoa atu, e avea a'u ma sui o o'u uso a Mālō 'Aufaatasi uma i Sāmoa le agaga fialia ma le faafetai tele, mai le taele o matou agaga, i le Mālō ma tagata nuu uma o Sāmoa i lo outou talia lelei o matou i lo outou atunuu matagofie lenei, aemaise i le amio solia o ou tagata ma o latou uiga tausaaafia.
- 26.** O le tōfia e le Mālō o Sāmoa o lana Komiti faapitoa e tapenaina taualumaga o le faamanatuina o le 50 tausaga o Mālō 'Aufaatasi; o le galulue punoua'i ma le lē faalogologotigā o sui uma o lea Komiti i se taimi e le itiiti ifo i le 6 masina mo lenei lava faamoemoe; o le auai o le fanau ā'oga uma i le atunuu ma le autalavou a Magiagi i le molimoli faataamilo ia Sāmoa o le feau a Mālō 'Aufaatasi i le vaiaso atoa ua tea nei; o le auai o ā'oga i le tauvaga tusigātala; aemaise le pale mai o le atunuu atoa e faamanatu lenei Aso fanau o Mālō 'Aufaatasi – o fua faaalua ia ma molimau ola o le faatāuaina e Sāmoa o Mālō 'Aufaatasi. Mo mea lelei uma ua e faia Sāmoa mo Mālō 'Aufaatasi, matou te faapea atu – Faafetai tele mai le taele o o matou agaga.

Soifua

Fa'atinoga 1

O uiga ma fa'asologa o le lāuga

1. Galulue ta'ito'alua.
2. Faitau le lāuga i lona atoaga.
3. O le ā le 'auga o le aso ua mafua ai le lāuga?
4. Iloilo le fa'atulagaga o le lāuga ma talanoa po o ā 'autū o vaega ta'itasi, ma le fa'asologa o le lāuga.
5. O ā vaega muamua? O ā vaega mulimuli, a'o ā fo'i vaega e i le ogatotonu?
6. Fa'amatala le feso'ota'iga talafeagai o le palakalafa, ma le 'auga o le aso.
7. Tu'ufaatasi vaega. Auaua'i vaega e faamatala manino:
 - le uiga o le palakalafa
 - lona tāua ma le ānoa, e tatau ai lava ona fa'aaogā
 - se upu po o se faaupuga sa lē tatau ona fa'aaogāina.

Fa'atinoga 2

Teuteuga

1. Galuelue ta'ito'afā.
2. Tuu'ufa'atasi palakalafa e 'auga i le mea e tasi.
3. Toe fafau le lāuga i ni vaega ma'oti ma toe fa'upu.
4. Tu'ufa'atasi mo fetufa'a'iga feauaua'i
5. Fili le sui o le vaega e faitauina le tusiga fou.
6. Aumai ni faitioga ma ni fautuaga.

Fa'atinoga 3

Fa'aliliu i fausaga fa'asāmoa

1. Galulue ta'ito'aono. Fa'anumera tagata mai le 1 i le 6.
2. Tu'ufa'atasi le 1 ma le 2. Toe tusi le palakalafa 1 o le lāuga lenei i le fausaga fa'asāmoa moni.
3. Tu'ufa'atasi le 3 ma le 4. O le palakalafa 2, e i le va o le 85 i le 95 upu. Toe tusi fa'apu'upu'u i a tou lava upu ae aua nei suia le a'ano moni o le palakalafa. Ia fetau le soso'oga o le vaega lenei ma le palakalafa 1.
4. Tu'ufa'atasi le 5 ma le 6. Toe tusi le palakalafa 26 i a lua lava upu ia Sāmoa a'ia'i lona nanamu. Ia pu'upu'u ma ānoa.
5. Tu'ufa'atasi mo fetufaa'iga. Fili le sui o le vaega e faitauina le tusiga fou.
6. Aumai faitioga ma ni fautuaga.

Fa'atinoga 4

Fa'aaogaga o suinauna

1. Galulue fa'atasi le vasega ma le faiā'oga.
2. Va'ava'ai i palakalafa ta'itasi ma faamau suinauna olo'o faaaogā. Aiseā e fesuisuia'i ai? Ft.

O ā ni mea moni lava olo'o e mātauina i lea foi ituaiga fausaga o lāuga?

Vaai i le palakalafa 2

Suinauna faaaogāina: a'u

Mālō-Aufa'atasi: O le nauna faapitoa a o le suinauna foi o tagata o Mālō 'Aufaatasi.

Po o lea: E ō mai **Apia**, ua ta'ape fiafia. O Apia o le nauna faapitoa, a o le suinauna tau tagata.

Toe Faamanatu:

Suinauna 1: a'u

Suinauna 2: oe

Suinauna 3: ia

E tāua faaaogāina fesuisuia'i o suinauna i lāuga, aemaise lava o lāuga i matā'upu faapitoa. E tāua, e faatāua, e naunau ai lagona.

Fa'atinoga 5

Iloiloga o le lāuga

1. Talanoa fa'atasi le vasega ma le faiā'oga. O ā ni ō outou manatu?
2. Talanoa i manatu tuusa'o ma le gagana o aso uma olo'o faaaogāina. Aiseā? O lēfēa olo'o faatāuaina?
 - 'a'ano o le matā'upu
 - po o le mālīe ma susua i le faalogo?
 Aiseā?

Fa'atinoga 6

Galulue faatasi le vasega ma le faiā'oga i le fa'afanua o Sāmoa

Talanoa ma fa'asino i le fa'afanua:

1. Itūmālō māvae.
2. Itūmālō faafaipule ma Minisitā.
3. Magiagi.
4. Faasino le 'auala o le feau mai le Failautusi o Mālō 'Aufaatasi na vaeliseina le atunuu i Upolu ma Savai'i.
5. Faaaogā le faafanua o Apia:
 - Faasino le maotafono i Mulinuu.
 - Faasino le nofoaga autū o galuega, o amapasa o Mālō mai fafo olo'o i Apia.

Fa'atinoga 7

Galulue taitoatasi

1. Tusi sau lipoti e faavae i le lāuga lenei i le Matā'upu, "O Mālō 'Aufaatasi". O le lipoti e folasia i le sauniga fa'apitoa e fa'amanatu ai le 50 tausaga o Mālō 'Aufa'atasi. O oe ua fai ma sui o ā'oga uma i Sāmoa e fa'aleoina so tou lagona fa'afetai i galuega lelei a le Mālō 'Aufa'atasi mo tupulaga. 'Ole'ā iai i le aofia le Palemia, le kapenta, sui o Mālō 'Aufa'atasi, sui o ekalesia, sui o isi mālō, ma le lautele. Vaevae lau lipoti i vaega nei:
 - i. Folasaga – fa'aaogā le fausaga fa'asāmoa moni.
 - ii. Nafa o Mālō 'Aufa'atasi
 - iii. Nanea (tāua) o Mālō 'Aufa'atasi
 - iv. Faai'u i tālotaloga mo le fealofani tumau
 - v. Upu fa'amanuia ma fa'amatafi lagi.
2. Fesuia'i api ma faitau ma fai fautuaga.
3. Toe faafoi api ma toe tusi lelei ia lua pe tolu itulau o le lipoti saunia lelei.
4. Galulue ta'ito'aono e fa'ata'ita'i ona folasia lāuga ta'itasi ma aumai fautuaga mo le fa'aleleia.
5. Fa'ata'atia aiaiga o le lelei ona fa'atino o le lipoti, fa'apea ma le folasaga.
6. Filifili se vaega o le vasega pe to'alima tamaiti e togiina. E mafai ona fesuia'i le au togi lāuga.
7. Folasia lāuga i luma o le vasega. Fa'aaogā aiaiga e togi ai, aumai fa'ai'uga a i latou na togiina ma mafua'aga.
8. Toe va'ai i fa'anaunauga ua ausia. Talanoa le vasega ma le faiā'oga i le tulaga ua iai le mafai ona ausia, ma tulaga e soso'o ai mo le fa'aleleia.

Fa'atinoga 8

Vaogagana

1. Galulue ta'ito'alua.
2. Talanoa i le pogai, uiga ma le faauigaga, e feso'ota'i ai faaaogaga i le natura ma aga a tagata.
"Tu'utu'u la'au faamanu lāiti."

Fa'atinoga 9

Fa'atino se lāuga

1. Galulue ta'ito'atasi.
O le lāuga a le pulenu'u i le fono a pulenu'u.
2. Tusi sau lāuga tuusa'o manatu ma faaaogā le gagana o aso uma i le mataupu
 - i. "E aogā ma tāua le faasāmoa, e tatau ai ona faasao."
po o lea
 - ii. "Fete'ena'i pulega fa'alenu'u ma aiātatau a tagata."
2. Filifili e le faiā'oga lāuga lelei e tolu ma faitau e le tagata lana lāuga i le vasega.
3. Fa'atalanoa po o ā uiga iloga o se lāuga lelei.

4. Mafaufau oe i ou lava tomai i le faia o se lāuga i se matā'upu fa'apitoa. Ta'u mai po o ā vaega ua e malamalama ma mafai ona fai, ae o ā foi vaega olo'o e lē mautonu ai ma mafua'aga. Fetufaa'i i vaega ta'ito'afā. Tusi o tou fa'anauanuaga mo le la'ala'a i luma o lo outou taumafai i la'asaga 'ole'ā soso'o mai.

Fa'anaunauga

1. Ia sa'o le folasaga fa'aSāmoa moni o le lāuga.
2. Ia mafai ona fa'aaogā sa'o nisi alagā'upu ma muāgagana
3. Ia iloa fetu'una'i fa'aupuga e fetau ma le aufa'afofoga
4. Ia logomalie.

Lāuga 2

E tāua i failauga ona iloa fa'asologa o vaega e tataua ona aofia i lāuga e fa'atatau i sauniga ma fa'alavelave 'ese'ese. O le lāuga usu o se isi lea o lāuga tāua i le fa'aSāmoa. O le lāuga o le usu i mālō. E iai ona vaega fa'apitoa; e iai o latou mafua'aga tāua.

1. Fa'alogo a'o faitau e le faiā'oga le lāuga. Mātau mea nei a'o e fa'alogo ma faitau:
 - vaega olo'o aofia i le lāuga ma le fa'asologa
 - o upu e iloa ai 'ole'ā sui le manatu/vaega o le lāuga (o le vāiatiga o lāuga)
 - o fa'aleoga o upu, o le leo
 - o upu e te le'o malamalama ai
 - o le 'auga o le lāuga
 - o ai olo'o fesaga'i
 - o le ā le mafua'aga o le fesaga'iga.
2. Fa'atalanoa tali i le vasega atoa.

Lāuga Usu

Sa'avealalo nei le i'a a Sa Sa'umani i le sivaloa ma le faatau pa'ia i Matua nei ma Sālemuli'aga, ma ua tasi le faatau, o a'u 'ole'ā faia se faafetai.

“Malie!”

Tulouna le taeao toto'a ma le taeao manino. Ua mati'etie maota o Āiga ma le Vaipaepae.

Aiseā? Ua afio lau Afioga i le Tuiātua Fa'anōfonofu.

Ua alala lau tōfā i le Matua Fuataga.

Ua afifio le pa'ia i Alalamalae; le Falefia o Ali'i, suafa ma le Ma'upū o le Tuiā'ana.

Ua mamalu 'auā ua alalata'i To'oto'o ma Sāle'a'aumua.

“Fetalaiga mālie”

Lea e afifio atu Alosina ma Sa Amituana'i, Ali'i o Paepae ma Sa Lā'ulu ma Suafa. Alala Tuātō ma Tolova'a ma Sālemuli'aga.

Ta'alolo le paia o le taeao.

“Mālie” O le tali ane lena a le maota.

Ua mautū atu se ‘ata iti a o se ‘ava e lē fonotia. Talofa Sale‘a‘aumua i lau pule‘ava ma lau faasoā. E ‘ava sola Tuātō ma Tolova‘a a ua faalaulauatoafa tuāmaota o Āiga nei, ae ui i lea, ua e topule ma fā‘ia le ‘ava o le tānoa i ‘aumāga o tofiga latou te māia ma lū‘ia, a mē‘a teuteu, tapa ipu o le taeao.

- ❑ Tau‘a‘ao se ipu i le Tuiatua Faanofonofa.
- ❑ Tapa se ipu i Alalamalae.
- ❑ Ofoa‘i se ‘ava i Tootoo.
- ❑ Taumafa se ‘ava i Salea‘aumua.

A liliu le faasoā, tau‘a‘ao se ipu i Āiga nei. Taumafa se ‘ava i Matua na ma Salemulī‘aga. Se suālofi e totoe, fōu ma le toeaina. Ta‘alolo le paia o le agatonu.

O le asō ua mālōafua ‘ailao ua maua. Ua tatou fesilafai i luma o le nu‘u ae lē o tua o le nuu. Ua laga le vaa o manū ae faō le vaa o mala. Ua tatou sa‘a i ma‘a-o-mālie ae eva i lagitau. O moli na lililo ua ali i mulivai.

E ui i se tofā ma se faautautaga o le asō ‘ole‘ā tatou lauluafesilafai ai i Oloitefu ma Mutiatele ma le Vaipaepae, ae ‘ana lē fa‘atasi le Atua, e lē taunuu.

Talofa o faamoemoega o le soifuaga, o le foe e faaee i le tau e tafea. O lou lātō i le tai ma lou lātō i le ala, ua tele tama faapelepele ua fano ai, peitai ua alofagia e le Atua le faigamalaga. Ua tatou fesilafai i magāfetau o le soifua. Taalolo le alofa o le Atua i ana ‘au‘auna olo‘o faanōnōmanū mo Sāmoa.

O upu i Taeao, tulouna ia Taeao.

Tulouna le Taeao nai Sauā. Tulouna le Taeao nai Samanā. Tulouna ia le aso nai Tumua.

Tulouna Taeao o le Talalelei.

Tulouna le Taeao nai Matāniu Feagai ma le Ata

Tulouna le Taeao nai Faleū ma Utuagiagi

Tulouna le Taeao nai Malaeola ma Nafoga

O le Taeao sili, o le Taeao lenei ua tatou fesilafai manuia.

Taalolo le paia o le Taeao.

Fuataga ma le faigāmalaga, o lou tou tu‘utu‘u laau faamanu iti i Salafai nei ona o le valaaulia o lau ‘aufaipese i le faaulufalega o le mauga o le Atua i Malaeolemā, matou te talitonu o lea e te afio mai ma le mea atoa, ‘auā e faigata o lau lupe faalele, o lau taulaga tagata, tulou!

O le mea sili, lea ua mapu mai i fanua, o lou āiga lenei. Ua e motu ma le taula, ae ‘ole‘ā matou fesoasoani atu i lou valaaulia.

O upu i ou paia ma mamalu, ‘ole‘ā le o‘o i ai sa matou faamatalaga. O le ala foi lea o le lē asaina i tua o se upu auā, a e fetalai, o a‘u lea, a ou lāuga foi o oe lenā.

“Malie!”

O le asō, tau o le pua e ‘ulā.

O fea se taimi a o se aso ‘ole‘ā tuuama le fua ma taliu le uto i Tumua, ia tautai leova.

Mamao ia ni ou lagi faatafa ma ni tuātaafalu Fuataga, ni lagi faatafa i Alalamalae. ‘Aua nei solo le fue pe fati le mālō.

Tootoo ma Salea‘aumua.

Ia alofa foi le Atua i Āiga ia, ia mamā le lagi ma ia solotua ao vale, maua le lāuga e Matua nei ma Salemuliaiga.

Tatou alo 'ava; ua māi vai ae suamalie 'ava i le alofa o le Atua.

Manuia le aso.

Fa'atinoga 10

Vaega o le lāuga

1. Vaevae le vasega i ni vaega ta'ito'aono.
2. Fa'asino vaega nei e 6 o le lāuga ma fa'amatala lo latou tāua:
 - i Folasaga.
 - ii Fa'afitifii 'ava.
 - iii Fa'afetai i le Atua.
 - iv Taeao o le atunu'u.
 - v 'Autū o le Aso/mafua'aga o le malaga/pa'ia o le aofia.
 - vi Fa'matafiga.
3. Fa'asino fuiupu, fuaiupu e iloa ai ua sui vaega po o manatu ua o'o atu i ai le lāuga.
4. Vaevae le lāuga i vaega ma faamatala 'auga o vaega taitasi.
5. Faamatala feso'ota'iga o ia vaega ma le fesilafa'iga.
6. O ā tāua e lē tatau ai ona misi se vaega o le lāuga.
7. Tuufaatasi mo fetufaaiga a le vasega atoa.

Fa'atinoga 11

Fa'aliliuga

1. Galulue i vaega sa iai i le Fa'atinoga 10.
2. Vaevae le lāuga ia tofu le tagata ma lana vaega.
3. Toe tusi e le tagata lana vaega i le faauigaga faigofie ma ana lava upu ae tumau le uiga.
4. Tu'ufa'atasi vaega ma teuteu ia soso'o lelei.
5. Fetufaa'i i le vasega. Auaua'i e fa'amatala suiga.

Fa'atinoga 12

Toe tusi i le gagana o lāuga

1. Galulue pea i vaega olo'o i le Fa'atinoga 11, 12.
2. Toe tusi la outou vaega o le lāuga sa outou galulue ai i le gagana o lāuga. O lona uiga, fesuia'i upu ma faaupuga.

Fa'atinoga 13

Fa'atusatusa

1. Galulue ta'ito'alua.
2. Fa'atusatusa le lāuga usu ma le lāuga a le sui o Mālō Aufa'atasi i le fa'amanatuina o le 50 tausaga. Mātau le mafua'aga, o vaega, o le fa'asologa, o le gagana fa'aaogā.
3. O ā ni mea tāua o le olaga fa'asāmoa olo'o atagia i le lāuga usu?
4. Fetufa'ai i le vasega.

Fa'atinoga 14

Malamalama i uiga o upu ma faaupuga

1. Galulue faatasi le vasega ma le faiā'oga.
2. Talatalanoa i uiga o upu ma faaupuga. Vaai vaega nei:
 - uiga ma faauigaga
 - tāua i le aganuu ma Āiga
 - mafua'aga peā mafai
 - fesootaiga ma fāiā
 - faaaogaga eseese

Upu Ma Faaupuga

1. Sa 'ave alalo nei le i'a a Sa Sa'umani.
2. Sivaloa ma le faatau pa'ia.
3. Tulouna le taeao toto'a ma le taeao manino.
4. Ua mātīretīe maota o Āiga ma le Vaipaepae.
5. Ua afio lau afioga i le Tuiatua Faanofonofu
6. O ai Alalamalae? 'Oleā lona tāua i le aganu'u?
7. Le Falefia o Alīi.
8. Le Ma'upū o le Tuiaana (Amituana'i).
9. Tootoo O ai? Faaugaga?
10. Saleaamua O fea? O ai? Faaugaga?
11. Fetalaiga mālie.
12. Alosina ma Sa Amituanai (Salailua).
13. Alīi o Paepae O ai? Faaugaga? Tāua?
14. Sa Lā'ulu ma Suafa?
15. Lā'ua Matua.
16. Ua mautū atu se 'ata iti.
17. Se 'ava e lē fonotia.
18. Talofa i lau pule 'ava ma lau faasoa.
19. E 'ava sola Tuatō ma Tolova'a.
20. Faalaulau a tofa tuāmaota o Āiga.
21. Ua e topule ma fā'ia le 'ava o le tanoa.

22. Aumāga o Tofiga.
23. E latou te māia ma lū'ia.
24. A mǎe'a teuteu.
25. Tapa ipu o le taeao.
26. Tauaao se ipu ...
27. Taumafa se 'ava.
28. A liliu se faasoa...
29. Se suālofi o totoe, fōu ma le toeaina.
30. Taalolo le paia o le agatonu.

Fa'atinoga 15

Fa'alupega o lou nu'u

1. Tusi faalupega o lou nu'u.
2. Faavasega faasinomaga o matai ma nafa.
3. O lē fea vaega o le faalupega o lo outou itumālō e iai lou nu'u?
4. O lē fea Āiga o Sāmoa e iai tamalii o lo outou nu'u?
5. Faavasega Lelei.

Fa'atinoga 16

Upu o amataga o lāuga

1. Galulue ta'ito'alu
2. Sa'ilili nisi amataga o lāuga ma aumai e fa'ata'itai i luma o le vasega.
3. Au'ilili le gagana olo'o iai ma fetu'unai fa'aupuga mo nisi fausaga fou.

Fa'atinoga 17

Taeao

O se isi vaega tāua o le lāuga usu o taeao. E tatau tou malamalama po o le ā lea mea o 'Taeao', o ā foi taeao, mafua'aga ma le nofoaga na mafua ai taeao, ma le fa'aaogaga i lāuga.

1. Galulue ta'ito'atasi.
2. Fa'atino sau sa'ililiga pu'upu'u lava e tali ai fesili olo'o avatu.
3. Lipoti mai i le vasega.

Sa'ili'iliga i Taeao

Fesili ta'imua

1. le ā le uiga o "Taeao" e pei ona fa'aaogā ai i lāuga fa'asāmoa?
2. ā mafua'aga ma le uiga o Taeao nei:
 - Taeao nai Sauā
 - Taeao nai Samanā
 - Aso nai Gamō/Namō
 - Taeao nai Mataniu Feagai ma le Ata
 - Taeao nai Faleū ma Utuagiagi
 - Taeao nai Malaeola ma Gafoaga
3. Fa'asino nofoaga i se fa'afanua.
4. E fa'apefea ona fa'aaogā i lāuga?
5. ā tulaga e tatau ai ona fa'aeteete i ai i le fa'aaogāina o taeao pe 'ā lāuga?

Fa'atinoga 18

Fa'amatafiga

O se isi vaega tāua o lāuga o le fa'amatafiga. O le vaega mulimuli lea, e aofia ai upu fa'amavae, upu faamanuia e fa'amatafi ai le lagi, o se fa'ata'ita'iga mai le lāuga ua iai

"Mamao ia ni ou lagi fa'atafa ma ni tuāta'afalu", "Aua ne'i solo le fue pe fati le mālō"; "Ia mamā le lagi ma ia solotua ao vale." E fa'amatafi le lagi ina ia 'aua ne'i to'a ni ao valevale, ia soifua lelei ē olo'o i ai, o lona uiga ia mamā le lagi.

1. Sa'ili mai nisi upu ma fa'aupuga e fa'aaogā i le fa'amatafiga o se lāuga.
2. Ta'u mai le uiga o upu ma fa'aupuga, ma fa'aaogā i sau lava fausaga. ft.
 - Ia mamao ni Ao Lelea i le faigamalamaga.
 - Ia aua fo'i ne'i Pa'ū le Masina pe Gasetoto le Malama.
 - Ia mamao ni mala fa'afuase'i
 - Ia mamao ni puapuagā e aliali mai

Fa'atinoga 19

Fauga o se lāuga

Fa'apea o oe o le ta'ita'i o le tou ā'oga. O le tauvaga lāuga o le Tausaga 13 a ā'oga maualuluga 'ole'ā talimālō ai le tou ā'oga. Fai sau lāuga e fa'afeiloa'i ai isi ā'oga.

E tatau ona:

1. talanoa le vasega ma faiā'oga po o ā vaega e tatau ona aofia i le lāuga
2. talanoa po o ā aiaiga o le lelei o le lāuga
3. fa'ata'atia muamua le auivi o le lāuga
4. tusi se tapenaga muamua ma ave e aumai ai ni fautuaga a se isi tagata
5. fa'ata'ita'i ona fai le lāuga. Pu'e i se lipine (vito po o se kaseti).

Lāuga 3

1. Fa'alogo a 'o faitau e le faiā'oga le lāuga.
2. Mātau mea nei:
 - o le 'auga o le malaga
 - itū olo'o fesaga'i
 - vaega o le lāuga
 - fa'asologa o vaega.

Faitau le lāuga lea

“O tofiga a Malietoa Taulapapa nai Si'ufaitoto'a i Lepea i Faleata e faapea:

- Salemuli'aga, o le Pa'usisi o lelepa i ai fetalaiaga, aua le Titi o Pule feagai ma Tumua.
- Faleata, o le Faletete, aua mālō.
- Safune, o le Tao ma le Uatogi.
- Saleutogi, o le Limamatua o faleupolu o Tofiga.

O le mea lea, Saleutogi, ua uma ona tofi ā tā mea. E te lē afu i le nuu lenei. E lē āmua le taele o lou sa,” o le faataumatau ane lena a Safune.

Ae faapea Saleutogi, “E moni, o oe, o a'u lea, ae tau lava o le tasi pe lua, e le gata ou te fefe i le Atua, ae sei tau ina tali fiafia le malaga, aua se ā le tagata ua e manatu mai ai i le faatala'u'ula a le Afioga i le Faatonu sili ma le Matāgaluega o Ā'oga, o le asō, o le a tatou lāulua fesilafa'i.”

Na see i luma Safune, “O le afio mai o le Faatonu Sili o Ā'oga, e to'ala faa'autama le nu'u lenei. O le tama-o-le-eleele; lea e sūsū atu le Tagaloa. O ai la a e fetalai i ai?”

O Saleutogi, ua taletale ma liliu i le tala, “Lau afioga i le Faatonu Sili, aumai le tofā”

Ua male le tamālōa, ona saunoa lea, “Tatou fāilā ia i fanua ua fāna'elupe le la”.

Na pei se ligoligo le fofoga o le tufa'ava:

“Ua liligo le fogātia
 Ua paū le tuāvao
 Ua a'e le upega fetalai
 Ua mapu i matū aliiseu

Ua tulima tū i le tula
 Ua lē tūpalapala
 A ua tū tonu i lona tulaga
 Ua fetaia'i ma uso la a Tauiliili
 Ae taumailelei la a Leuluaialii”

Na faafuasei ona afea le tufa'ava e galonimo, ona nofo lava lea pei o le gūgū taufa'a'ata, a o Safune, toe a pa'i i lona ao i le papa, ae usua'i tapati loa le alofi e Saleutogi, ona tapa lea o ipu, ma ofo'a'i 'ava o 'ava.

Na moto le agatonu, ona fai lea o lafo o le usu, ma saunoa loa le Faatonu Sili e faapea:

“Na moatamaga e le Tuiatua le sa o le Tagaloa, ma o la matou faatala'u'ula foi lena aua olo'o ia te oe;

Fūafuatutū

Fūafuanonofu

Fūafuamea
Ma Ānoanomea

O le faamoemoe o le Matāgaluega, o le galuega vaaia, 'ole'ā teu i Malifa, aua alo ma fanau, ma fūaga o lalovaoa o Sāmoa.

O le mea lea, na'o na matou valuvalusia a'a o le laau, a tēfā le tauala ma malie afenoa le tōfā ma le faautaga, faafetai," ona momoli ai lea o le \$3,000 ma le 'ie tele.

Na malele le Tagaloa, "Le Matāgaluega, o lou fanoga, 'ole'ā fai; pau lava le itu e popo'e ai, nei o matou tagofua ae le tōlegā, a o la matou tatalo, tu'itui ia le Lai, ae sei agi le To'elau o manūtōao a le Atua soifua, ae lē silia ma le sefululua masina.

O faaaloaloga a Safune, na suā'uua ai le maota; na tēle le pepe ae 'au le se; na gausia foi le tupu a le o'o, ona foi ai lea o le Malaga ma le mama ua lomi ma le vaa ua goto, ma e lē galo le aso 07 Iune, 1964.

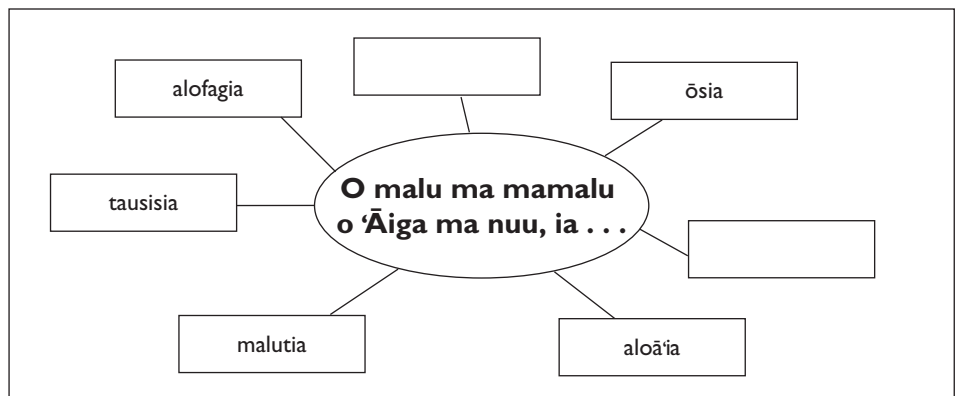
O le afiafi o le aso lava lea, na faasala ai le faiava fiaosooso, ae ta'uvalea ai le nu'u.

Tusia: Agafili L. Tuitolova'a

Fa'atinoga 20

Talanoaga

1. O ai le nu'u fa'atali?
2. O le ā le 'auga o le Malaga?
3. O le ā le so'otaga a le Ofisa o Ā'oga ma Saleutogi? Faamaonia mai lau tali i le tala.
4. Afai o le Malaga e manao i se vaa, o le ā le ituaiga vaa olo'o manao ai le Matāgaluega o Ā'oga? O se faamaoniga mai le tala e tāua.
5. O le lāuga a Saleutogi na seu e Safune i Tofiga nai Si'ufaitoto'a. 'Aisea? O le ā le vaega na seu ai le lāuga? O ā ni mafua'aga e seu ai se lāuga?
6. Afai o Safune o le nuu faatali, o lona uiga o Safune na lāuga usu. O ā ni vaega o le lāuga a Safune sa tatau lava ona iai?
7. O a eseese o le lāuga mua ma le lāuga tali?
8. Iloilo i le tulaga ese o lea foi feiloaiga. 'Aisea?
9. Talanoa fa'atasi le fesili lenei: O ā tāua o fāiā? ma fa'aaupogalevele a tou tali ft.

Fa'atinoga 21

Iloiloga o le gagana

1. Galulue ta'ito'atolu.
2. Faaaogā se api.
3. Iloilo ma vaevae le feiloaiga i itū na faatāuaina i felafolafoaiga a Safune ma Saleutogi.
4. Va'ai i fa'aupuga sa fa'aaogā. Talanoa, faauiga ma faamatala mafua'aga ua faaaogāina ai, tāua o le gagana e tatau ona iloa ma faafeso'ota'i i itū na faaaoga ai i lenei fesilafa'iga.
5. Faaaupogāleveleve le upu po'o le faaupuga ma velo'aso i ai.

O Tofiga nai Si'ufaitoto'a:

1. Salemuli'aga o le Pa'usisi e lelepa i ai fetalaiga.
2. Faleata o le Fale tele 'auā malō.
3. Safune o le Tao ma le Uatogi.
4. Saleutogi o le Limamatua.

Faaupuga:

5. Safune: Saleutogi, ua uma ona tofi a ta mea.
6. E te lē afu i le nuu lenei.
7. E lē 'āmua le t'aele o lou sa.
8. Saleutogi iā Safune: E moni o oe o a'u lea ae tau lava o le tasi pe lua; e lē gata ou te fefe i le Atua, ae sei tau ina tali fiafia le Malaga.
9. . . . 'auā se ā le tagata ua e manatu mai ai i le faatala'u'ula a le Afioga i le Faatonu Sili ma le Matāgaluega o Ā'oga, o le asō 'oleā tatou lāulua fesilafai ai.
10. O le afio mai o le Faatonu Sili o Ā'oga, e to'ala fa'a'utama le nuu lenei.
11. O le tama o le elelee.
12. "Lau Afioga i le Faatonu Sili, aumai le tofā."
13. Tatou fāilā i fanua.
14. Ua fana'elupe le la.
15. Na pei se ligoligo le fofoga o le tufa'ava.
Tu'ufaatasi vaega.
Auaua'i vaega i luma e fofoga mai la latou galuega.

Fa'atinoga 22

Fauga o lāuga

Tusi se lāuga puupuu a le vaega i mata'upu ua tu'uina atu (30 minute).

Vaega 1: Lāuga Faato'ese

Mataupu: Fa'aleleiga.

'Auga: O oe o a'u lea.

Vaega 2: Lāuga Faafetai

Mataupu: Faaaloaloga.

'Auga: Ua malie le faaaloalo.

Vaega 3: Lāuga Faatala'u'ula

Mataupu: Moatamaga.

'Auga: E fai ma mata'aga mo tama ma teine ā'oga.

Vaega 4: Lāuga Faatauana

Mataupu: Na'o na matou valuvalusia a'a o le lā'au.

'Auga: Ia tēfā le tauala.

La'asaga

1. Talanoa le vaega e fa'amanino le uiga o le matā'upu ma le 'auga, filifili po o ai olo'o fa'atatau i ai le lāuga.
2. Talanoa po o ā vaega e tatau ona aofia i le lāuga.
3. Talanoa po o ā aiaiga o le lelei o le lāuga.
4. Fa'ata'atia muamua le auivi o le lāuga.
5. Tusi se tapenaga muamua ma ave e aumai ai ni fautuaga a le faiā'oga.
6. Fa'ata'ita'i ona fai le lāuga, teuteu.

Tuufaatasi vaega

7. Auaua'i i luga sui ta'ito'atasi o vaega e momoli mai la latou lāuga ua saunia.
8. Fautuga ma faaseā mai le vasega.
9. Galuega toe fafau.

Fa'atinoga 23

Vaogagana o lāuga

E tolu vaega tāua olo'o fa'amamafa i galuega o le vaogagana o lāuga.

Vaega 1: Foliga

O le iloa o foliga o upu/alagā'upu/muāgagana i le gagana tautala ma le gagana tusitusi.

Vaega 2: Fa'auigaga

O uiga o upu/alagā'upu/muāgagana e pei ona fa'aaogā ai. Ua aofia ai o latou tala'aga; o nisi upu

Vaega 3: Fa'aaogaga

O le fa'aaogāina tataua lea o ia upu/alagā'upu/muāgagana.

Olo'o fa'amanino atili atu ia vaega i ni fesili olo'o i le siata. E tataua ona fa'aaogā fesili olo'o avatu e mata'itū ai lo outou iloa o upu, fuiupu, muagagana, alagā'upu olo'o avatu i le fa'atinoga lenei mo a outou iloiloa. E matuā tāua lo outou sa'ilī'ili i ai ina ia maua'a lo outou iloa i (1) foliga o ia alagā'upu i le gagana tautala – o fa'aleoga ia, ma le gagana tusitusi – o le tusiga ina ia tutusa ma fa'aleoga; (2) uiga ma tala'aga; ma (3) fa'aaogaga.

Mo le faiā'oga

Foliga	I le gagana tautala	Ia e mālamalama: O le ā lona fa'aleoga? Ia e iloa fa'aaogā: E fa'apefea ona fa'aleo?
	I le gagana tusitusi	Ia e mālamalama: O ā ona foliga peā faitau i ai? Ia e iloa fa'aaogā: E fa'apefea ona tusia e aofia ai ma le iloa fa'aaogā fa'ailoga?
Fa'auigaga	O le uiga o le 'upu.	Ia e mālamalama: O le ā le tala'aga o le upu? O le ā le uiga o le 'upu? Ia e iloa fa'aaogā: O ā nisi 'upu e fa'aaogā e fa'amatala ai lona uiga?
	O 'upu e feso'ota'i	Ia e mālamalama: O ā 'upu/ni 'upu tātou te māfaufau i ai peā fa'alogo i le 'upu lea? O ā nisi 'upu e uiga tutusa ma e ono fa'aaogā e sui ai le 'upu?
Fa'aaogaga	O le ta'atele o le 'upu	Ia e mālamalama: O se upu ta'atele lea 'upu? Ia e iloa fa'aaogā: E ono fa'aaogā so'o lea 'upu?
	O le talafeagai o le 'upu	Ia e mālamalama: O ā tulaga/fa'atinoga e ono maua i ai le 'upu lea? Ia e iloa fa'aaogā: O ā tulaga e talafeagai ona fa'aaogā ai le 'upu?

O galuega o le vaogagana sa fa'ata'atia mai le Tausaga 9. O le fa'amoemoe maualuga ia iai se fa'avae lelei o le sa'ilī'ili o tamaiti i le vaogagana. I le ma le isi, ia fa'atupula'ia lo latou naunau i le gagana. A faigatā, ma lē malamalama tamaiti i le vaogagana, 'oleā faigofie ona tupu le lagona lafulafuā ma le musuā i le Gagana Sāmoa. O le gagana o lāuga e lē faigofie, e o'o lava i failauga. E tataua lava ona faifai malie ma

mae'ae'a ina ia ina ia loloto ma maua'a le malamalama o tamaiti i ai. E lē mafai ona faia na'o tamaiti ia galuega ae mo'omia lou fa'atonutonuina i la'asaga ta'itasi. E lē gafatia fo'i i se piliota se tasi.

1. Galulue i vaega ta'ito'alua i le ta'ito'afā.
2. Fa'asoa upu, fuiupu, muāgagana, alagā'upu i vaega (ia tasi lava le alagaupu e au'ilili e le vaega i le taimi e tasi)
3. Fa'atino galuega olo'o i totonu o le siata mo la tou upu, fuiupu, muāgagana, alagā'upu.
4. Fa'amaumau i ā outou api uiga ma fa'aaogaga i sau lava fausaga
5. Fesuia'i upu ma fa'aaauau.
6. Fa'aaogā upu i le fauga o ā tou lāuga.

Upu	Uiga	Fa'aaogaga i se fausaga
Ua liligo le fogatia.		
Ua paū le tuāvao.		
Ua a'e le upega fetalai.		
Ua fetaia'i ma uso la a Tau'ilili.		
Taumailelei la a Leulua'ialii		
tapa ipu o le taeao		
ofoa'i 'ava o 'ava		
moto le agatonu		
o lou fanoga		
tago fua ae lē tōlegā		
tu'itui ia le la'i		
se'i agi le To'elau o manūtōao		
ua gausia fo'i le tupu a le oā		

Fa'atinoga 24

Matamata i ni lāuga

Matamata i ni ata vito o fa'alavelave ma matāu faiga ma fa'aupuga o lāuga. ft. Saofai, Maliu, Fesilafa'iga.

Fa'aali manatu i mea e te lagona na lelei ai le lāuga po o tulaga sa fa'alētonu.

Fa'atinoga 25

Fauga o lāuga

1. Galulue ta'ito'atasi e fa'ata'itai ona fai lāuga nei.
2. Fa'ata'atia auivi ma tusiga muamua. Ave i le faiā'oga mo ni fautuaga ona toe teuteu lea.
3. Fa'ata'itai ona fai i luma o le vasega.
 1. Ua filifilia oe e le tou vasega e te faia se lāuga fa'amavae a la tou tausaga atoa i le fa'ai'uga o le tausaga, e fa'amavae ai ma faiā'oga ma le ā'oga.
 2. O le so'o a le tou autalavou ma le autalavou a le isi nu'u. O outou sa talimālō. Fai sau lāuga e fa'afeiloa'i ai le autalavou, ma fa'ailoa le 'auga ma le polokalame o le aso.
 3. Fai sau lāuga e fa'afetai ai i le vala'aulia na auai i lou fa'au'uga.
 4. O oe ua tofia e te fa'afeiloa'i atu i le faipule o le tou itumālō na vala'aulia i se lāuga fa'apitoa mo le 25 tausaga o la tou ā'oga. Tusi mai au upu fa'afeiloa'i ma le fa'ailoa atu o le faipule i le aofia – o le ā'oga, mātua, nu'u ma le itumalo.
 5. Sa e talosaga i se galuega i se tasi kamupani ma ua talo mai e te alu atu i se fa'atalanoaga mo le avanoa. O ē olo'o fa'afoeina le fa'atalanoaga o le pule lua o le kamupani, ma fa'auluuluga o le vaega olo'o iai le avanoa. Ta'u mai au upu e fai ina ua uma ona fa'afeiloa'i mai oe fa'apea "Susū maia ma tala mai a'ao o lau susuga."
 6. Ua fa'asala nei la tou vasega ona o se amio matagā ua fai e nisi o outou. Fai sau lāuga e fa'ato'ese ai i le uluā'oga ma faiā'oga.
 7. Tusi sau lāuga pe tusa ma le 3 itulau, e fa'aali ai ou manatu i le matā'upu.

“O le Gagana Sāmoa o le fa'asinomaga o le tagata Sāmoa i suafa ma 'ele'ele, ma talitonuga.”

